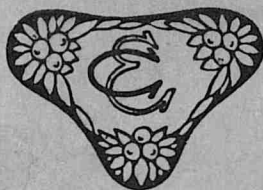

GALA GALACTION

Scrisori către Simforoza

IN PAMANTUL
FAGADUINȚEI

„CUGETAREA” — BUCUREȘTI

Scrisori către Sîmforoza

G A L A G A L A C T I O N

Scrisori către Simforoza

IN

PĂMANTUL FAGĂDUINȚEI

EDITURA «CUGETAREA»

BUCUREȘTI IV, Str. Mătăsari 23

www.dacoromanica.ro

Pe Calea Mării

„IATA, NE SUIM IN IERUSALIM “

Am dorit să cercetez orașul teocratic încă de pe când silabiseam Istoria Sacră... Oricât de slabă și de imperfectă era învățătura noastră catehetică de acum 30—40 de ani, se pare că tot era mai bună decât cea de azi. Copiii de altă dată știașu mulțumitor istoria și geografia Țării Sfinte și aveau pentru aceste obiecte o cucernică iubire... S'au schimbat vremurile, și oamenii de subț vremuri s'au schimbat și ei, cu copii cu tot.

Eu am rămas copil de moda veche. Am cugetat și am poftit ani de zile — imobilizat de nevoile și de sărăcia mea — ca prima mea călătorie să fie la Locurile Sfinte. Vor vedea alții, Parisul, Viena sau Roma, tu trebuie să vezi, mai întâi, Ierusalimul!

Când citiam istoria evanghelică, sau când scrutam, în câte-un comentariu, detaliile topografice, sau când aveam în fața mea harta Ierusalimului, ori icoana lui, mă întrebam cu tristă și dornică nerăbdare:

Când va veni ziua cea fără pereche a suirii mele în Ierusalim ?

În timpul de față și ținând seama de ideile, de curente, de gusturile și de pasiunile concetățenilor mei, dorul meu să văd Cetatea Sfântă este un straniu anachronism... Aveau asemenea dor părinții noștri, moșii, strămoșii pravoslavnici, al căror ideal era să facă o călătorie ca aceasta și să se învrednicească să sărute lespeda de la Mormântul Domnului. Dar astăzi! când Occidentul e plin de orașe încântătoare, de localități balneare, climatice și mai cu seamă de teatre, de hipodroame și de gymnasii ale Venerei-As-tarte !...

Ce e de făcut !... Aceasta nu este singura nepotrivire dintre mine și lumea în care trăesc. Multă vreme, eu am rămas cu dorul Ierusalimului, iar amicii și concetățenii mei cu desfătărilor lor din Occident.

O zi, însă, a venit și cu ea zorii îndeplinirilor... Subt împrejurările politico-bisericești, create de războiul universal, Biserica românească a început să fie dorită de surorile ei din Orient, întocmai ca pe vremea voevozilor noștri, mai vechi ca Petru cel Mare și ca ridicarea Rusiei. Frații noștri din Orient se întorc cu inima către noi. Nu putem să rămânem nesimțitori... Fericitul Patriarh al Ierusalimului a cercetat

deunăzi țara noastră și a rămas înțeles că această înaltă vizită nu poate să fie un episod stingher...

Ni se deschid iar cărări către Locurile Sfinte, măcar că altele decât odinioară. Și, neapărat, înfățișătorii Bisericii naționale sau delegații ei vor fi cei dintâi pelerini. Lucrurile s'au precizat zi cu zi și o comisiune oficială a fost aleasă ca să plece la Ierusalim și să desbată câteva cestiuni importante, pentru viitorul legăturilor frățesti reînflorite.

Nu făceam parte din comisiune, dar aveam în ea prieteni buni, bucuroși de tovarășia mea pe drum și în Țara Sfântă. Voi merge și eu cu acești prieteni! Era o vajnică hotărâre, pornită ca un torent, din coasta unor stăvilare doborâte, după ani de sporire și de nerăbdare!

Uimitoarele și radicalele prefaceri aduse de războiul universal au dat Țării-Sfinte noi puteri de chemare și de iluminare. Declarația Balfour — acest document de câteva rânduri — pare o imensă piramidă demarcativă, între epocă și epocă... Toată lumea privește azi spre Canaan... Ierusalimul, orașul de trei ori sfânt — pentru Evrei, pentru Creștini și pentru Musulmani — orașul bătrân de trei mii de ani se simte încă odată tânăr, ca în zilele Regelui David!

Probleme uriașe, probleme grele ca tăl-

pile Ierusalimului, probleme milenare se ridică azi în cerul Palestinei, odată cu aburii Mării Mediterane! De jur împrejurul pământului, dorul Sionului face să palpите inima lui Israel. Dar focul cel nou cuprinde și inimi până aci înghețate sau indiferente. Unii urând, alții iubind, toți privesc cu încordare spre plaiurile străvechi, unde Iacob începe să-și înfigă noile sale corturi... Din toate părțile lumii, pornesc pelerinii — amici, dușmani sau simpli curioși — ca să vadă, cu ochii lor, grădinile din Rișon-le-Zion și pădurile de eucalyptus de pe țărmii Iordanului... Ca în vremurile biblice ale celor două Testamente, Sionul strălucește subjugător la orizontul popoarelor : „Ridică-te și strălucește ! Căci lumina ta irumpe și gloria Celui Prea Înalt s'a ridicat peste tine. Căci întunericul acoperea pământul și o grea întunecime popoarele. Dar deasupra ta înălța-se-va Domnul și mărirea lui te va înfășura. Neamurile vor călători spre lumina ta și regii către claritatea aurorei tale!...” (Isaia 60, 1—3).

Ori cât de streini am fi de Biblie și Biblia de noi și ori cât de bizară ni s'ar părea această ideologie, sântem constrânși să ne spălăm de ignoranța noastră și să ne strângem capul între palme, ca la o încălțită problemă de algebră. Marea idee sionistă nu poate să treacă pe lângă noi

fără să ne miște, odată ce avem în țară atâtea neînțelegeri și atâtea discuțiuni pro și anti-evreești.

Orice dușman al Evreilor ca și orice amic al lor, dacă este om întreg și de bună credință, este dator să studieze ideologia sionistă. Iar o călătorie în Palestina face, din acest punct de vedere, cât o bibliotecă întreagă.

PE VAPORUL „DACIA“

16 Aprilie 1926. — „Nu e pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nimerește...”
În ultimul moment, comisiunea oficială, care trebuia să plece la Ierusalim, e nevoită să-și amâne plecarea. Președintele ei a căzut greu bolnav și proiectata călătorie a trecut dincolo de orizontul preciziunilor !

Eu n'am nici o obligație oficială. Pot să plec, sau pot să rămân, fără nici o răspundere și nici un risc... Dar m'am obișnuit cu ideea că voi pleca, mi-am pregătit documentele de drum și am ipotecat recoltele mele literare, pe câțiva ani de aci înainte !...

Cu ajutorul lui Iisus Christos !... Mă duc să văd țara lui și să mă închin la mormântul lui ! În ziua de 15 Aprilie, fac ultimele pregătiri, îmi iau ziua bună de la prieteni și aștept să se apropie miezul nopții, când pornește trenul spre Constanța. În locul tovarășilor de călătorie, pe cari nu-i mai am, Dumnezeu mi-a trimis

alții. Soții Isachie, fiii mei duhovnicești, merg cu mine.

Știu desăvârșit de bine că aici pe pământ nu avem cetate stătătoare. (Evrei 13, 14). Știu că sânt, în această lume oarbă, trecător și de o zi!... Gândul supremului exod, al definitivei despărțiri, este pâinea mea cea de toate zilele... Cu toate acestea, când ai copii, un vâl de slăbiciune coboară pe panoplia convingerilor tale, făurite în arsenalul Sf. Pavel!... Smolit la față și cu inima în freamăt, îmbrățișez pe bieții mei copii, în clipa despărțirii... Dacă voința și mila Celui Atotputernic ordonă să ne revedem, ne vom revedea, chiar și când o fi să trec printr'un naufragiu...

În această împrejurare și în altele la fel cu ea, durerea mea e una singură: Că nu pot să transfuzez acestor copii toată substanța idealismului meu creștin și toată încredințarea mea despre netrebnicia vieții pământești...

Amicii Isachie sânt în vagon și mi-au păstrat un loc. Plecăm, sub semnul biruitoarei Cruci!... Până la podul de la Cernavoda, orele trec confuze, nici în somn, nici în veghe, și stăpânite de tristețe... La Cernavoda, se luminează de ziuă... Va fi zi clară, dar friguroasă și cu slabe podoabe de primăvară...

În Constanța toate se petrec cu bine, deși cu mare întârziere. Vaporul „Dacia“

odihnește lângă cheu, adăstându-și pove-
rile și călătorii. Așteptăm câteva ore, că-
lări pe bagaje, cercetarea vamală. Cheul
e plin de emigranți. Sânt oameni din câteva
țări, cari fac solemna călătorie de îna-
poare în pământul strămoșesc. Sânt Evrei
tineri, bărbați și femei, chemați spre miază-
zi de marea taină a destinului lui Israel...

Ne vine rândul. Deschid ieftenele mele
boccele, arăt documentele și urc pe vapor.
Slavă ție, Doamne! Primul capitol s'a
sfârșit.

Vaporul „Dacia“ a ieșit de curând, pri-
menit și reîntinerit, din șantierele noastre.
Alb ca laptele, măturat și spălat, ți se în-
fățișează primitor și gazdă vrednică de în-
credere. Ca spor de conjonctură favorabilă,
comandorul Negru e un simpatic portret
din albumul meu de la Mangalia.

Călătorii de clasa I și II nu sânt prea
mulți. Personalul de serviciu mă instalează
într'o cabină cu două paturi, dar fără nici
un tovarăș. Prin două ferestre rotunde, cu
geam gros de cristal, răzbate în cabină
jocul sclipirilor mării.

Imbarcarea ține încă o oră... În cele din
urmă, punțile se ridică, batistele încep să
se zbată, pe cheu și pe vapor, ca niște po-
rumbei captivi, și manevra ieșirii din port
începe laborioasă și precaută.

Dorința de pe plaja Mangaliei prinde să
se îndeplinească... Întrebările pe cari le

puneam mării cu sălbi de spumă și viitorului cu lacăte de mister, iată că și-au găsit răspuns! Voi trece prin dreptul prizăritei burgade, în această seară de ametistă, sub luna în creștere, însoțitoarea nopților noastre, până la țarmul Iudeei!...

Lăsăm în urmă portul, lăsăm Constanța și ne depărtăm de țarm. Evoluția serei se sfârșește într'un iezer de purpură... Stau minute lungi, rezimat de grilajul covertei, cu ochii și cu sufletul călător în cărările amurgului... Ridic mâna dreaptă deasupra barierilor negre și roșii, cari închid în ele patria pământească și pe copii, și-i binecuvintez în numele și cu puterea lui Iisus Christos!...

De aci înnainte, patria e acest vapor cu nume simbolic, copiii stau în perdelele inimii, și noi suspendăm între cer și apă... Înnaintea vaporului, care-și taie cale în marea calmă, luna pare a fi o torță aprinsă pentru noi...

Intrăm în viața și în regulile cele noi... Un matelot apare pe covertă cu o tavă de aramă și bate în ea ca într'o dairă. Este semnalul de masă... Dar sînt prea obosit, prea risipit, incapabil să spun dacă mi-e foame sau nu și trec prin sala de mâncare fără entusiasm... Am observat, în zilele următoare, că bucătăria depe vaporul „Dacia” e vrednică de odele unui poet cu stomac

excelent... În seara aceasta, însă, m'am grăbit să cobor în cabină.

Avem înnnninta noastră cinci nopți și trei zile de călătorie pe mare și trebuie să trecem prin patru zone oceanice : Marea Neagră, Marmara, Arhipelagul și Mediterana.

Mâine de dimineață sântem la porțile Bosforului.

BOSFORUL SE ASCUNDE IN CEAȚĂ !

17 Aprilie (Sâmbătă). — Așteptarea și nădejdiile noastre, înainte de a ajunge Bosforul, trec printr'o dezamăgire!... Intre orele 7 și 9 dimineața, o ceață deasă încetinează mersul vaporului... Stâncile strâmtorii trebuie să fie în apropiere. Semnale stăruitoare — mugete cari vin din Europa, bubuituri de tun cari vin din Asia—ne îndeamnă la vigilență... Innaintăm cu precauțiune.

Cobor în cabină și scriu celor de acasă o scrisoare, pe care voi preda-o, în Bosfor, poștei noastre de pe vasul „Impăratul Traian“. Ceața începe să se sfâșie. Privesc prin fereastră. Un mal mohorât se arată pe stânga. E Asia! Configurație abruptă. Ziduri rotunde. Foste cetăți, azi demantelate... Ies pe covertă.

Două faruri, unul în Asia, altul în Europa, stau față în față. Dealurile din Asia sânt îmbrăcate ; cele din Europa sânt goale, pietroase și cu nu știu ce vine verzi-al-

bastre în măruntaele lor. Jos, pe linia mării, se ghemuesc sate de pescari. O mânăstire de derviși se arată pe stânga, sus în pletele unui deal.

Ne apropiem de țărmul asiatic și oprim în fața Cavakului. Este o haltă obligatorie pentru controlul sanitar. Prin ceața persistentă răzbate un vis auriu și dulce... Așteptăm destul de mult până ce autoritățile turcești își fac datoria. Privim Anatoli-Cavak și ni se pare că privim peisagiul dintr'o icoană byzantină.

Deasupra stă colțuroasă fosta cetate geneveză. Câțiva brazi rigizi cresc ici și colo. Printre ei, stau case cu acoperișuri roșii, iar prin tot peisagiul trec în zig-zag câteva poteci albe ca varul...

Dar alături de acest fond de icoană, iată detalii din altă religie și din altă lume: Două geamii înțepă perspectiva cu pintenii lor albi. Dincolo de cheile Bosforului, ceața stăpânește deasupra Mării Negre, ca un zid de omăt. Pe dealuri se deslușesc din ce în ce mai bine farurile mari și mici, candelile Bosforului.

Aci, pe țărmul asiatic, deasupra caselor de lemn, în faldurii flamurei roșii, plutește, la adierea vântului, simbolul lumii musulmane—semiluna. Se apropie barca de control. Ciudată surpriză!... Funcționarii turci poartă, în locul fesului secular, șepci de formă rusească!

Plecăm. Pe malul european, față în față cu Cavakul, stă Buiucdere. Deasupra caselor, adunate pe țărm ca un stol de pescăruși, se ridică pante pline de brazi, de cipreși și de acei copaci cu înfățișare de umbrelă, cari dau atâta grație acestor vechi linii byzantine.

Ne îndreptăm spre Therapia, orașelul vilelor străjuite de grădini, locul de vilegiatură al diplomaților și al elitei musulmane, un fel de Sinaia Stambulului, dar cu adaosul oglinzilor mării... Generalul doctor Popescu, medicul vasului nostru, stă binevoitor lângă mine și mă ajută să pun ordine, numiri și detalii, în această răpitoare năvală de priveliști a celor două țărmuri. În Europa, subț o sprânceană de pădure se ivește un apeduct din apusele vremuri romano-byzantine... Therapia e un complex de terase de marmură, de palate ascunse sub umbrelele pinilor și de grădini suspendate.

După Therapia, vine lenikeoi; după lenikeoi, Rumelihissar... În fața lor, pe malul asiatic ni se deslușesc, subț vâlul trandafiriu al ceței, Beicos, cu chioșcul lui Mehmed Ali-Pașa, Kedivul Egiptului, și Pașa-Bagce.

Rumelihissar e un măreț castel cu turnuri crenelate, iar lângă el înflorește vestitul Roberts-College, institut pedagogic american... O soartă extraordinară a tuturor acestor dealuri, coaste și castele, cari au

văzut perindându-se, în cuiburile lor, toate neamurile de vulturi și din toate colțurile cerului !

Trecem de Bebek, de Arnautkeoi, de Ortakeoi... Dincolo în Asia, se perindează în fața noastră : Canlidia, Anatolihissar, Cinghelkeoi... De pretutindeni ne prididesc case cenușii de lemn, cu acoperiș de țiglă, cipreși întunecoși și palate de marmoră... Ciceronele meu îmi detaliază : Palatul Apelor Dulci din Asia, Palatul Beylerbey, unde a fost găzduită Impărăteasa Eugenia și unde și-a sfârșit zilele Abdul-Hamid, Palatul Bebek, unde se întruneau diplomații... Dar ce folos ! Toate aceste apariții arhitectonice trec peste mine și peste caetul meu de note ca niște uriașe păsări necunoscute, pe cari poate nu le voi privi de aproape niciodată !

Ne apropiem de Pera și de Scutari. Cerul Bosforului e o boltă fumegândă și feeria țărmurilor lui se stinge ca prin puterea unui vrăjitor răutăcios. Pe apele clătinate și plumburii ni se arată turnul lui Leandru... Apoi deodată, din coasta Sтамbulului, profilul august al Sfintei Sofii ! cenușiu și sever, ca profilul unei matroane văduve...

Minarete, frunți de moschee, ziduri cari strâng în ele foste raiuri pământești : podoaabele și trufia unei lumi muribunde pe aceste țărături — martore atâtor decese is-

torice! — toate, toate acestea apar și dispar în fumăria roșie a acestei zile de pâclă.

Vedem, prin sitele văzduhului cenușiu, ruinele Ceraganului, fostul parlament, sub Medmed V, vedem Dolma-Bagce și zeci de minarete, lângă oglinzile de plumb...

Mai vedem, într'o grădină în pantă, înconjurată cu ziduri duble, Ildiz-Kioșcul lui Abdul-Hamid și undeva, mai sus, palatul ridicat întru cinstea lui Wilhelm II...

Ne oprim în mijlocul Bosforului, cu pupa spre Asia, cu prora spre Europa. Privim, spre apus, Stambulul și Galata, iar spre răsărit: Scutari și Haidar-Pașa, cu gara, cu cazărmile și cu facultatea lui de medicină.

IN FAȚA STAMBULULUI

Stăm în mijlocul Bosforului, între Serai-Burnu și Haidar Pașa. În ceața opalină care îmbracă Stambulul transpar siluetele marilor moschee și columnele minaretelor. Turnul Galata se vede vag, mai mult din cap decât din picioare, și pare o necrezută apariție din arhitectura poveștilor orientale. În spatele nostru casele din Scutari, toate de lemn și negre-cenușii, au toate capișoane roșii și par atât de fragile în cât le-ai lua mai curând drept colecția de jucării a unui copil cu predispoziții tehnice, de cât drept un cartier serios. În jurul vasului nostru, în apele negre-verzi, evoluează, viorii, albicioase și roșioare, sutimi de meduze, mari și mici.

Se apropie de noi o șalupă cu tricolorul românesc. E dela vaporul *Traian*, care staționează aproape de cheul Galatei și care se înapoiază la Constanța. Alb ca și vaporul *Dacia*, se distinge ușor dintre celelalte vase, venite din toată lumea. În-

credințez funcționarilor români scrisoarea mea, cu mulțumirea inevitabilă că deși departe de hotarele patriei, totuși puterile ei și mijloacele ei îți stau la îndemână și aici.

Amicul Isachie, mai fericit de cât mine, își așează ghergheful profesional, își scoate culorile și penelul și încearcă să prindă profilul pe care ni-l oferă Serai-Burnu și intrarea Cornului-de-Aur. Cerul este mereu un cort de in și de cânepă, cu petice de hermină, cari spânzură printre minarete. Cornul-de-Aur se pierde în fumăria universală și numele Eyub, rostit împreajma noastră, ne învăluie o clipă cu vraja și cu feeriile lui Pierre Loti.

Aproape de linia mării, promontoriul, — deasupra căruia se înalță, fantomale, moscheea lui Ahmed, Sfânta Sophia și Sfânta Irina, — ne înfățișează o grădină înclinată și un amestec de clădiri și de cupole, rezimate pe ziduri puternice. Este parcul vechiului Serai și încurcatul edificiu în care oblăduiau vechii sultani, zis și palatul Top-Capu, astăzi un labirint de amintiri istorice, de odoare și de chioșcuri.

Sfânta Sophia, cu patru minarete, se distinge de Moscheea lui Ahmed care are șase. Sultanul Ahmed a avut nobila ambiție să ridice un locaș de închinăciune care să întrecă pe al lui Justinian și pe lângă aceasta să aibă șase minarete ca moscheea Kaaba din Meca. Credincioșii lui Alah l-au admis

în primul punct, dar i-au stat împotrivă în punctul al doilea : Moscheea ta nu poate să aibă șase minarete ! Numai cea din Meca are șase. Atunci Sultanul Ahmed a poruncit să adauge moscheei din Kaaba încă un minaret, ca să aibă șapte.

Sfânta Irina n'a fost niciodată moschee, ci a fost făcută paznică trofeelor turcești ; azi e un fel de muzeu militar. Este străvechea basilică în care Împăratul Teodosie a adunat conciliul al doilea ecumenic și în care Sf. Grigorie de Nazianz a rostit vestitul lui cuvânt de adio...

Spre Răsărit și Miază-zi, prin zaimful ai cărui ciucuri se înneacă în Bosfor, se conturează țărmul asiatic, dominat de năpraznice siluete arhitectonice. Sânt cazărmi, școli și gara Haidar Pașa, începutul liniei ferate din Asia.

Popasul ține câteva ceasuri. Avem vreme să prânzim în sofrageria noastră, prin ale cărei ferestre deschise privim două continente. După masă, ne suim în salon, unde ne așteaptă cafelele... Deasupra scării, în fața noastră, este zugrăvită „Dacia“, patroana vasului, o fată cu ochi sălbatici, zmulă din pădurile ei și constrânsă să păzească nu știu ce vagă poartă de cetate... E o clipă de pulverizare sufletească și de vis... Prind, prin fereastra salonului, profilul trandafiriiu al basilicei Sf. Irina. Știu, în pâcla ceasului de față și mai cu seamă

în pâcla istoriei — cum se risipește Stambulul și zilele lui de altădată... Câte suspine românești au murit între aceste ziduri, în largul nostru trecut de umilință și de vasalitate turcească!... Ieniciri, cadâne, principii și robi de rând, ridicați de la sânul țărilor române, au umplut cu plânsul și cu blestemele lor aceste țărmuri trufașe!

Stăm în Bosforul împărătesc, sub culorile țării noastre, și gândim înduioșați și cucernici: Dumnezeu rabdă mult, dar operele răbdării sale pun în mirare pe îngeri și pe oameni!... Cât de mult ni se pare de la Constantin Brâncoveanu până azi!... Cum s'a surpat cuibul vulturilor și cum le-a scăzut norocul pe pământ!...

Sorbim cafele, ascultăm pe Carusso și visăm... În fața Galatei, stă ancorat mândrul nostru vapor „Traian“. Aci, în dreptul Sfintei Sophii, poposește vaporul „Dacia“. Sântem azi națiune independentă, putere militară, țară biruitoare!... Nu mai sântem slugile de altădată!... O, Doamne, când vom ajunge să merităm milele și dărnicia ta!

Ies din salon în pridvoarele albe și mă plimb până la plecarea vaporului... Nu este nici o perspectivă de clarificare. Din potrivă, cerul cade și mai greu, și mai plumburiu pe moscheele Stambulului și un vânt rece încrețește Bosforul. Vasul se clatină. Ancora e trasă dela fund și plecăm. Trecem lin pe lângă fruntea Stambulului

și numărăm încă odată minaretele paznice...
O clădire vastă și galbenă, cu pilaștri albi,
stă chiar deasupra apelor... Are aerul unui
spital. Este spitalul Giul-Hane.

SEARA, PE MARMARA

Până a nu porni din dreptul Sfintei Sophii, vedem un tren, — gălăgios, profan și aidoma cu orice alt tren, — care trece pe sub profilul august și aleargă spre gara Sirkegi... Un tren pe sub basilica lui Justinian, un tren care a răsluit din grădinile și din chioșcurile Vechiului Serai!... Ce amestec de noțiuni, de epoce istorice și de lumi disparate! Stambulul întreg înfățișează, din vârful moscheelor sale, până în fundul vechilor morminte, contemporane cu Erodot, această paradoxală juxtapunere și această interpenetrare...

Toată această coastă, pe lângă care trecem, de la Serai-Burnu până la Cele Șapte Turnuri, este un muzeu de amintiri, de vechi biserici transformate, de palate cu temelii bizantine, de rămășițe glorioase, pe cari literele arabe se bat cu vechile inscripții eline și latine...

Lângă litoralul asiatic, se ridică din marea vânătă Insulele Principilor... Le vedem de

departe și nu putem să identificăm nimic din amintirile și din informațiile noastre de ultima oră. Știm că și pe ele valurile Istoriei au aruncat evenimente, drame, lacrimi și sânge tot atât cât marea — spume și talazuri. Câte mănăstiri ridicate și dărâmate, câți împărați orbiți și deportați, câte împărătese puse sub zăbrele! Sfinții Bisericii Ortodoxe Ignatie și Metodie au trecut și ei, cu slavă, prin aceste insule ale silniciei și ale martiriului!

Dar, iată, trecem prin dreptul castelului Iedi-Cule, adică Șapte-Turnuri. Aici amintirile noastre sânt mai intime și mai dure-roase... Constantin Brâncoveanu și familia lui au fost aduși aici, ținuți câțva timp închiși și apoi măcelăriți. Naivul cântăreț popular spune în cântecul său :

*Și mergea
De-t închidea
La Stambul cetate-tare,
Ce se înalță lângă mare.*

Privesc mult în urmă la Stambulul care se micșorează și se distramă în ceață. Am lăsat pe coasta europeană Macrikeoi și San Stefano și pătrundem adânc în lacul Marmara. A început un vânt rece și mă adăpostesc sub scara care duce deasupra, la postul de observație și de comandă. E ora trei și un sfert după amiază, dar lumea

e tulbure și tristă, ca la apropierea unei seri furtunoase.

Plutim mai mult pe lângă țărmul european, cel plin de atâtea amintiri clasice. Cugetăm că pe aceste ape noi întâlnim și încrucișăm atâtea corăbii din veacurile greco-romane, atâtea expediții celebre, atâția generali încununați de istorie!...

Sântem în mijlocul lacului, sub umbra norilor de plumb, dar departe, pe Marmara, sânt petece de soare. Vântul plesnește și miorlăe în jurul nostru. Vaporul merge cu el în piept. Doamne, domolește puterea vântului!...

Țărmii lacului, inegali, colțuroși, vineți, se văd, la mare depărtare, sub bolțile livide. Înaintea vaporului, marea se întinde, încrețită și spălăcită. Din văzduhul frământat de vânt încep să se cearnă puzderii umede. În Asia, sub pologurile zării se întind capricioase catene muntoase.

La ora ceaiului, ne regăsim cu toții în sofragerie. Este o impresie și ciudată și plăcută, să împletești atâtea lucruri noi și vechi — marea, Stambulul, cucerirea turcească și pe coloniștii greci cari populară Pontul Euxin — cu această continuitate de viață urbană, cu ore regulate, de pe vaporul nostru... Întârziem lângă ceștile golite, ascultăm trepidarea surdă a vaporului și privim căderea serei.

E ora șapte. Ne apropiem de Dardanele.

Asia vine spre noi, colțuroasă, neagră și învăluită în neguri reci. Clarități palide, aproape mortuare, mai alunecă spre apus și spre sud. Din cer pogoară deasupra Asiei niște trâmbțe fumurii, cari se târăsc pe vârfurile ei stâncoase și porumbace. Din adâncul acestei perspective, clipește ochiul unui far. Ce punct o fi?

Europa vine către Asia tot subt forma unei catene de plumb, dar cerul de deasupra are brazde alburii și galbene, iar marea poartă în față un vis argintiu care se stinge încet.

Pe când cinam (8-9) am trecut pe lângă farul Hora... Noaptea e definitiv stăpână pe lacul Marmara. Sus, în salon, maeștrii cântecului italian înviază, din nou — sonori și puternici ca aevea! — dintr'un dulăpior elegant, așezat pe o masă...

Dar pe când noi oscilăm cu gândurile între Italia muzicală și Dardanele, iată că afară cerul își aruncă broboadele și luna urcă pe trepte de catifea!... Alergăm pe covertă și privim, deasupra noastră, cum se îndeplinesc eternele porunci! Grebla Orionului se lasă în jos, odată cu nourii demobilizați... Vântul, care continuă puternic, mătură, adâncește și clarifică văzduhul. Stelele ard a sărbătoare! În vârful tăriei se învârtește Carul-Mare. Cassiopea strălucește deasupra Europei...

E o noapte într'adevăr orientală. Nu-

mai vântul acesta ne face să rămânem vigilenți în paltoanele noastre și să îndesăm căciulile pe urechi.

Comandorul Negru — amabil fără scăzământ, tot timpul — ne invită în cabina radiotelefonică să ascultăm pe vreunul din cântăreții cari se produc, în acest moment, în Europa... Ascult, câteva minute, un crâmpei de operetă, din Viena, strâng mâna soților mei de călătorie și cobor în cabină.

VANT PUTERNIC IN ARHIPELAG

18 Aprilie (Duminică). — O zi înalt dramatică! Toată ziua a suflat un vânt hain. Soarele se zbuciuma printre nouri și raza lui fierbinte cădea peste noi odată cu palmele vântului de ghiață. Cine-ar putea să descrie jocul valurilor întărite, în această zi de tensiune și de teamă!

Dis-de-dimineață, am urcat pe covertă să privesc splendida dramă a cerului și a mării. Dar era o temeritate. M'am încovoiat și m'am ascuns... Cu capul lipit de catarg, am rechemat, în duhul meu, divina plutire de pe lacul Tiberiadei și m'am rugat Stăpânului să nu ne lase — pe noi chinuții și tulburații — lipsiți de veghea și de mi-lele lui.

Priveam apele furicase venind din larguri și spărgându-se de coasta biete noastre case plutitoare. În câmpia mării se săpau văi și vâlcele, se ridicau dealuri, cu vegetație de spumă în vârf, și tremurătoare se apropiau de pereții noștri... Din valu-

rile despicate de vapor săreau în lături, ca dinnaintea unui plug cu nu știu câte brazde: roate de spumă, trâmbe azurii și verzi, curcubeie albe și un măciniș vijelios și orb care ajungea până pe covertă...

Valurile sfărâmate de vapor, deocamdată închis-albastre, se prefăceau într'o făină alburie, care apoi se reintegra în negrul verde și colcăitor, lăsând numai rețeaua spumelor fugare. Uneori din lupta aceasta a vaporului cu vântul și cu marea ieșeau clamori înfricoșate: urlete, plesnete, miorlăituri și la urmă, eternul învălmășag între catarge și marea pulverizată.

Am coborât în pânțelele vasului și am ieșit iar deasupra... Dar ca să te apropii de grilajurile dinspre proră era adevărată vitejie. Vijelia te îmbrâncea înapoi și hainele se zmuceau pe tine ca o coadă de zmeu... Vaporul a început să danseze. O mișcare de la propră la pupă care a îmbolnăvit pe toți călătorii. M'am ținut cât am putut mai bine, dar n'am rămas biruitor tot timpul. Mișcarea aceasta „de tangaj” a dăinuit până pe la ora 4 după amiază.

Când am ieșit eu pe vapor, înaintea de ora 6 dimineața, vaporul trecuse de insulele Tenedos și Mitilene. Pe când eram încă rezistent, am trecut printre insulele Psara și Chios, Psara pe dreapta, Chios pe stânga. Psara: o insulă stâncoasă și

dezolată. O căsuță sau două pe coastele ei prăpăstioase și atâta tot. Mai târziu ni se arată o mănăstire albă, privind spre miază-zi. Ostrovul Chios este cu totul învăluit de neguri. În dreptul lui, marea se zvârcolește sub harapnicele vântului, se zmulge, se bășică, se despică, se răstoarnă și dă vaporului niște pumni formidabili.

O vreme, toate loviturile izbesc mai mult în prora vaporului, de aci mișcarea de tangaj, care ne face să înnaintăm în pași de dans. Ori cât ai vrea să te ții tare, amețeala sporește. E întâia oară când simt această chinuitoare nesiguranță a centrului meu de greutate.

Stau afară pe covertă, culcat pe bancă. Dar un duș sărat vine și mă gonește. Cobor în cabina mea și mă culc deabinele. Trebuie să capitulez. E înnainte de amiază, dar cine mai cugetă la masă! Afară de oamenii echipajului, socotesc că toți ceilalți sânt bolnavi.

La ora 4 după amiază, prind de veste că trecem pe lângă altă insulă. O văd pe stânga, spre răsărit, din fereastra mea rotundă. Este insula Nikaria. Tot pustie, tot priporoasă, tot amărâtă și fără nici un copac! Unde sânt acele insule grecești, pe cari istorisirile auzite sau citite le fac niște coșulețe cu flori, deasupra valurilor albastre?!...

În definitiv, crâncen Arhipelag! Vântul care suflă peste el este vântul care pri-

gonea pe Odisseu ! Nimic din toate visurile și eglogele pe cari închipuirea mea le sălășluia în aceste sălbatice ostroave și pe aceste talazuri mugitoare !

Spre seară, revin pe covertă. Apucăm, cu ziuă, încă o insulă—insula Levita. Farul de pe coasta ei nu este încă aprins. Cerul se luminează. Norii sânt măturați sub orizonturi. După ce am trecut de insula Nicaria, mișcarea de tangaj a vaporului s'a schimbat într'o mișcare „de rulu”, adică de la coastă, la coastă. Mai bună pentru vapor, dar tot atât de rău venită pentru bieții călători...

Dar cu încetul, pe mare, în văzduh și în suflete pogoară garanțiile păcii apropiate... Am ridicat, iar și iar, gândurile mele slăbănoage către cel ce ține, în dreapta-i atotputernică, marea, vânturile, corabia aceasta, inimile și cărările vieții noastre ! Iisuse Christoase, Dumnezeule, fii cu noi, în corabie, ca odinioară cu ucenicii tăi, pe apele clocotitoare !

Când ne apropiam de insula Levita, am văzut, spre apus, un vas, torturat ca și noi, de mânia vântului. Singura corabie, întâlnită de noi, la larg, până în ceasul de față. Am privit apusul soarelui. Globul de aur mat a trecut în jos, printr'o bandă lată de nori și a apărut dedesubt, ca o lampă de tavan cu lumină portocalie. A crescut progresiv, până când a ajuns ca

un bujor enorm, rotund și roșu-galben. Așa, floare uriașă, a plutit puțin pe zarea apelor seine și a început să se cufunde, dar tot cufundându-se semăna, acum, cu un crater de vulcan, portocaliu la vârf, și din ce în ce mai cenușiu, către bază.

PE MEDITERANA

19 Aprilie (Luni).—Mă trezesc de vreme. Slavă Domnului! Legănatul s'a mai potolit. E ora 5, dimineața. Grăbesc să mă spăl și să mă îmbrac. Apoi, în genunchi, lângă patul de odihnă, spun Milostivului Stăpân rugăciunea cea deapururi, îi arăt capetele copiilor mei, durerile mele, nădejdiile mele și toată această biată inimă, mai descumpănită, mai neliniștită și mai fluidă de cât marea pe care plutim!...

Pe covertă, mă învăluie atmosfera umedă și caldă a Mediteranei. În timpul nopții, am trecut de insulele Candeluza și Rodos și acum ne facem drum în bătrâna Mediterană. Soarele se desface din fașele Răsăritului și ziua se anunță clementă.

Locotenentul din cabina de direcție mă poștește sus la el și îmi arată, pe o hartă detaliată, drumul străbătut. Am trecut printre Rodos și Scarpantos. Am trecut pe lângă Patmos... Poate că, la revenire, voi privi și eu această stâncă sfântă de pe care dumnezeescul Ioan văzu, despicându-se înaintea lui, veacurile și tainele voinței Celui Prea Înalt.

Vehemența de eri s'a propagat și zilei de azi. Cu tot cerul progresiv albastru, cu tot soarele prielnic, cu toată atmosfera mângâioasă și cu toată marea fără spume, totuși — mișcarea vaporului persistă și anume tot dela coastă la coastă. Deși domol, ne legănăm mereu, în amintirea zbuciumului de eri.

Privesc în toate părțile: răsărit, miazăzi, apus, miază-noapte... Limpiditate augustă! Marea e de păcură liliachie și până subt boltirile pal-albastre ale zării este ea, tot ea, iar și iar ea! Mare, mare, numai mare!... Ajută, Milostive Doamne! Dă-ne o zi liniștită până la urmă! Am ținut eri zi de post, de durere și de rugăciune. E puțin, știu prea bine, ca să intrăm în Țara Sfântă numai cu o zi de pregătire. Dar Bunule Doamne, primește-ne numai cu atâta, că săraci și ticăloși și fără puteri sântem!

Citesc din S-fta Evanghelie furtuna de pe mare și din Faptele Apostolilor călătoria Sf. Pavel pe Mediterana... Iisuse Christoase, Stăpâne, pentru rugăciunile marelui tău ucenic Pavel, du-ne pe noi la bun liman, în această îndoită călătorie a mării și a vieții!...

Vântul care bătea eri dinspre Europa mai mocnește și azi. Apele mării se clatină mereu. Ruliul n'a încetat, dar cerul este universal limpezit și marea are numai solzi albaștri.

Sântem în inima lumii oceanice! Indigo lichid e marea! Spre răsărit se risipesc

câmpii scânteetoare de licurici de aur și de fluide diamante. În tot cuprinsul rotund și mișcător, sântem numai noi, cu făptura aceasta albă, pe care plutim, și cu poverile de mii de feluri ale sărmanei inimi neînțelese... Jos, în pridvoarele inferioare, aleargă, cântă, visează emigranții evrei. Bravi soldați ai unui ideal atât de pasionant și atât de avid de sacrificii!...

Mergem înnainte!... Gândul se întoarce înapoi, spre țărmul și spre plaiurile patriei, spre casa sărăcăcioasă, spre copiii mângâiați cu dorul și cu rugăciunea... Nu mai pot să spun exact ce oră este. Am înnaintat simțitor spre sud și răsărit și ceasornicul meu arată ora Bucureștilor. Ne apropiem, însă, de miezul zilei... Ceasuri întregi trec peste noi, cei ce plutim între cerul purissim și marea de lulachi. Numai cer și apă... O sprânceană de nouri se șterge în zarea dinspre miază-noapte. Nici o altă corabie de cât a noastră... Ne apropiem de Cypru, pe subt care trebuie să trecem, dar la ce oră, nu știu. Mi s'a spus că dacă timpul se menține limpede, vom vedea Cypru, pe stânga.

E cald, e bine... Caut în cărțile luate cu mine deslușiri asupra Palestinei. Nevrednici sântem, Doamne, să-ți mulțumim pentru ziua aceasta!...

După amiază, frumusețea și azurul sporesc. Am plecat deunăzi într'o zi de A-

prilie și ne găsim astăzi în zi de Iulie... Stau sus pe bancă, visez, gândesc la ai mei, mai citesc unele pagini dintr'un ghid asupra Palestinei sau din cartea lui Frank Carpanter : „The Holy Land and Syria“...

După ora 5, Comandorul ne ia să ne arăte măruntaele vasului. O pădure de oțel, cu arbori lucioși și jucăuși! Ochi dogoritori și izvorători de flacări, din capul unor informe broaște de fontă! O căldură care rivalizează cu hamamul... Și aci între cuptoare, rezervoare și pistoane, fochiștii veghează, aproape goi, ca totul să meargă după indicatoarele și cesornicele numeroase, cari stau spânzurate în jurul lor.

Aspră viață!... Măruntaele monstrului, care ne poartă pe aceste ape violete, sânt avide de păcură! Și hrana lui e focul iadului! Nu zăbovesc prea mult, nici nu cer prea multe explicații... Las pe amici în acest hamam al tehnicei nautilor și reviu subț cerul Mediteranei.

Afară, tocmai apune soarele — subț un vâl ușor cenușiu și cu perfectă rotundime de mac nedesfăcut... Încet, se afundă în mare și marea pălește prelung și cerul se face de opal... Marea e cu totul calmă. Legănatul s'a stins. Deasupra catargelor, picură aur luna în creștere. Acum, la ora 7 seara, e drept deasupra mea... Cu ajutorul Domnului, vom vedea-o mâine seară, deasupra Carmelului !

In Pământul Făgăduinței

LA PICIOARELE CARMELULUI

Nu mă întreb, iubită Simforoză, dacă a putut să ajungă până la d-ta, sub forma banalei gazete sau într'altfel, vreo știre despre călătoria mea în Pământul Făgăduinței. Tot așa, nu mă întreb dacă această istorisire pe care ți-o încep va trece într'o zi Oceanul ca să-ți aducă proba statorniciei mele literare. Constat deocamdată pentru mine că, nici depărtarea, nici timpul n'au izbutit să nimicească proiectul conceput acum 22—23 de ani, în chilia mea de student teolog dela Cernăuți... Aproape un sfert de veac de viață și de odiseie literară n'a putut să zmulgă din perspectiva mea de scriitor țărmlul Scrisorilor către Simforoza. Dela 1904 până azi, am purtat numele d-tale prin numeroase caete și reviste. Ți-am scris scrisori pe cari le-am tipărit și le-au citit și alții. Ți-am scris altele pe cari le-am lăsat să se șteargă și să se rățăcească... Dar n'am pierdut niciodată dorul să-ți scriu într'o zi

o scrisoare biruitoare, o scrisoare prin care să logodesc definitiv, cu inel de aur, numele d-tale și dragostea cititorilor mei!

M'am hotărât odinioară să-ți descriu, sub o formă ușor deghizată și romantică, starea conștiinței mele, cucerită de Mântuitorul, și siguranța temeliilor ei apologetice. Am făcut, în drum, zecimi de popasuri și te-am lăsat să aștepti o viață întreagă... Și iată că azi, după o călătorie în Țara Sfântă, numele d-tale răsare încăodată, peste gândurile și peste frământările mele literare, ca acele constelații periodice, pe cari le regăsim, fără de veste, deasupra noastră, în cerul unei nopți de toamnă și de veghe!

De data aceasta este vorba de o simplă călătorie, de cerurile străvezii ale ludeei, de dealurile și de văile ei, cu nume deapururi biblice și sfinte, și de un braț de spice, pe cari le-am adunat din țarina lui Booz... Călătoria aceasta, însă, este pronaosul unei construcțiuni întregi pe care am întrezărit-o odinioară în Cernăuți, într'o luminoasă seară de sărbătoare și pe care vei vedea-o, în viitor, crescând sub arcadele numelui d-tale.

Era în dimineața zilei de 20 Aprilie 1926. Mă afluam pe vaporul nostru „Dacia“, călător între Constanța și Haifa. Plecasem din Constanța în seara de 16 Aprilie, Vineri. În trei zile—17, 18, 19 Pri-

lie — străbătusem Bosforul. Marea de Marmara, Arhipelagul și Marea Mediterană, dela Rhodos până spre coastele Feniciei. În dimineața aceasta, Marți 20 Aprilie, ne apropiam de Haifa.

De cu seară, îmi pusesem în minte să scurtez somnul meu de dimineață și să ies pe covertă mai 'nainte de răsăritul soarelui. Și soarele și eu suntem exacti, dar între noi amândoi, cad, deocamdată, bariere sure și nodoroase, pe cari stau înfipite, în dezordine, piroane de aur. Nu e o zi nouroasă, dar prin văzduhul ei trec, dela răsărit spre apus, caravane răzlețe... Un vânt mai mult umed decât rece bate ușor peste largul apelor. Aburii nopții au umezit coverta și băncile de pe ea. Dar marea e liniștită și deabea încrețită de valurile ei din zile calme. Corabia noastră merge lin. Ruliul de eri și de alaltăeri este mai mult o amintire.

Mi-e inima plină de sărbătorească așteptare! Peste o oră, peste două, voi fi în Pământul Făgăduinței! Călătoria pe care am visat-o, aproape de când gândesc și simt, se sfârșește cu bine și coasta Țării Sfinte, iat-o, în fața noastră, ca un iconostas, sub această perdea de neguri!

Voiu trece de pe corabie, pe acest pământ fără pereche; voi umbla pe cărările pe cari umblară eroii Sfintei Scripturi; soarele va proiecta, pe pereții și pe

coastele munților biblici, umbra mea; voi privi cu ochii mei țărmlul, pajiștile și treptele de piatră pe cari le priviră proorocii, regii lui Israel și ucenicii Domnului!

Cugetă, iubită Simforoză, că toată simțirea mea, toate convingerile și toată alcătuirea mea sufletească poartă, pe vecie, scriptura și efigia Canaanului. De țara aceasta dintre Mediterana și Iordan mă simt tot atât de legat ca și de holdele și de colnicele Teleormanului! Mai mult decât atât! Dacă sunt treizeci de ani de când am plecat de pe malurile Vezii și din catedrala de carpeni și de ceri, pe care o străbate Vedea, la locul meu natal, n'a fost nicio zi de atunci încoace, trăită de mine, fără Bethlehem, fără Nazaret, fără Ierusalim și fără lacul Genizaretului!

Dar e prea de vreme! Răsăritul e plin de tumultul soarelui care se naște în nouri și în ceață și din acest amestec nu putem să precizăm încă nimic. Vaporul „Dacia” are pe bord aproape două sute de pionieri evrei. Mai toți sunt tineri, de-abia trecuți de douăzeci de ani. li văd, din pridvorul de sus al corăbiei, cum stau adunați și imobili, în proră, pândind ca și mine tresărirea cea dintâi a sfântului pământ. Viteji copii, dragi ziditori ai unei lumi ce va să fie, Dumnezeu să fie miostiv cu nădejdiile și cu viețile voastre!

Aleluia!... In fundul zării progresiv albe

și pacificate, începe să se contureze spinarea Carmelului. Deocamdată este o linie fumurie neregulată, care naște din ceață și se topește în ceață. Din ce în ce mai mult, catena muntoasă crește, se întinde și ajunge să umple orizontul ca o balenă uriașă, întinsă pe linia apelor și prelungindu-și coada, departe, spre lafa.

Iată Carmelul Marelui Ilie. Iată scara de piatră, așezată între pământ și cer, de pe care vajnicul prooroc rostea poruncile Domnului și oprea ploaia norilor! Iată muntele care adăpostea pe asprul anahoret, îmbrăcat în cojoc!... „Ci Ilie se urcă până în vârful Carmelului și aplecându-se către pământ își îngropă fața între genunchi. Apoi grăi către sluga sa: Urcă-te și privește către mare. Sluga se urcă și după ce privi zise: Nu este nimic. Ilie rosti: Du-te iar și iar, de șapte ori. Când se duse a șaptea oară, veni și spuse: Iată un nour mic, cât palma mâinii unui om, și care se ridică din mare...” (1 Regi, 18, 42—45).

Suntem pe marea din care se ridică nourul aducător de ploaie și în fața noastră ondulează Carmelul, flacăările și fumul jertfei lui Ilie și aproape trei mii de ani de istorie dumnezeiască și omenească!

Începem să ne dăm seama, că înaintea corăbiei noastre se desfac, în colbăria ceței aurii, brațele unui golf imens. Este

golful Acrei, cu roiul lui de amintiri istorice și cu coastele lui așternute cu dune de nisip. Înaintea ochilor mei nerăbdători mi se pare că se înșiră primele case din Haifa... Dar este o greșeală pe care o corectez cu ajutorul unei jumele. Ceeace văd eu, sub soarele din ce în ce mai limpede, este o panglică lată de livezi, dincoace de Carmel, adică în partea contrarie orașului.

În sfârșit, ajungem mai aproape și distingem clar, între masivul de deasupra și oglinda somnoroasă a mării, amfiteatrul licăritor și verde al anticului Sycaminum.

Ceața se topește. Soarele desvăluie, precizează și transfigurează aceste scumpe țărături. Suntem în fața unui port așezat foarte prielnic. În acest fund de golf, dar până azi fără parapete și fără debarcader...

Biblia, trecutul sfânt, minunea... prind consistență înaintea ochilor noștri. Haifa se risipește pe coaste, pe văi, printre niște tufări—pe cari îi socotim măslini — și ajunge divers ramificată, până la linia mării, aici verde ca lipanul și ca frunzele de nuc.

Vaporul nostru a făcut o curbă lungă și prudentă, ocolind niște bancuri de nisip cari prelungesc Carmelul subt valurile verzi. Iată-ne acum, complet, față în față cu visul împlinit!

Stranie este prima noastră întâlnire cu

realitatea, chiar aici la țărmul Țării Sfinte! Acum când totul stă sub ochii noștri și sub mâna noastră, înălțimile scad, pământul sacru arată și el praf, noroi, infirmități... mantia împărătească a visului se transformă într'o haină palpabilă!

Dar un noian de detalii vine în cascadă peste noi!... Vaporul nostru poposește în Haifa mai mult decât 12 ore. Este acum de-abea nouă, dimineața, și nu vom părăsi golful Acrei decât spre miezul nopții. Trebuie să ne mișcăm, să ne procurăm bilețul de liberă pogorâre, să ne amestecăm cu toată lumea și să așteptăm barca de aterisare.

Vaporul nostru se oprește la bună despărțare, sloboade ancora și ațipește în soare.

În jurul lui, încep să sosească bărcile conduse de arabi. Iată, cea dintâi; în ea colcăesc toate culorile, în primul loc carminul fesurilor. Lopătarii arabi vin cântând. Alții, cari sunt cu ei în barcă, se cumpănesc cu abilitate și bat tactul cu palmele. Cântecurile, gălăgia, interpelările violente ne înfășură și ne amețesc cu totul. E rândul nostru să coborâm. Suntem câțiva inși, tovarăși pentru toată călătoria, și cari pornim solidari, să cercetăm Haifa.

Printre călătorii cari au atins țărmul înaintea noastră sunt și câțiva cunoscuți, iar în Haifa, undeva pe Carmel, există o co-

lonie de evrei români. Această împrejurare rodește pentru noi o adevărată surpriză.

Ne coborâm pe scara mobilă a vapo-
rului și ne dăm drumul în barca arăbească... Privim în sus, privim în jurul nostru... Pare că ne-am mutat dintr'o insulă, într'o coajă de nucă! Dar marea e calmă și alunecăm ușor spre stâncile și spre treptele țăr-
mului. Dacă nu pentru vapoare, cel puțin pentru bărci există un mic debarcader... Am ajuns! Incepem să ieșim din barcă. Pun piciorul pe lespezii de piatră și ridic, spre ceruri, cu semnul Sfintei Cruci, inima mea recunoscătoare!

Așa dar ne găsim pe acest țărm vestit și sacru, bătut în cadență de valurile atâ-
tor veacuri și atâtor evenimente istorice!... Dar nu e timp pentru amintiri și reverie, căci iată, prieteni cunoscuți în București vin spre noi cu brațele întinse!

Infățișez pe soții mei de călătorie și in-
trăm cu toții în oraș, în ceată numeroasă... Ne împărțim, cum putem, între curiozita-
tea celor ce ne-au primit și vor să afle de la noi felurite știri din țară și curiozitatea noastră, asaltată de tot ce ne văd ochii.

ORIENTUL PALPABIL...

E prima noastră confruntare cu Orientul. Subt soarele care și-a lepădat toate barizurile, privim, uimiți, aevea, această lume orientală, cunoscută până acum, din povești și din icoane. Urcăm prin străzi neregulate și înguste. Trecem pe lângă case cu croială și cu amănunte văzute prin tablouri. Întâlnim oameni, cu aere, cu haine și cu atitudini, pe cari eram obișnuiți să le întâlnim numai la Operă... Dar, altfel decât la Operă, acești tenori, bași și baritoni duc câte un măgar de căpăstru sau câte un șir de cămile, împovărate peste închipuire...

Pictorul Isachie și ai lui — oameni cari cunosc Grecia, Italia, sudul Franței — privesc cu ochi extaziați această îmbulzeală de Arabi multicolori, de asini și de cămile... Mărturisesc că eu unul rămân sfios și circumspect, în fața tuturor acestor burnuze, fesuri, cealmale și mai ales în fața acestor nasuri și priviri de vultur. Dincolo

de această lume arăbească, este, însă, lumea glastrelor și a grădinilor, care cheamă și robește, fără nici o rezervă...

Ne ținem de amicii și de ciceronii noștri, până la un bazar cu uși largi și fără ferestre, care este al lor, și unde ne oprim un minut. Ne sfătuim ce-am putea să facem mai bine în aceste câteva ore de popas și hotărîm să tocmim o mașină.

Pornim în corpore spre un garaj din apropiere și toată afacerea este grabnic pusă pe picioare... Aici suntem din nou în Europa... Cauciucuri, piese de automobil, reclame uriașe, pe pereți, birouri prozaice și aparate telefonice, cari leagă și desleagă, pe loc, orice pricină și orice poftă a inimii !...

Pe când stăteam, în pragul biroului de automobile și întrebările și răspunsurile alergau pe fir, trece pe lângă mine o doamnă, în port de dimineață și de casă... Se oprește mirată și cercetătoare. O recunosc !... E o bună cunoștință din București, este o fostă elevă a mea, dela cursurile serale. Ne bucurăm de întâlnire și mulțumim lui Dumnezeu pentru etern minunatele sale puneri la cale.

În jurul meu, în acest sfert de oră de așteptare, fac cerc pe departe și pe aproape, măslinii, smochinii și vrejurile plantelor agățătoare... Sosește o camionetă cu bănci și o umplem în întregime.

Ce vom vedea mai întâi? Neapărat, muntele Carmel cu grotle lui sfinte. Il vedem în fața noastră rotund ca un elefant și purtând pe el, în chip de șea fantastică, vile, buchete de pini și de maslini și balustrade cu flori...

Ca să mergem la Grota Profeților trebuie să traversăm colonia germană. Dela ulițele sugrumate, dela casele cu dosul în stradă și cu ochiuri de pândă, subt nuele împletite, trecem în străzi drepte, cu case elvețiene, cu snopi de flori de aur și cu pomi roditori... Desigur că sunt încă ne-deprins cu acest splendid Orient, care se ascunde după mușarabiuri și în cearceafuri negre... Respir mai slobod în acest colțisor european!

Eșim afară din oraș și ținem șoseaua, deocamdată între muntele Carmel și noua colonie-debarcader: Bath-Galim. Vedem sămănături cari sunt aproape coapte, parcele îngrădite și pe cale de îngrădire, calea ferată Haifa-Atlith... și totul îmbrățișat, ca de o flamură orizontală și imensă, de marea albastră cu spume de omăt.

Carmelul proeminează, deasupra mării, aproape vertical, cu pantele lui de viță, de maslini și de zidărie din vremea Cruciaților.

Ajungem la Grota Profeților. De departe, par'că avem înaintea noastră un castel arab, pe jumătate intrat în pieptul

muntelui. În realitate, sunt câteva pridvoare și câteva loji agățate de coastele Carmelului, deasupra peșterii afumate și stranii care se numește Grotă Profeților. Câteva familii de arabi sălășluiesc la pragul și în preajma grotei și așteaptă pe turiști și pe închinători.

Acest loc curios are și ceva din înfățișarea hanului oriental, dar mă întreb dacă un măgar sau o cămilă ar putea să urce până aici, spre poposire. În curtea hanului e o fântână, câțiva smochini bătrâni și chinuiți și un palmier pitic. Lângă peștera cea mare mai sunt și alte găuri și scorburi cu capace de gratie.

Intrăm cu sfială în Grotă Profeților. Este o încăpere dreptunghiulară săpată în calcar. E afumată toată, de multele făclii și candelă cari ard aici, ziua și noaptea. În fund disting o muchie tăiată în zid și aci îmi pare a fi un fel de cenușar-jertfelnic, plin de funingine grasă și de rămășițe de feștilă.

Această grotă este cercetată și venerată deopotrivă de Mahomedani, de Evrei și de Arabii creștini. Prestigiul de care se bucură este că tămăduiește pe cei cu mintea tulburată. În ceasul sosirii noastre stătea pe o rogojină, cu fața spre peretele de cărbune și cu dosul spre mijlocul grotei, o femeie arabă.

Tradiția străveche atestă că în această

grotă era școala și sălașul ucenicilor sfinților prooroci Ilie și Eliseiu. Sute de inscripții, în toate alfabetele din lume (afară de cele extrem-asiatice) încarcă pereții acestei peșteri, care a văzut pe sultanul Saladin, pe Ludovic cel Sfânt și pe Napoleon !...

După Peștera Profeților, urmează să vedem Peștera Sfântului Ilie, dar nu putem să ajungem la ea, decât pe drumul cel de sus. Peștera Sf. Ilie e în mănăstirea de deasupra și anume chiar sub altarul bisericii principale.

Pornim înapoi și ne oprim în dreptul noului cartier Bath-Galim, adică „Fiica Valurilor“. Aci e un fel de debarcader pentru pionierii evrei sosiți în Haifa și în acelaș timp un lagăr provizoriu, până la repartizarea și la plasarea lor. Intrăm în Bath-Galim și vizităm această primă creațiune sionistă. Birouri, bae, sofragerie, bucătărie, săli de dormit, corturi întinse pe nisip... toate sunt practic concepute și întreținute cu o vigilență soldățească. Lagărul e înconjurat cu sârmă ghimpată și se întinde până aproape de linia mării. Găsim în lagăr vreo sută de haluțini, unii sosiți odată cu noi, alții veniți mai înainte. Intrăm cu ei în vorbă. Sunt de prin toate țările Orientului european. Nici unul dintre ei nu pare să fi atins vârsta de 25 de

ani. Buna lor dispoziție, încrederea și atitudinea lor, sunt fermecătoare!

Eșim din această tabără a sfântului entusiasm tineresc și, pe lângă țărmul mării, mergem mai departe ca să vedem noul cartier. Este un întreg orașel care naște aici, par'că din nisipul cald și din spumele Mediteranei. Vedem străzi largi și drepte, grădinițe miraculos înflorite din pustietatea de până eri și zecimi de locuințe, cu aerul unor vile ingenioase și confortabile. Unele sunt gata și stau în soare, cu obloanele închise, sau având în loc de obloane perdele de flori; unele sunt deabia la temelie; altele sunt aproape de isprăvit. La o răspântie, care încă nu e încheșată cu toate casele ce vor să fie, stă deschisă o mică băcănie. Băcănița se arată în prag. Însoțitorii noștri o întreabă de sănătate, de românește...

IN SUS, PE CARMEL

Fiindcă ne găsim, pe țărmul mării, la picioarele coloniei germane, lungim puțin drumul și trecem pe lângă cetatea monahală a Maicilor Carmelite. Mai trecem pe lângă câteva cimitire, și printre grădini, cu garduri uriașe de cactuși. Aceste plante țepoase și diforme pe cari noi, în Europa friguroasă, le oblojim prin sere și prin glastre, aici cresc ca niște caracatițe monstruoase și clădesc garduri despărțitoare. Alături de cetatea Carmelitelor vedem într'o grădină un maslin centenar.

O primă notă care ne surprinde : Trecem pe lângă închisoarea orașului... Vai, nici în Țara Sfântă, nu lipsesc atari monumente închinat păcatelor și ticăloșiei omenești !... Iată și reședința guvernatorului, lipită de o grădină desfătăță și cu sânul deschis, la adierile mării... Pe la intervale sunt și petece de pământ cultivat. De pildă, un locșor pe care crește o plantă, cu înfățișarea porumbului și care

este planta „Dura“. O notă universală, pentru toate aceste pajiști, colțuri verzi, locuri închise sau deschise, este silueta pacinică și negricioasă a biblicului dobitoc, cinstit de ambele Testamente.

Intrăm din nou în colonia germană și în inima orașului, ca să luăm calea de sus, spre Carmel. Traversăm o pajiște de maci, numeroși, roșii, viguroși, ca pe câmpiile Dobrogei... Iar printre maci, pasc vaci negre, cu uger greu, vacile coloniștilor germani. Colonia germană stă la umbra florilor și a pinilor... Pe lângă pinii, din care soarele stoarce mireasma lor cea binefăcătoare, copiii se înapoiază de la școală... Și în fruntea micilor flămânzi cari zoresc spre casă, iată-l călare pe măgar, pe bătrânul pastor englez, „Papa Wagner“, simbolic și placid!...

O luăm în sus, prin Haifa cea nouă, piept în piept cu lumea care lasă lucrul și coboară la masă, piept în piept cu cămilele arăbești și cu automobilele americane. În dreapta, în stânga te cheamă și te farmecă zecimi de case, în stil de vilă și cu cortine de verdeață... Urcăm viguros și orașul începe să se adune dedesubtul nostru.

Comorile de safir și de zmaragd ale mării se încheagă în vastă jumătate de brățare, pe sânul golfului incandescent. Deabia acum putem să prindem, în ve-

dere sintetică și intensă, această coastă sfântă, în atmosfera și în viitorul căreia întrezărim puterile și sorgințile fabuloase ale unui port mondial.

Îndreptăm ochii spre valea Kișonului, spre Akka, spre fantomele disparente în azurul torid și cari sunt frunțile cu diademă de omăt ale munților Siriei... Jos în prăpastia de safir, dorm câteva corăbii, și mai departe, alb ca o lebădă, vaporul nostru „Dacia“...

Să vedem acum mănăstirea și grota Sfântului Ilie... Ne apropiem de zidurile acestei fortărețe călugărești și oprim la poarta grea de fier... Amicii noștri parlamentează cu portarul arab. Dar portarul e rău dispus sau are, astăzi, porunci excepționale, fiindcă nu ne lasă să intrăm în vastul domeniu mănăstiresc, nici cu automobilul nici pe jos... Plecăm de la această primă poartă și, ceva mai sus, oprim la a doua... Al doilea portar arab, a doua parlamentare, al doilea insucces...

Azi nu e zi pentru mosafiri, ori din poruncă, ori din capriciul portarilor... Cu destulă părere de rău, renunț la dorința mea, și o las la hotărîrea și la puterea Sfântului Ilie, care—după o săptămână—mi-o îndeplinește în chip minunat!...

Intrăm din nou în calea Carmelului și urcăm din ce în ce mai sus... Undeva îmi năzare o biserică deasupra căreia stă cru-

cea rusească... Ne găsim în împărăția pinului. Mașina noastră zboară printre pini, printre grădini, cari se țin de mână și printre vile fericite, unele mai drăgălașe decât altele... Dăm de Muzeul Agricol și-l lăsăm în urmă. Cotim de câteva ori, mereu printre pini și printre siluete de grațioasă arhitectură și ajungem la hotelul „Herzlia”. Situat la capătul acestui cartier de vile — înflorite în ultimii câțiva ani — otelul „Herzlia” este sucursala de vară a otelului de jos, cu acelaș nume.

La intrarea otelului, un băiat de serviciu ne întâmpină cu cuvintele: — Bine ați venit! Cerem voe să vizităm otelul și direcțiunea ne-o acordă cu o deosebită curtenie.

Acest otel e un popas în calea către Raiu! Ne urcăm în catul de sus și ieșim pe terasa otelului, în fața soarelui. E o casă de mână întâia, cu mobile alese, cu podoabe și cu flori multe, dar priveliștea de pe terasă e mai scumpă decât tot otelul. Terasa aceasta — largă și pardosită cu lespezi — e prididită de coamele unei dumbrăvi de pini, atât de des și de stufoș, încât ți se pare că nu mai ești pe o terasă suspendată, ci jos într'o pepinieră. Cu atât mai neașteptată și mai vie este impresiunea corectorie pe care ți-o dă — dincolo de asaltul pinilor — adâncimile parcului dimprejur. Nu știu ce floriceică gal-

benă, mărunță, aruncă un vâl general pe pajiștele verzi și printre niște copăcei cu flori roșii, mari cât bujorii. Din loc în loc, mai pe departe, prin pajiști și prin straturi, apar ca niște bare negre, limitative, cipreșii funerari.

Și toată această insulă, cu creștet de pini și de cipreși, cu sân de livezi muiate în soare, stă în brațele Mediteranei calme și infinite. Otelul „Herzlia“ proeminează pe o muchie a muntelui Carmel și din ferestrele lui, subt cari se clatină necontenit cădelnițele pinilor, vezi albastra revărsare a mării proorocului Iona și a apostolului Pavel.

Părăsim cu inima aiurită această terasă și ne întoarcem la automobilul nostru. De la otelul „Herzlia“, înainte, apucăm pe drumul care duce către „achuza“ românească „Sir Herbert Samuel“. Traversăm încă un pâlc de pini, facem câteva ocoluri, printre cocoșele muntelui și ajungem pe terenul coloniei evreilor români.

Insoțitorii noștri ne arată cu legitimă satisfacție mica lor moșie, ne deslușesc vecinătățile, ne destăinuiesc planurile, nădejdiile, și configurațiile cari vor îmbrăca într-o zi aceste auguste înălțimi. Suntem pe spinarea sfântă a Muntelui Carmel!... Suntem în regiunea pe care n'o cunoșteau până acum decât pustnicii și vulturii. Aceste coaste stâncoase, aceste pârlouge

ale muntelui și ale măcăcinilor se vor îmbânzi și se vor supune, de aci înainte, viței de vie și maslinului.

Vedem limitele grădinilor cari încep să fie sau vor fi mâine, drumurile croite, temeliile puse, barăcile provizorii. În largă risipire privim în jurul nostru (ca în vremea când începe lucrul în podgorii), oameni cu sapa în mână, căsuțe cu aerul de crame, câte o casă mai răsărită și grămezi de piatră, în locul glugilor de haragi...

Munca dârză care biruește totul se luptă aici cu stânca, cu lipsa de apă, cu lipsa de cărări și cu alte felurite piedici, inevitabile începuturilor eroice...

Suntem la vreo patru sute de metri deasupra mării și în jurul nostru Carmelul se deschide ca un sipet cu comorile Golcondei!

Masivul simplu și rotund pe care-l vezi pe jos din Haifa se preface, privit din punctul unde suntem acum, într'un fermecător complex de masive mai mici, despărțite prin șanțuri albastrii. Departe, peste șanțuri, muchii verticale și spinări rotunde, se vede un cuib cu ouă roșii; acolo se înfiripează o colonie nouă: Neve-Şaanan.

Din baia Acrei, pare că se ridică spre ceruri și le umple o sferă viorie de cristal și noi, ca niște sărmani fluturi amețiți, pipăim periferia minunată, fără să știm dacă suntem afară sau înăuntru.

Gonim suspin după suspin, în pieptul nostru neîncăpător, și deschidem brațele în fața imensității! Într-o parte, Mediterana, munții Galileei și Hermonul, într'altă parte, panorama Carmelului, coasta Atlitului și solzii de argint ai salinei vecine!...

Coborâm ochii la picioarele noastre și vedem că suntem îngropați până la genunchi în valuri de flori de câmp... O, suave flori de pe Carmel, generațiile voastre, acum douăzeci și nouă de veacuri, au foșnit sub pașii dumnezeiescului Ilie!

Mă aplec înduioșat asupra pâlcurilor fragede și parfumate și culeg un buchet de steluțe, de garofițe, de graminee... Alerg din vatră în vatră, dornic să strâng din fiecare soi câteva fire și mă răzlețesc de tovarăși. Dar nu-mi este destul acest braț de flori de pe Carmel! Aș vrea toate florile lui, toate binecuvântările și toată sfințenia lui. Ingenunchez între flori, le strâng la pieptul și pe obrajii mei, mă zbat în mireasma lor și sărut sfântul pământ care le poartă...

O, scumpa mea amică, am văzut odinioară marea—întâia oară în viața mea—fiind alături de d-ta. Voi-va Domnul, în anii pe cari ni-i mai păstrează, pentru lumea aceasta, să revăd Carmelul?... Între acei câțiva pe cari inima mea îi adună oaspeți, pe Carmel, d-ta ești deapururi, cea dintâi!...

Cu greutate ne hotărîm să lăsăm aceste locuri suspendate între cer și pământ și să ne pogorâm spre oraș. Dar mai 'nainte, facem un scurt popas, lângă o baracă mai mare, și în cerc sporit, cu vecinii din prejur, gustăm o picătură din roua Carmelului, transformată în vin aromatic de Carmel.

Din multele lucruri pe cari ar trebui să le mai vedem în Haifa ne mulțumim să vedem din fuga automobilului noul oraș care crește la Răsărit, Hadar-Hacarmel și cel puțin de departe cele câteva instituții cari se înalță albe și covârșitoare, deasupra palmierilor Haifei.

INTRE DOUA LUMI

Hadar-Hacarmel este orașul modern care proorocește marile prefaceri apropiate din Pământul Făgăduinței. Vedem străzi întregi, clădite europenește și pe ambele lor laturi zecimi de vile, cu flori sub ferestre, cu flori la prag și cu flori în creștet... E un avânt uriaș de arhitectură și de horticultură, care îndeplinește sub ochii călătorului uimit cuvântul din Sfintele Scripturi: Pustiul se va acoperi cu flori!... Așezată în pantă ca și toată Haifa, această operă a eroismului sionist va fi într'o zi, în acest colț al Mediteranei, o minune a mării și a uscatului. Când cheul proiectat va fi gata, Carmelul străpuns cu țevi de apă și cu cabluri electrice și Hadar-Hacarmel plină de vile: Haifa va fi unul din cele mai frumoase porturi de pe pământ.

Trecem pe lângă parcul, astăzi de-abia conturat, privim profilul institutului „Technikum“, vedem departe, pe linia golfului,

grădinile de palmieri, dar nu putem să ne oprim nicăeri și ne întoarcem spre colonia germană, unde sălășluște unul dintre amabili noștri însoțitori.

Deși în colonia germană, totuș, frumoasa vilă la care ne oprim, este vila unui arab bogat. Amicul nostru stă aci cu chirie, așteptându-și casa viitoare. Vila este deasupra unei grădinițe lungi și înguste, mai exact deasupra unei scări de terasete, pe care urcăm încet, din maslin în maslin, din migdal în migdal, din portocal în portocal... Sus, în fața casei, sunt răzoare de flori, bănci de odihnă și o priveriște fermecătoare spre golful transfigurat de seară... În feeria de safir ni se arată Acra și mai sus de ea culmile Ras-en-Nacora, hotarul dintre Palestina și Siria... Intrăm în casă și împrejurul unei mese improvizate—cu dragă inimă și cu belșug—gustăm roadele țării și preamărim pe Dumnezeu.

Ne despărțim emoționați, unii de alții, amicii noștri rămân la treburile lor—părăsite aproape o zi întreagă de hatârul nostru — și noi pornim încet spre cartierul arăbesc și spre port.

Și iată, încă odată, în această paradoxală țară veche-nouă, trecem din prezentul tehnicei, al luminei și al energiei, în trecutul anchilozat, asfixiat și sumbru. Ne pomenim din nou în străzile strâmte și

întunecate ca niște funduri de cisternă, printre casele arhaice și leproase, printre mărfurile cari curg pe caldarâm, din prăvălie până sub picioarele trecătorilor, și printre cămilele de acum trei mii de ani! Îmi dau seama că sunt mai prejos de această pitorească și francă viață orientală, mai mult decât atât: îmi dau seama de contrazicerea în care plutesc, dar nu pot să sugrum sfiala și ilogismul meu... Acești arabi cu cealmaua lor strânsă la mijloc cu o funie neagră, îmbrăcați în mantii falnice și polichrome, călări pe măgari sau pe cămile, negustori la tarabă, sau trecători: mi se par, deodată, și foarte străini, și foarte cunoscuți, și din această bizară impresiune naște pentru mine o nespusă stinhereală.

Știi, iubită Simforoză, că am venit pe lumea aceasta în chiliile unui fost schit de călugări din Teleorman și că toată copilăria mea am trăit-o printre foștii robi ai schitului... Poate mai ții minte că între bucățile mele literare există una — „Țiganii“ — în care povestesc unele din întâmplările, din spaimele și din vicisitudinile copilăriei mele petrecute în lumea aceea de seminomazi și de nomazi... Ei, iată, în fața acestor oameni arămii cu ochii galbeni și sfredelitori, cu voce scandată și plină de torente de ha... mă văd din nou mic de

o schioapă și simt în șira spinării fiorii de odinioară !

Dar toate acestea sunt fantome, haine vechi și simțiminte absurde !... Amicii mei Isachie mă târăsc cu ei prin ulițele strâmbe, îmi descoperă colțuri și chipuri picturale și îmi dau brânci în ritmul și în frumusețea acestei lumi, cu totul alta decât cea de odinioară... E adevărat !... Imbulzeală, bazaruri, mărfuri de mătase, cadâne cu domino, ferestruici cu zăbrele, case înfundate, străzi sugrumate, mirosurile de tămâie și de cămilă, narghilele și inscripții arabe !

Ne oprim în fața unei case, ori mai degrabă în fața unei curți cu formă de cisternă. Fundul curții este fund de curte, dar și antreu, iar deasupra sunt balcoane, circulare, din cari atârnă cearceafuri și flori. În această curte-antreu este un fel de bancă făcută în zid și pe această bancă—acoperită cu un covor străvechiu—șed doi bătrâni, moșul și cu baba... Așa cum stau, încovoiați și melancolici, îmi aduc aminte de cei doi cocostârci, din Halima, sultanul și marele vizir, ajunși păsări neputincioase, prin perfidia unui vrăjitor dușman. Spre surprinderea noastră, moșul și baba rup ceva franțuzește !...

Dar iată că din pereții acestei cisterne locuite apare, în balcon, o față tânără și convorbirea în franțuzește se înnoadă de-abinelea... Sunt arabi creștini, veniți din

Siria, unde înrâurirea și limba franceză au început de mult, iar azi sunt complet asigurate...

E timpul să ne coborîm la cheu și să ne întoarcem pe vapor... Se apropie ora șapte seara și libera noastră petrecere are această limită. Umbrele Carmelului cad peste cartierul arab și lumea din el ni se pare—în pragul serei—și mai paradoxală...

Ne adunăm într'o barcă cu motor și ne deslipim de cheu. Dar marea, sub puterea lunei care se ridică în spatele Carmelului, s'a deșteptat din somnul de peste zi și vine valuri-valuri spre țărmul fumuriu... Pe vapor, aceste valuri, ne-ar fi făcut puțină impresiune; pe coaja aceasta de pepene, însă, lucrurile se schimbă. Barca este când sus, când jos, și din rostogolul uriașelor brazde fluide vântul zvârle peste noi coloane de puzderii... Ne ținem bine de barcă și ne apropiem de alba fantomă a vaporului „Dacia“, ca de o insulă de calcar. În amurgul de clematite și de lalele, ne prindem, ne cățărăm pe scara mobilă și intrăm în vasta casă plutitoare...

Suntem obosiți, suntem împovărați, ca niște albine cari se întorc la stup, după o lungă excursiune într'un parc imens cu tei înfloriți... E prima mea zi de înaltă emoțiune și de pioasă recoltă în țara sfântă!

Subt luna care vrăjește valurile, subt stelele cari pun diademă Carmelului și subt candela rugăciunilor marelui Ilie, adorm în alba noastră corabie și corabia mă poartă dealungul coastei sfinte, o jumătate de noapte, dela Haifa la Jafa...

DELA HAIFA LA IAFA

Iubită Simforoza, poate că chiar în noaptea aceasta de 20 spre 21 Aprilie, în bojdeuca mea din București, soția mea — amica d-tale—visa un vis vrednic de reținut: Se făcea că un necunoscut vine înaintea ei și-i spune cu răceală: — „Soțul d-tale a murit într'un accident de călătorie“... și apoi dispare... Dar o putere tainică o oprește pe nevastă-mea să se tulbure de cuvintele ispititorului!... Filele visului se întorc și eu însumi apar înaintea adormitei...

„— Vai! cineva mi-a spus adineaori că ai căzut sub roatele trenului și că ai murit!...

„— A fost o minciună!... Fii fără nici o grijă! Sfântul Ilie se roagă pentru mine și mă ocrotește!...”

Și vaporul cobora, în noaptea cu lună, pe aceeași cale a apelor, pe care coborîră sfinții prooroci și apostoli și dela poalele

muntelui Carmel ajungea, a doua zi, la loppe, pe coasta filisteană...

Despre loppe și despre proorocul Iona citim în Sfânta Scriptură: „Și se pogori la loppe, unde găsi o corabie care pleca la Tarsis și plătind ce trebuia pentru călătorie, intră în corabie ca să meargă la Tarsis, departe de fața lui Iehova...” (Iona 1, 3).

Disdedeminează ies pe vapor și caut țărmul de care m'am despărțit aseară... E o dimineată cu totul sură și învăluită... O ceață caldă, grea, parcă doarme pe marea plumburie și pe țărmul apropiat. Iafa stă în fața noastră... Are un profil de insulă învârfuită și accidentată. Treptat, începem să distingem casele cari se ridică unele peste altele, câteva turle de biserică și câteva minarete...

Am în mâna mea un Baedeker (*Palestine & Syrie*) din anul 1912, dar de atunci și până azi s'au întâmplat atâtea fapte și atâtea premeniri, în Țara Sfântă, încât indicatorul meu pare a fi dintr'o generație apusă. În așteptarea definitivei debarcări, răsfoesc cărțile informative, rechem evenimentele și numele istorice săpate în amintirea acestor țărmuri și în deosebi caut să așez, privind profilul loppei, casa și foișorul lui Simon Curelarul...

Citesc într'una din cărțile pe cari le am cu mine (*The holy Land and Syria*, by Frank

G. Carpenter): „Casa lui Simon Tăbăcarul a fost dăruită de multe veacuri, dar o altă casă, care are probabil aceeași înfățișare, stă pe locul ei și tăbăcărie se face și azi prin vecinătate. Cel puțin așa se pare după miros. Această casă slujește azi ca un fel de ospătărie de mâna a doua. Este o construcție de piatră, ridicată deasupra mării și cu trepte exterioare cari urcă la catul de sus și pe acoperiș. M'am urcat până acolo și am privit în jurul meu aceeași priveliște ca Sfântul Petru. Drept în fața mea, albastra Mediterană se revărsa în spre apus. La miază-noapte se vedeau nisipurile licăritoare, prelungindu-se până la ruinele Cezareei și până la treptele muntelui Carmel, în vreme ce spre miază-zi se arătau dealurile lângă cari dăinuia Ascalonul. Aici a avut Sf. Petru acea vedenie miraculoasă, în care i se arătară toate dobitoacele pământului, lăsate în jos din cer într'o față de pânză, ca să junghie din ele și să mănânce. Vă aduceți aminte că el n'a voit, ci a răspuns: „Nu, Doamne, căci niciodată n'am mâncat fiece, spurcat sau necurat“. Și atunci a venit un glas care a rostit: „Cele ce Dumnezeu a curățit, tu să nu le faci spurcate!“—Acestea au fost cuvintele cari au determinat întâia propovăduire a Evangheliei către păgâni, aducând convertirea lui Corneliu, centurionul roman și apoi propovăduirea Evan-

gheliei la toată făptura. După ce conducătorul meu, tânărul sirian Moise, înprospătă amintirile mele biblice cu această istorisire, îmi vorbi de un american care vizitase locul acesta, împreună cu el, cu o săptămână mai înainte. Spunea Moise:

Acest american era un om glumeț și poate că îi lipsea și o doagă. Nu era mulțumit că a văzut această casă, ci îmi cerea să-i arăt vedenia pe care a văzut-o Sf. Petru și întreba ce s'a întâmplat cu fața de pânză. Îmi spunea că nu are de gând să-mi plătească, dacă nu-i voi arăta vedenia Sf. Petru, dar eu i-am răspuns:— „Nu pot să ți-o arăt altfel decât dacă ai inima Sf. Petru!... Și eram sigur că n'o avea“.

Ne-am apropiat de lafa cât s'a putut mai mult, dar am rămas tot în larg, fiindcă portul lafa e și mai puțin confortabil decât Haifa. Intr'o zi, nu prea depărtată, ambele porturi se vor transforma, dar lafa, cu țărmlul ei, deschis Mediteranei, și greu de adăpostit, va veni deapururi după Haifa. Stăm în mijlocul mării și privim cum pornesc de sub lafa și vin spre noi primele bărci. Sunt mai întâi, autoritățile polițienești... Sunt politicoase, răbdătoare, poliglote...

La gustarea de dimineață, luată în frumoasa sufragerie a vaporului „Dacia“, fac cunoștință cu frații Rokah, doi tineri pri-

tenoși și îndatoritori, cari mă poartă ca de mână prin toate instanțele și formalitățile debarcării. Unul dintre ei este agentul marei cooperative pentru exportul portocalelor „Pardess” și în acelaș timp împuternicitul Serviciului nostru Maritim.

Mulțumită acestor oameni binevoitori, viza pașaportului, controlul vamal, controlul sanitar... (de obicei formalități glaciale și cu bănuială) se petrec cu rapiditate și cu curtenie. Amicii de pe vapor ne-am despărțit în două grupuri, unul sub conducerea lui Isachie și altul sub conducerea mea. Și ce se întâmplă șefului, se întâmplă și acoliților.

Iată-ne, încăodată, pe țărmul biblic și anume în cancelaria agenției „Pardess”... Ne găsim într’o încăpere arhaică, cu ferestre spre Mediterana, și prefăcintă în birou comercial. Aflu că suntem chiar în metocul Patriarhiei Ierusalimului... O casă cu ziduri groase, cu scări late de piatră, cu aspect de fortăreață, dar obosită și îmbătrânită, de sutele de mii de închinători cari s’au scurs prin ea, decând există...

Vaporul „Dacia” — simbolul patriei și nădejdea călătoriei noastre de înapoere — se vede, prin fereastră, imobil în plumbul fluid și subț zăbrănicele persistente. Dar căldura începe să crească și simți că soarele va birui curând, cu torentele lui de aur. Îmi propun să cercetez diseară a-

ceastă casă a Patriarhiei și pe igumenii ei și ies în oraș, întovărășit de unul din funcționarii biroului.

În prețuia plecării mele, am cunoscut în București un pionier palestinian, de fel din Germania, și care se opriese la noi câteva zile. Aflând că plec în Palestina, unde era stabilit și avea soție și un copil, m'a rugat să-i fac un mic serviciu. Anume, mi-a încredințat un pachet cu o duzină de perechi de ciorăpei, pentru cei doisprezece copii ai coloniei comuniste, din care făcea și el parte. Am băgat pachetul în buzunar și l-am încredințat că-l voi duce la destinație, oricare ar fi taxa vamală, pe care eventual ar fi s'o plătesc.

În schimb, omul a voit să nu-mi rămână prea dator și mi-a dat câteva scrisori de recomandatie către soții lui din Eretz-Israel. O scrisoare era către direcțiunea cotidianului evreesc din Tell-Aviv, „Haa-retz“.

Cu această scrisoare prețioasă, am pornit spre redacția zisului cotidian. De la port și până în piața turnului cu orologiu, suntem în cartierul comercial și *levantin*, cu toate caracterele și cu tot pitorescul lui... Încep să mă deprind... Eri, la Haifa, a fost ziua *ciocnirii* și a *perplexității*... Azi sunt mai cutezător. Dar pe măsură ce înaintăm, lumea se schimbă în jurul nostru... Ne pomenim încăodată, din

Asia în Europa ! Iafa, ca și Haifa, este un oraș dublu. Jafa este arăbească și levantină. Tell-Aviv este orașul cel nou, mândria sionismului biruitor și primul născut al eternei Rahel, revenite în pământul strămoșesc.

IN TELL-AVIV

Pe nesimțite și de grabă, trecem din Jafa în Tell-Aviv. Nu sunt nici măcar douăzeci de ani dela întemeerea primelor case evreești, aici, în dunele de pe țarm, și iată că un oraș european dublează azi vechea cetate biblică !

Sosim la ziarul „Haaretz“. Suntem în fața unei construcții noi, în care muncitorii condeiului au intrat și s'au stabilit mai 'nainte ca muncitorii cu ciocanul și cu tesla să-și fi isprăvit opera. Dar nota aceasta voi regăsi-o în tot orașul : Pretutindeni lumea aleargă, lucrează, tratează... subt bolți, subt tavane, subt decoruri, pe cari zidarii, tâmplarii și instalatorii le ciocănesc și le meșteresc mereu.

Directorul ziarului „Haaretz“ e expeditiv și afabil : îmi dă un redactor, cicerone pe toată ziua, și mă salută cu salutarea Bibliei și a Sionului : „pace ție !“

Intru sub mâna ciceronului meu și după punerile lui la cale se închiagă, pentru

mine, toată înfățișarea acestei zile de 21 Aprilie și toată recolta mea de note.

Întâi, o orientare generală: strada cea mare din Tell-Aviv este Calea Herzl. Cu această cale se încrucișează și formează unghiuri drepte mai multe străzi: strada Iehuda Halevy, strada Lilienblum, aleea Rotschild, strada Allenby... Imprejurul orașului se întind vaste grădini de portocali; spre apus este marea și bancurile de nisip, pe cari tenacitatea brațelor sioniste le transformă treptat în palate, în grădini și în piețe asfaltate.

După ce rătăcim câțva timp prin cartierele definitive, pe lângă magazinele atât de europene, pe bulevardul Rotschild — tăiat dealungul de un galon de arbuști și de răzoare cu flori — eșim spre mare, ca să cercetăm o fabrică de cărămizi albe (nisip cu var) care îndeestulează toată Palestina. Neapărat, însoțit de un ziarist cum sunt, sunt luat în seamă și aud o mulțime de informații și de învățături, cari ar fi interesat, cu vioiciune pe un specialist și chiar pe un om mai practic decât mine. Ceeace rețin este că această fabrică furnizează material pe măsură, adică după tipul casei ce-ți propui să zidești și că tipul cel mai mic de casă — trei camere, o terasă și duș — costă 150 de lire egiptene.

După ce am vizitat această fabrică

(„Silikat-Company“) ne întoarcem prin sectorul Tell-Nordau și privim de aproape cum naște un nou cartier din aceste nisipuri scăldate de Mediterana. Mai întâi apar străzile viitoare așezări... Vedem fete de 20—25 ani cari plămădesc, în tipare, lespezi de ciment pentru trotoarele trase pe teren... Alături de strada schițată, vilele încep să crească... printre împletituri de flori și printre stâlpii instalațiilor electrice...

Dăm de strada Șalom Alechem și, în apropiere, de o vastă circumferință de teren, pe care se ridică, provizoriu și închisă cu scânduri, un fel de arenă de circ. Este un loc de întrunire populară, pentru muzică, cinema și conferințe: Migraș Beth-Haam...

Mai departe întâlnim altă echipă de pionieri sioniști, cari se grăbesc să isprăvească șanțurile și canalele unei străzi nou create. Trecem iar prin B-dul Rotschild, încăodată pe Calea Herzl și intrăm în Muzeul Palestinean, în „Muzeul produselor țării“. Acest muzeu este opera asociației „Comerț și Industrie“ și cuprinde mai multe secțiuni: agricultură, industrie casnică, chimie industrială, materiale de construcție, marmoră, mașini, mobile și alte câteva... La intrare, pereții sunt acoperiți cu diferite diagrame, hărți economice și tablouri comparative. Cercetarea acestui muzeu te

instruește și te pregătește, ca să pricepi noua viață din țară, chiar de aici, de la porțile ei... Privesc cu plăcere și cu poftă strugurii din viile Kiriath-Anavim, portocalele, chitrele, lămâile... cari plutesc în borcanele din rafturi. Aici sunt rotoghile de lemn, scoase cu fierăstrăul din trunchiuri centenare de maslin, de roșcov, de eucalyptus... Dincolo, sunt tot felul de boabe și de semințe din țară: porumb, sorgum, dura... Într'o parte, vezi teancuri de foi de tutun, într'altă parte (ca niște cilindri de chihlibar), borcane cu miere indigenă, adunată de pe flori de portocal...

Iată o mătase pe care o produc niște viermi de mătase, de fel din India și acclimatizați în Palestina. Particularitatea lor este că trăesc nu pe frunze de dud, ci pe frunze de ricin.

Iată probe din bumbacul pe care nouii gospodari vor să-l facă să crească încăodată în valea Iordanului, precum creștea odinioară...

Plimbăm privirile spre alte secțiuni. La secțiunea industriei casnice, ne întâmpină stofe, țesături, unelte, comestibile... Mai departe vedem alte dovezi ale bogăției solului și ale energiei locuitorilor: mostre și obiecte de marmură, de piatră, de ciment... Palestina are cariere de marmură încă neexploatate. La Metula se găsește marmură roșie... Miere și lapte curgeau odi-

nioară în Canaan !... Miere și lapte vor izvorî încăodată pentru cei ce vor ști să reclădească vechile jghiaburi ale belșugului !

Conducătorul meu mă duce, după cercetarea museului, la gimnaziul „Herzlia“. Desigur că era o simplă coincidență, dar era o coincidență simbolică: după ce contemplasem pârga nouii vieți economice, din Eretz-Israel, era potrivit să contemlu și pârga vieții sufletești și culturale care pulsează azi în țara profețiilor eterne... După ce trecem prin cabinetul directorului intrăm într'una din sălile de clasă. Nimerim o lecție de thermo-fizică, cu explicări și cu formule asupra a nu știu ce cuptoare... Profesorul Vizanski, altădată profesor în Elveția, își face lecția în limba ebraică și din când în când întreabă pe elevi și-i pune la încercare în aceeaș limbă.

E un mic amfiteatru, cu tablouri pe pereți, cu un careu mare negru, unde profesorul își desinează cuptoarele și cu câteva zecimi de elevi amestecați, băeți și fete.

Mi-aduc aminte de cartea lui Wolfgang Weissl: *Der Kampf um das Heilige Land* și anume de capitolul: *Wie ein Schwaermer eine Sprache schuf...*

IMAGINI DE PROSPERITATE

Este miezul zilei, sălile se deschid, elevii se răspândesc. În grădina gimnaziului cresc oleandri înalți și viguroși, ca niște carpeni... Răzoare cu flori prosperează, prin ocolurile de nisip unde aleargă copiii. Aceste răzoare sunt plantate, udate și supravegiate de micii petulanți...

Soarele stă drept deasupra Jafei, biruitoare și dogoritoare. În lumina crudă și subțire arșița sfredelitoare, înțelegi de ce aici oamenii poartă broboade, plantele sunt atât de luxuriante și toate culorile atât de vii... Jafa întreagă și Tell-Avivul cu ea, fierb, sub soarele perpendicular, ca un cazan de boiangiu vrăjitor.

Căutăm un restaurant. Il găsim sus de tot, pe o terasă-acoperiș, de unde privim în jur tot Tell-Avivul. Dar păcat că nu putem să prânzim chiar aci. Terasa e potrivită pentru orele serii. Ne mulțumim să ocupăm o masă, ceva mai jos, într-o sală de geamlăcuri deschise. E un restau-

rant burghez, dar bucatele sunt bine pregătite și civilizat servite... La plecare, patronul, poate izbit de exotismul nostru, ne întreabă dacă am fost mulțumiți de bucătăria lui.

Programul întocmit de ciceronele meu prevede, după masă, o excursiune cu automobilul la școala de agricultură și la pivițele Rișon-le-Zion. Pornim pe Calea Herzl în ora aceasta de după amiază incandescentă și ațipită. Viteza mașinii ne înviorează. Trecem prin cartiere arăbești, cu case cubice și cu gospodării pustii, trecem pe lângă grădini închise cu zid înalt, dar pe care îl covârșesc umbrelele palmierilor... Minarete, cămile, hățișuri puternice de cactuși decorează șoseaua până dincolo de porțile Jafei... Alergăm pe șoseaua cea mare Jafa-Ierusalim. La tot pasul, trompeta de alarmă face să onduleze și să se dea la o parte șirurile de călători cu turban și cu caftan... După câteva minute de drum, mi se arată pe mână dreaptă Școala de agricultură Mikweh-Israel. E o fundațiune veche, de pe la 1870, și fondatorul ei — Carol Netter — se odihnește chiar aici, într'o alee de chiparoși...

Las la o parte ce scrie în cărți asupra acestei școli și o cuprind cu ochii mei, vastă, plină de acareturi și ocolită de plantații precum este. Ne găsim într'o bogată gospodărie, care îmi amintește de acele

curți boerești și arendăsești din Moldova noastră de acum vreo 20—30 de ani... În grădina școlii văd, întâia oară, cât de 'nalți și cât de groși pot să crească eucalyptii... Cercetăm pavilioanele și atenanțele școlii... Afară de clădirile în cari stau și învață cei 180 de elevi, sunt clădiri pentru profesori, funcționari și lucrători. Școala are pepinieră, cultivă flori pe cari le vinde în toată Palestina, are cai, măgari, vaci și boi, oi și capre... Imprejurul nostru stau căruțe, butoaie, instrumente agricole... Un elev al școlii, ars de soare, asudat, cu șapca pe ceafă și cu bocanci, aduce de căpăstru o vacă planturoasă... Vedem un teasc pentru struguri sau pentru masline, vedem o lăptărie și apoi un depozit uriaș cu tutun în fermentație.

Urcăm în mașină și mergem mai departe. Ieșim din frumoasa gospodărie a școlii și traversăm locurile pe cari le cultivă... Orzul e aproape copt. Grâul se apropie de seceră. Intre parcelele verzi-aurii, macii fac hotare roșii... Ne întâlnim cu trenul care vine dela Ierusalim. Lăsăm șoseaua cea mare și o luăm pe alta mai mică, spre Rișon-le-Zion. Aci, unde șoseaua se bifurcă, privim subț ghirlandă de palmieri, profilul unui sat arab. Este satul Beth-Dedjen, adică biblicul Beith-Dagon, în locul seminției Iuda, unde, pe vremea Fi-listenilor și a Judecătorilor, era capiștea

idolului Dagon. Aci aduseră Filistenii, după o biruință asupra Evreilor, Sfântul Chivot, căzut pradă de război, și-l așezară lângă idolul Dagon.

Șoseaua pe care apucăm este—ca multe altele—făcută de curând de pionierii evrei. Mai 'nainte de Rișon-le-Zion ne întâmpină, pe dreapta, colonia muncitorească Nahalat-Jehuda. E o colonie comunistă (o cvuța) care are o lăptărie prosperă și o grădină-pepinieră.

Notez înfățișarea acestui pământ din care cresc atât de bogat, vița, palmierul și reveria biblică... Are o față cafenie închisă, de-ai zice că este cacao sau ciocolată. Cu atât mai mare e contrastul, când vedem, deodată, linia onduloasă, stearpă și cenușie a dunelor. Marea este la doi pași și nisipurile ei sunt neastâmpărate și năvalnice. Coloniștii acestor locuri trebuie să biruiască mai întâi nesiguranța și mobilitatea țărmlui.

Intrăm în Rișon-le-Zion, cu adevărat: *fruntea Sionului*, dacă nu cu totul după vechime, desigur după frumusețe și bogăție. Puterea și viața acestei colonii sunt legate de uriașa instalație centrală, opera baronului Rothschild, teascul și povarna Rișon-le-Zion. Intrăm în birourile fabricii și facem cunoștință cu un distins bătrân, directorul Meerovici, un exemplar întârziat

din frumoasa legiune cu barbișon a lui Napoleon III.

Un funcționar ne ia și ne poartă prin toată instalația, de la foișoarele și jghiaburile în cari se descarcă movilele de struguri și până în pivnițele adânci și solemne, ca niște catacombe, unde stau în picioare zecimi de zăcători clădite din mistrie și căptușite cu sticlă.

Aud că această pivniță — vrednică de palatul și de sofrageria regilor babiloneni — este a doua sau a treia, în scara marilor pivnițe de pe pământ. Suprafața de pe care această fabrică își adună strugurii proprii este de peste 5000 de duman (un duman = 900 de metri patrați). Afară de cei vreo 60.000 de hectolitri de vin pe cari îl toarnă în zăcători, în fiecare an, fabrica mai are un departament special pentru spirtoase și șampanie.

Dar mai mult decât toată această povarnă, cu instalațiile, cu beciurile, cu pompele ei cu abur (pentru încărcarea și golirea zăcătorilor) mă impresionează grădina baronului Rothschild, astăzi dăruită coloniei. E o grădină de portocali și de lămâi, închisă cu grilaj și spintecată de șiruri paralele de curmalii. În frunzișul fraged al portocalilor și al lămâilor, trunchiurile curmalilor pare că sunt niște arămii columne, din pronaosul unui templu. Sub lumina care începe să fie trandafirie,

curmalii respiră ramuri flexibile, lungi de câțiva metri, și pământufuri cafenii, pline cu curmale coapte... Lămâii, deasemeni, sunt plini de roadă. Pe calea noastră, ca într'un vis, zac curmale scuturate, lămâi și ramuri de curmal!...

Înceem ziua cu aceste „stâlpări de finic“, cu aceste „lulab“, așternute în calea sfintelor amintiri cari înviază în jurul nostru și în calea visului, frate cu amintirea.

Luăm drumul înapoi, către Tell-Aviv și către Jafa. Grădinile cu portocali, gardurile și pâlcurile de cactus, cămilele călătore, întind pe biblicul pământ, umbrele serei.

Traversăm Tell-Avivul—însuflețit, alert, aproape sărbătoresc, la ora aceasta, când căldura scade—și intrăm în Jafa. Ajung în port, aproape în minutul când porțile se închid, și urc în mohorâtul castel care este metocul Patriarhiei.

Jos, în strada portului, metocul are prăvălii și magazine, la mijloc sunt câteva birouri, iar sus de tot mănăstirea motocului, adică chiliile, paraclisul și o largă terasă, cu parapet, privitoare spre mare. Mai sunt și alte atenanțe, coridoare și colțuri întunecoase, cari posomorăsc clădirea și-i dau o înfățișare ambiguă. Și la prima și la ultima cercetare acest metoc spune decadență și nepăsare. Au trecut pe aici

sute de mii de închinători și au lăsat atâta aur — mai ales rusesc — încât dacă l-am putea avea, acum, grămadă, pe terasa aceasta, ar fi ca o dună de pe țărmul mării...

Stau rezimat de parapet, deasupra imensității lăptoase și liliachii care pulsează dincolo de cheul coprins de întuneric... Măine, cu ajutorul Domnului, voi intra în Ierusalim... Plutesc, cu gândul peste icoanele, bogățiile și izvoarele de energie pe cari le-am văzut în această zi și mi se pare că le-am văzut la mii de kilometri depărtare de acest castel păraginit și sur. Aștept să mă întâlnesc cu prietenii de cari m'am despărțit după debarcare și privesc cu nostalgie—pe apele înserate — făptura albă și ciuruită de lumină electrică, a vaporului „Dacia“... Am presimțirea că în acest metoc, unde, din greșită și ignorantă socoteală, am decis să găzduim, vom petrece o noapte chinuită.

Din nefericire, presimțirea mea decurgea dintr'o intuiție exactă. Toată noaptea am dormitat cu frică și uitându-mă prin ferastră, la curatul și elegantul nostru vapor, am făcut triste reflexii asupra șubreniei prosperităților omenești!

Ș A R O N U L

Iubita mea amică, în această zi de 22 Aprilie, am îndeplinit visul meu suprem să ajung și să îmbrățișez, cu ochii și cu inima Sfânta Cetate. Aseară, eram încă nesigur la ce oră voi porni spre Ierusalim, și oscilam între primul tren care pleacă la 6 dimineața și altul de mai târziu... În orele tulburi, de veghe și de pază ale nopții, mă hotărâsc — : voi pleca în zorii zilei și voi lua și pe acest tovarăș de chilie și de penitență, care, ceva mai tare de piele decât mine, încropește câteva ceasuri de somn...

Deștept pe fratele Nicolae, tovarășul cucernic pe care Domnul mi l-a dat în grijă, până la Ierusalim, și-l zoresc să fie gata. Plecăm fără să mai dăm ochii cu amfizionii noștri, paznicii metocului. Prin intermediar, le lăsăm zmerite închinăciuni și câțiva piaștri obligatorii... Avem norocul să găsim, pe treptele sinistrului palat, un hamal sirian, care știe câteva cuvinte fran-

țuzești; împărțim cu el bagajele noastre și alergăm spre piața cu orologiu... Găsim și un birjar care știe să numere până la zece, în limba lui Voltaire, și pornim spre gară.

Un șir lung cu vagoane de clasa III-a așteaptă în fața gării. Poate că printre ele este și vreunul de a întâia sau de a doua, dar nu-l observ. Toată lumea călătorește cu clasa III-a și biletul până la Ierusalim costă șeptesprezece plăști și jumătate. Mai toți călătorii sunt arabi. Vagonul este confortabil și bine întreținut.

Lumea de pe peron este în majoritate orientală: hamali, mici negustori ambulanți și funcționari inferiori. Ușile se închid, vagonul se mișcă — pornim, în tren, spre Ierusalim!... Acest paradoxal amestec de categorii, de noțiuni și de posibilități, pe cari până acum le țineam depărtate unele de altele, dă urzeala tuturor impresiilor noastre, de alaltăeri încoace...

Ziua e fără văluri, deabia albastră-cenușie la această oră a dimineții, dar progresiv clară, sub bolți de zmalț albastru. Facem o primă haltă la Tell-Aviv. Peste lumea arăbească plecată din lafa se revarsă lumea europeană din Tell-Aviv... Suntem în permanență, ca în estuarul unui fluviu, unde apele lui dulci întâlnesc și se amestecă cu apele sărate ale mării!

Aș vrea să nu-mi scape nimic din detaliile acestui drum și mă străduiesc să țin

o dublă socoteală, atât de priveliștile pe cari ni le desfășoară trenul cât și de explicațiile cărților introductive. Dar e o muncă de care mă las curând, ca fiind rău inspirată... Inchid cărțile și privesc și la dreapta și la stânga, variatul, dramaticul și atât de bogatul în culori peisagiu al Judeei. A zis cineva despre Atica: Nu există pe pământ o suprafață atât de îngustă, dar pe care să se fi petrecut atâtea fapte nemuritoare! Cu o dreptate superioară vom spune despre țara aceasta acelaș lucru. Dela colină la colină, din vale în vale... numele istorice, datele și evenimentele cresc, înaintea cercetătorului, numeroase ca pietrele dintr'un cimitir.

În contururi generale, drumul Jafa-Ierusalim, fie cu trenul, fie pe șosea, este jumătate drum de câmp și jumătate de munte. Gările Safirie, Ludd, Ramle și Naane sunt în câmpie și anume printre ogoarele, livezile, holdele, grădinile și arboretele cele mai capricios amestecate și mai prospere. Gările Sorek, Artuf, Bittir sunt în contorsiunile munților Judeei.

Lângă gara Safirie văd lanuri de ovăz, petece de grâu și grădini potagere, printre livezi de maslini și de migdali. Gara Ludd este nodul căilor ferate palestiniene. Găsim în gară expressul care vine din Egipt... „Grande Compagnie Internationale des Express Européens“!... Sleeping-car... Di-

ning-car... Europa s'a revărsat peste Asia și peste Africa! Gara nu e monumentală, dar are două peroane și o arhitectură care o scoate din banalitate.

Aceste șine, aceste vagoane englezești, acești turiști americani din Dining-car... trec prin locul unor venerabile amintiri... Ludd este Lydda unde Sf. Petre vindecă pe paralticul Eneia (*Faptele Apostolilor* 9, 33—34); este în acelaș timp orașul Diospolis, din epoca greco-romană și scaunul unui episcopat. Aici se adună în anul 415, un sinod particular care se ocupă cu învățătura eretică a lui Pelaghie...

Vedem, din mersul trenului, între Ludd și Ramle, maslini cu roadă tânără, pâcuri de portocali, ricini și smochini... Apoi mii de maci printre poteci și cactuși viguroși, împlețiți pe liniile de hotar...

Pe stânga, în depărtare, încep să se schițeze, într'o gamă întreagă de albastru și de vioriu, câteva rânduri de dealuri și de munți — deocamdată vapoși și plutind pare-că deasupra acestui paradis al Șaronului.

Ajungem la Ramle, burgadă cu profil arab, — minarete și cupole, printre palmieri nalți cât și minaretele — și colț încântător, încins cu tot felul de arbori fructiferi. Poate Ramle este Arimatheia Noului Testament, locul natal al lui Iosif, membru al Sanhedrinului și ucenic al Dom-

nului. Oricum, tradițiunea socotește că actuala mănăstire a Franciscanilor se ridică acolo unde era casa lui Iosif Arimateanul. În această mănăstire fu găzduit generalul Napoleon Bonaparte, în anul 1799. La trecerea noastră prin Ramle vedem un cimitir arab, tocmai în ceasul unei procesiuni și al unui serviciu de pomenire... Dar alături de acest locaș de odihnă, iată o stațiune aeronautică și hangarele avioanelor engleze!... În văzduhul țării sacre trei aeroplane zboară paralel !

Linia șesului începe să onduleze și să se frângă. În fața noastră se rotunzesc câteva spinări de dealuri și pornesc albiile văilor. O amintire din pământul Moldovei se adăpostește întocmai acestui plai, sprijinit în fund pe munții lui Samson : pare-că ne-am găsi, în județul Neamțu... între dealul Boița și băile Bălțătești, pe șoseaua Tg.-Neamțu-Piatra-Neamțu. Pe pământul aproape roșu ca țigla văd petece de orz secerat, văd parcele de vie tânără, și pâlcuri de plante decorative, pe cari în Europa nu le întâlnim decât în sere. Sate arăbești, case stinghere, siluete depărtate de colonii triangulează pe dealuri și pe văi.

Între Ramle și Naane, încrucișăm șoseaua lafa — Ierusalim. Aproape de gara Naane este străvechea vatră a orașului Ghezer, pe care, însă, în bogăția de detalii a peisagiului, nu pot s'o identific. Ghezerul

este pomenit în inscripția de la Tell-Amarna. Societatea arheologică „Palestine Exploration Fund“ a făcut aici săpături și descoperiri excepționale. Din cercetările acestei tovărășii de arheologi a ieșit la iveală că în mormanul de ruine de la Ghezer stau cinci vârste preistorice și istorice, culcate una peste alta. În straturile mai de la fund s’au găsit niște urcioare mari, cu schelete de copii *sacrificați* (probabil în vârsta canaanită).

LA PORȚILE TALE, IERUSALIME !

Dela Naane înaintea, intrăm în labirintul munților. Variația, capriciile, anfractuozitățile, pustietatea tragică, pleșuvia sură, dar și gingășia cuiburilor verzi, egloga sâmurilor înflorite ale acestor munți — fac pe călător să se agite, pe bancheta lui, ca o salcie purtată când de vijelie, când de zefir... Pătrundem în jghiabul Waadi-es-Sarar. E o cale săpată de torențele primăverii, pe care însă omul a consolidat-o prin terase și prin plantații, și a făcut-o (azi ca și odinioară) podgorie vestită.

Waadi-es-Sarar este biblica vale Sorek, unde Samson întâlnește pe Dalila și căzu atât de greu în robia farmecelor și a vicleniei ei. Valea se strâmtează și se adâncește. Roce calcarose, sure și abrupte, rup învelișul depozitelor roditoare, găuresc arăturile, spintecă perdelele de maslini. Trenul nostru se răsucesc ca un șarpe când la dreapta, când la stânga și în calea lui munții se adună din ce în ce mai pustii și mai

prăpăstioși. Uneori ni se pare că facem calea înapoi, nevoiți cum suntem să ocolim, printre crăpături fără soare, câte un masiv năpraznic, de pe spinarea căruia spiona Samson văile Filistenilor. Dar în această măreață împărăție a coloșilor suri nu lipsesc notele fragede: o grădină de cacao, o livadie de eucalipti, câteva terase cu grâu și cu orz ce dau în spic.

Oprim în gara Artuf. Arabii din această stațiune au un port deosebit care aduce aminte de călugării noștri. Niște coloniști germani, cari au pornit cu noi din Jafa, ne arată dincolo de gara Artuf, grota lui Samson. Așa dar sîntem la Etam (*Judecători* 15, 11) unde cei trei mii din Iuda veniră ca să lege pe Samson și tot pe aici trebuie să fi fost Ramath-Lechi și Ain-Hakore...

Labirintul în care înaintăm își sporește puterile și splendorile. Stâncile ne privesc aproape în creștet, soarele aci ne găsește, aci ne pierde, iar în fața acestor blocuri, cu câte un colț rezimat de cer, maslinii și roșcovii de pe poale pare că sunt pământuri de ferigă.

Dela un loc, zbuciumatul defileu se deschide și se ramifică. La gara Bittir — ultima 'nainte de Ierusalim — suntem într'un fund larg și fertil. Un izvor din apropiere udă și transfigurează toată valea. Apar grădini, locuințe, terase cu viță groasă, care

se trânteste pe pământ ca șerpii. Aici, la Bittir, ne întâlnim cu trenul care a plecat din Ierusalim și merge spre Jafa.

În aceste gâtlejuri muntoase era odinioară un oraș, populat și vestit, orașul Beter, despre care tradiția iudaică spune cu oarecare exagerație că avea cinci sute de școli și cea mai mică dintre școli avea trei sute de elevi. În acest oraș, ultimul erou evreu, Bar-Kochba, fu înconjurat de armatele romane și căzu după o crâncenă rezistență. Legende spun că numărul celor uciși fu atât de mare încât sângele vărsat se adună în șuvoaie și în torente, cari smulgeau pietrele din loc!

Dar clipa de față are icoane mai placide... Iată femei arabe cari duc în spinare niște crosne fantastice de mărăcini. În valea noastră încep să răspundă alte văi (alți „waadi“), unele pline de viță și de zmochini, altele sterpe și calcinate... Lucru ne mai întâlnit: o șuviță de apă curge printre parcelele grădinilor, iar sus pe un deal pare a fi un rezervoriu. Ne apropiem de Ierusalim!... Vecinii mei de bancă îmi arată niște buchete de pini și printre ele calea către Bethlehem. Primele case ale Cetății Sfinte se văd pe un vârful de deal...

Din strâmtoarele munților am eșit la larg, din peșteri la lumină, din așteptarea înfrigurată, la realitatea întrupată în Cetatea Marelui Rege! Trecem pe lângă colonia

greacă, pe lângă noi așezări evreiești, pe cari le voiu identifica mai târziu și mai trecem pe lângă colonia Templierilor germani — o insulă de verdeață și de vile, alături de atelierele și de magaziile gării Ierusalim.

Înainte de despărțire, vecinii mei, oameni practici și plini de sănătos egoism național, îmi dau sfatul acesta: — „Dacă nu vei găsi în Ierusalim găzduirea așteptată, coboară în această colonie și întreabă de „Deutsches Ospicium“ sau „Deutsches Katholisches Haus“.

Nu uit sfatul lor, dar nici nu-i dau multă luare aminte... În inima mea e sărbătoare și aștept, lângă tovarășul meu, să se risipească negura călătorilor și să ne răsară fața Sfintei Cetăți!... Dar trebuie să coborâm, să păzim cu schimbul bagajele, să căutăm un birjar care înțelege franțuzește...

În sfârșit, iată-ne într-o trăsură cu doi cai cari pornesc din fața gării, pe o șosea albă ca varul... Bucuria noastră înflorește în zmerită și nevrednică evlavisie! Dumnezeu ne-a fost milostiv și ne-a ajutat să ajungem cu sănătate până la sfântul său Sion! „Căci Domnul a ales Sionul și a poftit să-i fie locuință“ — „Iubesc Sionul cu gelozie și-l zulesc cu patimă vijelioasă!...“

Dar cât de neputincioși și de striviți suntem, în caleașca aceasta veche, care ne

poartă în sus, spre cununa zidurilor sacre!
Cum vom mulțumi, cum vom tresălta, cum
vom cânta fericirea noastră, în spatele a-
cestor doi arabi, cari stau pe capră, tri-
viali și gălăgioși!

Ne uităm în jurul nostru și vedem că
trecem prin niște foste grădini, acum fără
de gard, dar cu maslini noduroși, ici și
colo, cu niște răzoare verzi, într'o vâlcea,
și cu mii de pietre, mari și mici, poate de
zeci de ori adunate în ziduri și risipite.

Privim mai departe și vedem crescând,
deasupra maslinilor strâmbi și cenușii, odată
cu bolta de azur, profilul sacro-sanct!...
Mi-aduc aminte de cei ce, odinioară, ve-
neau în caravane, cu prilejul marilor săr-
bători, și descopereau de departe creștetul
de aur al Templului și turnurile cetății:

„Bucuratu-m'am când mi-au spus: Să
mergem către Casa Domnului! Iată-ne,
stăm la porțile tale, Ierusalime! Ierusalime,
tu ești clădit ca o cetate, cioplită dintr'o bu-
cată! Către tine se sue semințiile, semințiile
lui Iehova, după pravila lui Israel, ca să prea-
mărească numele Domnului. Aci sunt așe-
zate scaunele pentru judecată, scaunele
casei lui David. — Rugați-vă pentru pacea
Ierusalimului! Fericiți să fie cei ce te iu-
besc! Pacea să domnească înlăuntrul zi-
durilor tale, și belșugul în palatele tale!
Pentru frații și pentru soții mei, voi zice:
Pacea fie cu tine! Pentru casa Domnului

și a Dumnezeului nostru, dorescu-ți ție fericire !”

Suntem pe pieptul unei coline late, între zidul covârșit de profilul unei catedrale și picioarele altor coline, încărcate cu grădini și cu foburguri. Și iată că, pe mâna dreaptă, între șoseaua albă și zidul milenar, ne apare, în soare și în azur, o moară de vânt, moara nobilului Don Quichotte !

Așa dar, iată și la porțile Ierusalimului, simbolul tău și amintirea ta, erou al lui Cervantes ! Ce poate să-mi spună pilda ta, acum când sunt gata să intru în cetatea Domnului meu ? Suntem cavaleri și noi, ca tine, — o cavalerie mult mai veche decât a ta ! — dar nu avem nevoie de scutierul tău și ne rugăm lui Dumnezeu să ne cruce de jalnica ta convertire finală !

DINCOACE DE ZIDURILE SFINTE

Și cu toate acestea, aripile acestei mori de vânt, ivită pe neașteptate, în dreptul Sionului, din pustiita colonie a lui Montefiore, prind să zboare din ce în ce mai sus în cugetarea mea...

O, iubită Simforoză, nu sînt eu acela care pornii în lume, acum un sfert de veac, crainicul d-tale și cavalerul unor uriașe proiecte creștine și apologetice? Nu sunt chiar eu cel ce într'o lume tot atât de adecuată mie, ca și lui Don Qichotte, — lumea spaniolă contemporană, caut să ridic conștiințele spre taina și spre frumusețile sfântului Graal?...

Recunosc că apariția acestui simbol al idealului, suprapămîntesc și zdrobitor de viață, are pentru mine, aci la porțile Ierusalimului o înaltă semnificație... Este un avertisment, o mângâiere și un contract acceptat. Cugetînd și mai larg, unde aiurea decât la pragul acestei cetăți a aspirațiilor nedomolite și eterne, putea să se înalțe

semnul marilor întreprinderi dezinteresate și neizbutite?... Câți frați ai lui Don Quichotte n'au venit spre Ierusalim, pe toate cărările pământului, cavaleri ai idealului și ai Domnului! Câte inimi și câte vieți nu s'au jertfit, fericite, pentru apărarea, biruința și apoteoza Ierusalimului! Și în aceste zile ale noastre, de prăbușiri și de reclădiri supreme, nu trăim oare o epopee nouă de cavalerism pentru Sion?...

Din dealul lat, unde mai stau rămășițele coloniei lui Moses Montefiore, dăm de vale, spre un cimitir musulman și de aci, pe lângă un parapet de case europene, drept în sus către spitalul Sf. Ludovic și către Notre Dame de France.

Am în sân câteva scrisori de recomandare pe cari mi le-au dat diferiți amici din București și măcar una din ele trebuie să-mi dea prima legătură cu această lume ierosolimiteană.

Știu că, în aceste zile, se află în Ierusalim cunoscuții mei americani (dela Y. M. C. A.) domnul și doamna W. H. Morgan, împreună cu altă pereche, soții Hollingher, pe cari deasemeni îi cunosc. Dar poate că, în această zi, lipsesc din Ierusalim...

Pentru aceea, iau altă direcție, mai sigură. I-am spus birjarului să ne ducă la Muzeul de Agricultură, peste drum de Spitalul Italian. Directorul acestui muzeu este fratele amicului meu Dr. Mibașan și către el

am câteva cuvinte de introducere... Urcăm panta aspră, deasupra căreia stă Notre Dame de France, și pe străzi, cu totul europene, ajungem la Spitalul Italian.

Aflăm că Muzeul de Agricultură s'a mutat din fața spitalului pe o altă stradă, foarte apropiată, dar fără nume!... Deși suntem în Ierusalimul cel nou, totuș și aici ca și în cel vechi străzile sunt mai toate anonime și numere la porți nu există.

Dar birjarul se descurcă fără greutate. Ne întoarcem puțin pe acelaș drum și intrăm într'o stradelă înclinată, pe care găsim, bătută afară în zid, cartea de vizită a Muzeului. Las pe tovarășul meu în trăsură și pătrund în curtea împrejmuită...

E o mică grădină de arbori și de flori din cari soarele extrage și-mi trimite în obraji un val de mirodenii... Directorul e acasă... Surprinderea și bucuria lui de oaspeți mă înduioșează.

E un noroc deosebit să găsești în centrul unei lumi, pe care o vezi întâia oară, atâta bună primire și atâta efuziune, în limba ta românească.

Facem la Muzeul de Agricultură primul nostru popas. Deși este o casă oficială, un institut în care nu sălășuește decât un servitor, totuș directorul ne pune înainte fără întârziere un ceai, bine garnit. Întâlnesc un fruct necunoscut europenilor, cel puțin celor din părțile temperate.

E un fel de fruct gălbior, care pare a fi o încrucișare între zarzără și corcodușă și are un sâmbure mare rotund. Numele ei ebraic este „nefelșesek“.

Museul de Agricultură este o secțiune completă a ceea ce am văzut, incomplet, în sălile museului din Jafa. Dar îl vom cerceta altă dată. În acest moment, trebuie să limpezesc câteva cestiuni practice.

Tovarășul meu, cucernicul frate Nicolae, își ia bastonul de pelerin și pornește spre Mănăstirea Sfinții Arhangheli, — una din mănăstirile Patriarhiei — unde are nădejde să-și găsească odihnă sufletului și oaselor, în ciuda experienței de astă noapte. Eu rog pe directorul Museului, să mă clarifice — prin firul telefonic din biurou — dacă amicii mei americani sunt ori nu în Ierusalim... E un procedeu prea european, care pare că dă năvală peste sfiala și venerația cuvenită acestui loc sacerdotal, dar ce putem să mai facem!... Telefonul, lumina electrică, automobilul și atâtea alte semne și mijloace ale vieții zise civilizate au debarcat în Ierusalim de mai de mult... Dela Colonia Americană primim răspuns că d. d. Morgan și Hollingher sunt acolo și că mă așteaptă, peste o jumătate de oră, la gustarea de amiază...

Fericit de toate aceste bune potriviri, mulțumesc lui Dumnezeu și pornesc — nu mai știu: în trăsură sau pe jos, întovărășit

sau singur—spre Colonia Americană. Dru-
mul este simplu, aproape numai o linie
dreaptă, dela Notre Dame de France, până
la Episcopia Anglicană, lângă care se gă-
sește căminul coloniei.

E o amiază orbitor de luminoasă, aprigă
și toridă, ca la noi, în zilele caniculare de
Iulie și August. Observ pe străzi că mai
toată lumea poartă ochelari colorați. Dar
ți se pare deocamdată paradoxal, că, sub
această arșiță care aprinde pământul, arabii
se învelesc la cap cu șalurile și cu bro-
boadele lor, strânse în colaci negri... Și
totuși mai târziu, un crâmpiei de experiență
personală mi-a dovedit că au dreptate...

Prietenii mei americani mă primesc la
pragul căminului, zâmbitori și bucuroși de
întâlnire. Fără nici o tranziție, alergăm spre
sofragerie unde auzim, dela ușă, rugă-
ciunea cântată în cor, pe care pietatea
protestantă o prescrie cu rigoare înaintea
de fiecare masă. Așteptăm sfârșitul rugă-
ciunii și intrăm în sufragerie. Suntem
vreo douăzeci de conmeseni printre cari
ne așezăm și noi, lângă vase mari cu flori
și lângă garafe cu apă.

Nu sunt în mediu strein. Cunosoc pe
acești oameni fiindcă ne-am mai întâlnit și
altă dată și am stat cu ei la masă, la Buș-
teni, la Șapte-Sate, la București, la Vizegrad.
Mi-e cunoscută și bucătăria lor, și encra-
tismul lor de băuturi de apă și idiomul lor

strivit între măsele, măcar că nu-l pricep decât cu mare greutate...

După masă, înțeleg că în acest cămin am avut șansa să prânzesc cu toată lumea anglo-americană, înfățișată printr'o semi-duzină de secretari din Y. M. C. A. universală... Un secretar din India, altul din Japonia, al treilea din China, restul din Anglia și din America ! Directorul și proprietarul căminului este un om practic, un germano-american, care recomandă tuturor mosafirilor serviciile sale și bazarul său de lângă poarta Jafei. D. Wester este german după maică-sa și anglo-american după nevastă-sa, născută Stapford.

INTRE ETERODOCȘI

Ce frumoasă, ce tihnită și ce răcoroasă e această casă în care d-l Wester găzduște pe frații săi — după nevastă — cu prețul modic de una liră egipteană, pe zi! D-l Morgan mă plimbă prin această casă și mă poștește să mă odihnesc o jumătate de oră în apartamentul d-sale.¹

Dar nu mă gândesc la odihnă... Privesc, admir, iau note... Ușile și ferestrele casei sunt acoperite cu rețele fine cari opresc năvala țăntarilor. Paturile au poloage de tifon, cari acoperă de pretutindeni, pe cei ce doarme... Căminul american se găsește pe șoseaua Nablus, cum am zice la miazănoapte de Ierusalim, pe vechea cale a Damascului. Din ferestrele căminului, văd cimitirul militar și ceva din muntele Scopus, cu creștetul Universității Ebraice.

Casa întreaga este clădită după tipul oriental și călugăresc. E o construcție solidă cu încăperi suprapuse și cu patru laturi

cari fac la mijloc o curte interioară. Această curte interioară e umbrită de plante equatoriale și desmierdată de flori de multe neamuri... În sălile-pridvoare stau, pe la colțuri, cuiburi de piatră, cu pământ roșu în ele, pentru florile cari n'au mai avut loc în grădină... Niște dulapuri cu geam, au în rafturi numeroase, mii de cioburi și de oale, din străvechea ceramică pe care o desmormântează azi arheologii...

Mă uit la ceasornic: două ore după amiază, toiul căldurii și al ațipelii... Alături de cămin, la umbra unor chiparoși, poposește o familie de arabi... Suntem în Orient!

Deasupra Ierusalimului, cerul pare că se desfoiază, în petale albe și albastre... E poezia de plumb a căldurilor subt frunze late de musa și de banani... Cocoșii cântă, măgarii le răspund... Totuși nu avem vreme de prea mult far-niente. Amicii mei americani cugetă cu dreptate că putem vizita, cu mult profit, reședința episcopală anglicană, care e la doi pași de cămin.

Imi aduc aminte că în colecția mea de scrisori de recomandație, am una către Monseniorul Mac Innes, episcopul anglican din Ierusalim. Preotul anglican din București reverendul Woodhouse mi-a dat această scrisoare, în ajunul plecării sale spre Londra.

Să mergem, deci, și să depunem în mâi-

nile Mgr. Mac Innes această epistolă de amabilă dar platonice mijlocire. Din nefericire sau din fericire, episcopul nu e la reședință, ci în Egipt și se înapoiază peste câteva zile. În schimb, găsim pe secretarul episcopului și pe capelan, oameni binevoitori și bucuroși de oaspeți... Cu ei, mai familiar și mai pe îndelete decât ar fi fost cu Mgr. Mac Innes, cercetăm catedrala, reședința episcopală și grădina reședinței.

Catedrala Sf. Gheorghe nu are mare vechime — poate cel mult câteva decenii — dar e largă, puternică și atât de bogată, cât permite severitatea nudă a templelor protestante. Nu se înfățișează izolată, ci înglobată în complexul de clădiri, cari alcătuiesc întreaga reședință. Când intri în curtea episcopiei, te găsești în acelaș patrulator oriental și monastic, pe care îl au mai toate clădirile cele mari. În spate, ai poarta încadrată în zid, în față ai tinda largă și boltită a catedralei, la dreapta apartamentele episcopale, iar la stânga cancelaria, locuința capelanului și poate vreo școală catehetică...

Catedrala e luminoasă, întărită pe stâlpi și cu două lungi șiruri de bănci. Observ pe aceste bănci cărți de rugăciune în limba arabă. Așa dar anglicanii din Ierusalim adună prozești arabi și syrieni. Văd câteva pupitre majestoase, pe cari odihnește S-ta

Scriptură, în diverse formate. Afară de versiunea oficială văd și traducerea lui James Mofiatt, într'o frumoasă cămașă tipografică.

Dar cu toate aceste detalii și semne de teologie, catedrala aceasta mi se înfățișează tristă și dezolată ca toate templele protestante. Știința, elocința și pietatea acestor oameni mi se par niște grădini suspendate — pe o zidărie robustă până la Reformă — dar cari se vor prăbuși curând, fiindcă sub-construcția susținătoare a fost, toată, săpată. E pustiu și tragic un templu protestant!... Comoara cea neprețuită, focul cel dumnezeesc și viu făcător *lisus Christos* euharistic nu mai repauzează în locașurile pietății reformată! De prisos sunt aceste bolte, acest simulacru de altar și toată pseudo-liturghia cu care se amăgesc bieții anglicani! Dumnezeu cel viu, Mielul cel fără prihană care ridică păcatele lumii, taina cea adorată de îngeri și de oameni, au rămas, ca arca lui Nae, pe Araratul credinței integrale, în atotputernicie și în eternă auroră, pe când bieții anglicani și toți frații lor întru Reformă, au scăzut ca apele potopului, până au dat de fundul văilor necredinței și de mocirlele raționaliste.

Iubită Simforoză, nădăjduesc că va veni o zi când îți voi prezenta suficient, în paralelă și în contrast cu credința integrală euharistică, șovăelnică și fantomala credință a bisericii anglicane episcopale. Ziua aceea

poate că va veni mai curând decât pot eu să prevăd, fiindcă trăim în timpul tratativelor confesionale. Intre biserica oficială a Angliei și bisericile noastre ortodoxe sunt întâlniri, schimburi de politeță și dibueli, în nădejdea unei viitoare înțelegeri, pe care caritatea noastră creștină ar fi fericită s'o vază îndeplinindu-se.

Apartamentele locuite de Mgr. Mac Innes și de familia Eminenței Sale — căci episcopul anglican al Ierusalimului, ca toți colegii săi, are soție și probabil și copii — sunt, cu adevărat, al unui principe ecleziastic. Afară de mobila și de podoabele aduse din Europa sunt o mulțime de detalii și de odoare cu obârșie palestiniană. Secretarul episcopal, un tânăr plin de urbanitate, ne arată încăperile principale și în deosebi camera de lucru a episcopului.

Această cameră și biuroul lat din mijlocul ei au, de aci înainte, importanță istorică. În această cameră au fost discutate condițiile capitulării Ierusalimului, în ultimele ceasuri ale războiului anglo-turc, și pe această masă-biurou plenipotențiarilor celor două armate au iscălit actul de predare. Pașa turcesc își alesese ca reședință frumosul palat al Mgr. Mac Innes.

Camera are ferestre spre grădină. În ea sunt covoare, sofale, odoare, dar mai cu seamă cărți. Pun mâna pe o carte stingeră, lăsată pe biurou, și văd cu surpriza

revelației, că este traducerea engleză a lucrării lui Ioseph Klausner :

Iisus din Nazaret. Lucrarea aceasta, pe care am văzut-o în originalul ebraic, știam că a găsit, precum și merita, un traducător englez...

Iată versiunea engleză în mâinile mele.

Jesus of Nazareth, his life, times and teaching. Traducătorul este Herbert Danby, canonicul catedralei Sf. Gheorghe, lângă care ne aflăm în acest moment ! Dar spre părerea mea de rău, reverendul Herbert Danby e în călătorie, spre țarmii patriei.

Intrăm în grădină — „cea mai frumoasă din Ierusalim“, ne spune, poate fără exagerație, d. Perrone, secretarul episcopal. Are migdali, smochini, lămâi și capricioase colțuri, cu răzoare și cu cortine de flori... Un uriaș vrej de ederă, strânge, ca în șerpuii lui Laocoon, un maslin întortochiat. Flori de mușcată, colțunași, verbine... dar afară din vasele de piatră și din corsetul răzoarelor. Văd o tulpină de vanilie, plină de ciucuri violeți și parfumați, care mi se pare un fel de Goliath al genului !... Ușa prin care am intrat în grădină are, deasupra, un capișon² ca de aur, țesut din florile galbene ale unei plante agățătoare originare din Australia...

Secretarul ne poștește să vedem și terasa reședinței. Ne urcăm mai întâi pe o scară interioară (suntem iar în palat) ornată

cu portretele unor engleji celebri, trecem prin fața odăilor d-nei Mac Innes și ieșim pe terasă... Privirea e cam aceeași ca din pridvoarele căminului american. Vedem mormântul proorocului Samuel, palatul guvernatorului, pe muntele Scopus, biserica rusească pe muntele Maslinilor și mai aproape decât toate: Mănăstirea Părinților Dominicani, acoperită pe jumătate de o colină artificială, pe care părinții au ridicat-o cu sapele. În acest moment, știu că se află în mănăstirea lor ilustrul și învățatul lor frate Părintele Lagrange, comentatorul Sfintelor Evanghelii.

Revenim un moment la căminul coloniei americane și ne odihnim pe bancă, între flori. Cu părere de rău trebuie să-mi mărturisesc că această curată și frumoasă casă de oaspeți nu poate să fie pentru toată lumea, nu pentru că nu toată lumea e americană, ci pentru că puțini sunt cei ce pot plăti prețuri americane... Imi aduc aminte că n'am deslegat încă problema găzduirii mele în Ierusalim și mă despart de dd. Morgan și Hollingher cu nădejdea că ne vom revedea în apropiatele zile de Paște.

IN SFÂNTUL LABIRINT

Mă înapoiez spre Notre Dame de France și spre Poarta-Nouă. Orientarea începe să fie ușoară. Profilul Sfintei Cetăți mi se descifrează progresiv... Stabilesc că Patriarhia greacă-ortodoxă este aproape de Poarta-Nouă și mă decid să văd fețele fraților mei întru pravoslavie. Întru printr'o stradă scurtă plină de praf, de grămezi de pietre și de salahori, și ajung la un colț strejuit cu prăvălii de odoare sfinte.

De aci încep niște ulițe întortochiate, pavate cu pietre cari au culoarea săpunului de casă și cari sunt lunecoase ca niște codri de săpun. Ulițele sunt strâmte, scobite în felul jghiaburilor și semănate cu cerșetori. Ajung la Patriarhie. Intrarea e fără multă aparență; este chiar cu totul tăiată și ștersă de linia zidului nedecoșat și uniform. O scară cu trepte de marmură trandafirie duce sus în mănăstirea Patriarhiei.

Suntem într'o mănăstire ortodoxă și Patriarhul este ca și starețul mănăstirii. Sus, în potecile chiliilor, găsesc o mulțime de figuri ; multe necunoscute, dar printre ele și câteva cunoscute.

Sunt demnitarii eclesiastici cari însoțesc pe fericitul Damianos, acum doi ani, în călătoria sa la București. Nu-mi trece prin gând să spun că poftesc o audiență la Patriarhul. Aș vrea, cel mult, să stau de vorbă cu unul dintre însoțitorii Sanctității Sale, de acum doi ani.

Dar mi se pare că am sosit în timp nepotrivit. Patriarhia greacă este ca o stâncă la țărnul mării, veșnic bătută de valurile în creștere și în descreștere... Închinătorii, mosafirii streini, vizitele politice și diplomatice bat treptele de marmoră tandafirie, din zori și până în noapte, și nu e nici o mirare să vezi că acești dregători bisericești sunt cu figura obosită, cu gândul aiurea și tari de ureche.

Totuș, cutez să întreb dacă aș putea să obțin în cele vreo douăzeci de mănăstiri, pe cari le au în jurul Sf. Mormânt, o chilie pentru mine (cugetând, neapărat, că voi fi mai norocos decât la metocul din Jafa)... Răspunsul mai mult în schime decât în vorbe, e de o prețioasă evasi-vitate...

Imi aduc aminte de proverbul „toată piedica este spre bine“, pe care l-am au-

zit întâia oară formulat în grecește, salut pe frații mei pravoslavnici și ajung din nou între Notre Dame de France și Poarta Nouă. Ceva mai jos de spitalul Sf. Ludovic, este un birou de informații unde Dr. Mibașan, directorul Museului de Agricultură, a avut grija să mă facă cunoscut. Găsesc la acest biuro pe omul care-mi trebuia, pe ciceronele absolut necesar în labirintul Ierusalimului.

Dar mai 'nainte de a intra în labirint și ca să stabilesc odată unde voi dormi în noaptea care vine, fac o mișcare eroică și intru în grandiosul otel Notre Dame de France. E un palat cu câteva etaje, cu sute de chilii și decorat de sus și până jos cu icoane, cu statui și cu insigne pioase. Mă întâlnesc cu un simpatic frate franciscan. Apar înaintea lui, cu barba și cu părul incult, încălțat cu cisme muscălești, însă cu aerul grecesc. E destul de surprins că vorbesc limba franceză—limba lui maternă — și că, ortodox intransigent fiind, caut găzduire în hotelul lui... Îmi spune cu sinceritate: „Oferim, aici la noi, casă și masă, dar cu prețul enorm de 75 de piaștri pe zi... Nu te consilies să vii la noi... Du-te în Colonia Templierilor, la surorile Sf. Carlo-Borromeo... Acolo vei găsi pensiune completă cu un preț mai mic. Dar fiindcă ai intrat în Casa Sfintei Fecioare, astăseară ești mosafirul

ei... Rămâi la noi până mâine. Portarul nostru Soliman îți va da cheia odăii d-tale...”

Iată un punct de reazim. Vom vedea mâine restul... Mai avem câteva ore până la apusul soarelui... Mă las la inspirația călăuzei — un bun cunoscător al Ierusalimului — și ne afundăm în inextricabila cetate... Iată mai întâi poarta Jafei... Această poartă nu are trecere și linie dreaptă, după concepția uzuală, ci este clădită în unghi drept, ca un Delta grecesc sau ca un Daleth ebraic. Când intri sub bolta ei ai în față un zid, și trebuie să te întorci de 90 grade ca să vezi la celălalt capăt, arcul al doilea. Este desigur o concepție strategică necesară aici unde istoria cunoaște în trei mii de ani, vreo 20 de capitulări ale Ierusalimului. Alături de Poarta Jafei este o largă știrbitură în ziduri care amintește zilele deșartei trufii împărătești a lui Wilhelm II. Venind în Ierusalim, în costum de cruciat, Wilhelm II n'a venit și zmerit ca un cruciat. Amicul său, Sultanul, a spintecat zidul Sfintei cetăți, fiindcă porțile existente erau prea strâmte pentru atâta orgoliu.

Privim Citadela lui David, astfel zisă, deși datează, așa cum e azi, de prin secolii 14—16. Unul din turnurile citadelei, poate că este — în temelia lui construită din blocuri străvechi — turnul irodian

Phasaël, nedărmăt de Titus... Ne strecurăm apoi pe subt bazare printre cămile și asini, printre valurile arăbești și cosmopolite și, din coridor în coridor, ajungem la Via Dolorosa... Nici o ordine, nici o direcțiune și nici o claritate nu poți să dai impresiilor tale! Ești o epavă purtată de fluxul și refluxul din jurul tău și din tine însuși...

Ierusalimul nu poate fi îmbrățișat și sintetizat decât atunci când te zmulgi din lianele lui și-l privești de pe dealurile dinprejur sau din turnurile cele mai înalte. Altfel, alunecă peste tine și tu peste el, fără început și fără sfârșit!...

La fiecare pas, amintirile sacre și profane curg împrejurul tău, te împresoară și te buimăcesc ca pe Aladin peștera comozilor. La fiecare pas, trebuie să te strecozi, să te cumpănești, să te aperi și să te lupți cu năvala fantastică de oameni, de culori, de costume și de mărfuri.

La fiecare pas trebuie să-ți ei seama și să te sprijini în toiag, ca să nu aluneci pe caldarâmul pe care milioane de pași omezești l-au făcut lunecos ca săpunul și ca ghiața...

Via Dolorosa trebuie cercetată în caravană cucernică și dela Poarta Sf. Ștefan (sau Poarta Sfintei Fecioare) către Sf. Mormânt... Cu întinsă părere de rău, eu trebuie s'o văd numai ca un turist și în sens

invers, adică dela Sf. Mormânt spre Poarta Sf. Ștefan... Dintre cele 14 stațiuni, ultima cinci sunt în Biserica Sf. Mormânt ; a noua este la M-reă Coptilor ; a opta este la M-reă Sf. Haralamb. Eu văd stațiunile VII—IV, vizibil designate prin inscripții pe zid. La stațiunea a șasea a Sfintei Veronica — stau deasupra uliței ca niște toarte de amforă, jumătăți de arcadă. „Hic Pia Veronica Christi faciem lirnteo tersit...”

Alte inscripții latine arată — potrivit vechilor tradiții, plutitoare pe deasupra secolilor și a dărâmăturilor succesive — arcul „Ecce Homo”, locul flagelării ; scara cetății Antonia și alte puncte din topografia Pasiunii.

Suntem la picioarele Moscheii lui Omar. Și dacă este lucru stabilit că această Moschee se ridică pe uriașul podiș de piatră al Templului de odinioară, trebuie să ne aducem aminte că cetatea Antonia stătea într'un colț, lângă curțile Templului, dușmănoasă și iscoditoare... Ajungem într'un loc caracteristic și înalt turco-arab : Suntem la picioarele unor sumbre și milenare contraporturi, pe cari se agață, ca niște roșii clipe de fericire, un șir de maci... În pereții atinși de seară, stau, sub gratii, ferestre nevăzute și pline de mister... Iar deasupra, în cerul care se lasă peste noi, pasionat și albastru, strălucește luna

în creștere... Trecem printr'o boltă lungă, veche și sonoră ca o peșteră. Dincolo de bolta aceasta și în contrast cu ea, iată un minaret, alb și înalt, ca un stâlp al cerului...

Moscheea lui Omar ne rămâne depărtată și inaccesibilă. Mahomedanii sunt în zile de sărbătoare, — Ierusalimul geme și el — și nu este vremea cea mai bună pentru cercetarea moscheei lor.

În fața Moscheei lui Omar este o falnică zidire creștină: M-reă și Seminarul Sfânta Ana.

La poartă ne întâlnim cu un eclesiastic care ne spune că putem vizita această sfântă instituție chiar la această oră de seară. Intrăm înăuntru. Suntem într'o vastă și înfloritoare cetate monastică. Câțiva părinți, iviți în drumul nostru, au înfățișarea unii de catolici, alții de ortodoxi... Izbutim să ne înțelegem în franțuzește cu cei cu aparență ortodoxă... Sunt orientali, dar uniți cu Roma, sunt neclintiți catolici...

Dar aceștia pleacă și rămânem cu ciceronele casei, un părinte european (tocmai din Viborgul Finlandei!) și care vorbește, cu măiestrie, o duzină de idiome... Aflu cu pioasă surprindere că în această cetate a M-rei S-ta Ana s'a descoperit un colț din vechea scăldătoare despre care

se vorbește la începutul cap. V, din Evangelia Sf. Ioan :

„...Iar în Ierusalim, lângă Poarta-Oilor, era o scăldătoare, care se numește pe evreește Bethesda și are cinci pridvoare. În aceste pridvoare, zăceau mulțime de bolnavi, de orbi, de ologi, de uscați, așteptând mișcarea apei. Căci un înger se pogora, la vreme, în scăldătoare, și turbura apa și cine intra întâi, după turburarea apei, se făcea sănătos, ori de ce boală era ținut. Și era un om acolo care era pătimas de treizeci și opt de ani. Isus văzându-l pe acesta zăcând și știind că este așa încă de multă vreme, i-a grăit: Vrei să te faci sănătos? Răspuns-a lui bolnavul: Doamne, nu am pe nimeni ca să mă bage în scăldătoare când se turbură apa, că până când viu eu, altul se pogoară înaintea mea. Isus i-a poruncit: Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă! Iar omul s'a făcut sănătos în clipa aceea și-a luat patul și umbla...

VECERNIE IEROSOLIMITANĂ

Părintele Florențiu ne duce în grădina mănăstirii și ne arată niște săpături, încă neisprăvite, cari scot la iveală, mai întâi, rămășițele unei antice basilici și subt basilică o scară de piatră cu 27 de trepte și cu plimbul de fier... Scara aceasta coboară până la suprafața apei din scăldătoarea Probatica! Slăbănogul din episodul evanghelic nu putea să descindă de grabă, fiindcă scară avea 27 de trepte până jos...

Intru sub vechile arcade dărâmate. Biserica din care făceau parte a fost clădită chiar deasupra piscinei și anume pe a zecea porțiune din suprafața întreagă... De aci treaptă cu treaptă, cobor, înfiorat ca într'o pivniță răcoroasă, în fundul căreia sunt tresăriri de apă...

Veacurile, dela Mântuitorul până azi, au grămădit dărămături, țărână, cenușă omească... și au făcut un strat de nouă metri,

peste nivelul Bethesdei evanghelice !... Și apa sfântă, pornită din nevăzutele izvoare de sub Ierusalim, iat-o și azi, licărind la lumina zilelor noastre...

Incovoiat pe cea din urmă treaptă, moi mâna dreaptă în apă și fac semnul Sfintei Cruci... Un fior de puternică cucernicie te străbate, binefăcător, aci pe scara autentică și milenară... Biserica de deasupra a fost ridicată în veacurile primare... dărâmată de Cosroe, ea a fost reclădită de Cruciați. Comoara dela fund a rămas îngropată și asigurată... Dar ceea ce vedem azi, este o zecime din scăldătoare ; ea zace sub pământ, nouă metri mai jos decât zidirile, curțile și Ierusalimul actual... Invățatul scriitor catolic, părintele H. Vincent va publica în curând un in-folio asupra scăldătoarei Probatica, desmormântată spre bucuria inimilor noastre.

Părintele Florențiu se întoarce cu noi spre biserica seminarului și a mănăstirii și ne arată pe fruntea ei o inscripție arabă... Această veche biserică a fost prefăcută de Sultanul Saladin, în secolul XII, în școala teologică musulmană.

După războiul Crimeei, Sultanul Abdul-Medjid dăruie lui Napoleon III și Franței, vechiul locaș creștin. Atunci episcopul Algerului (mai târziu cardinalul) La Vigerie, cu ajutorul *Părinților Albi*, făcu din

Sfânta Ana o casă de educație eclesias-tică, pentru clerul sirian unit.

În faptul serei, intrăm sub bolțile pe cari pietatea primilor creștini le-a ridicat pe locul unde fu casa sfinților Părinți, Ioachim și Ana... Cu lumânări în mână cercetăm impunătorul sanctuar, cufundat în umbră și în taină... Dar Părintele Florențiu ne face să coborâm câteva trepte și ne aduce în fața unei grote ovale și albe. Aci fu căsuța Sfinților Părinți și leagănul Sfintei Fecioare !

Ingenunchiem cu toții în fața simplității acestui locșor, în fața evlaviei trecutului și în fața Celei Ce, din ceruri, privește, îndurată, naiva emoțiune a închinătorilor săi !

Se înserează... o seară înaltă și transfigurată... Ieșim prin Poarta Sf. Ștefan și coborâm, încet, în Valea Kidron... Întâlnim Arabi, maghiernițe, asini, dar mi se par amănuntele fără însemnătate ale unui vis care, crescând de pe pământ, își reazimă fruntea de cer și de lumea cealaltă...

Valea Kidron și Muntele Maslinilor îmi apar, în această oră a serei—și întâia oară în viața mea—ca un peisagiu de pe extremele hotare ale existenței... N'aș putea să spun ce vedeam — : coastele cu maslini, siluetele bisericilor de pe deal, pajiștele funerare... — dar viziunea mea era deosebită de tot ce văzusem eu vreodată !

Priveam în fața mea o lume de aburi, opalini, trandafirii și suri, cari luau forme precise, păstrând totuș, caracterul lor aerian și miraculos... Eram în pragul văii lui Iosafat. Eram în valea dintre Muntele Maslinilor și Cetate, pe potecile de eternă amintire și de sfântă exaltare, cari vor dăinui în sufletele noastre, până la ceasul trâmbițelor judecății... Eram în porțile împletite din anemone mistice și din cruci de aur și la intrarea împărăției către care călătoresc din tinerețea mea... Iubita mea prietenă, aci să venim și să ne înțeleptăm! Aci să instituim areopagul controverselor noastre!

Aci să ne întrebăm: Mai este balsam în ludeia? și colinele ei cele vestite mai plutesc în lumina favoarei dumnezeiești?...

De pe pământ, seara crește către ceruri... Sunt niște columnae fumurii cari se înalță spre bolțile atârinate, între soarele căzut în Mediterană și luna sprijinită de zidul Ierusalimului. În valea visului și a milioaneilor de adormiți, fumegă spre cele dintâi stele, din atâtea domuri și morminte, ca din niște cădelnițe lăsate în vale de se rafimi, jertfa supremelor convingeri, tămâia infailibilei certitudini!... Aceste văi, aceste dealuri știu adevărul! Trei mii de ani de eroism religios și de apă vie — irigată azi în toate colțurile lumii — nu pot să fie un

simplicu episod pe care omenirea să-l clăseze într-o zi.

Profețiile marilor văzători ai lui Israel au privilegiul eternei tinerețe. Ce-a pierdut Isaia din uimitoarea lui stăpânire asupra veacurilor și a prezentului?...

„Și se va întâmpla că, la sfârșitul zilelor, muntele casei Domnului așezat va fi pe vârful munților și ridicat va fi deasupra înălțimilor și toate neamurile veni-vor către ei. Și popoare numeroase vor sosi și vor zice: Veniți și să ne suim în muntele Domnului, în muntele Dumnezeului lui Iacob. El ne va învăța căile sale și noi umbla-vom întru cărările sale. Căci legea va ieși din Sion și cuvântul Domnului din Ierusalim...”

Nu e martoră omenirea, de două mii de ani, că Isaia a privit în fundul vremilor, ca în fundul unei cisterne?... Nu este plin cerul lumii actuale de copacul uriaș, crescut din disprețuita sămânță iudaică?... Și n'am văzut eu azi (în prima zi când Domnul mă aduce în sfânta lui cetate), cele cinci părți ale lumii, adunate la masă, rugându-se cu cuvintele Psalmilor, și îndeplinind cu strălucire viziunea lui Isaia?

Și ce vom mai zice, când Isaia merge mai departe: „...Va fi judecătorul neamurilor și mai marele popoarelor. Ele vor topi săbiile lor și le vor turna în fier de plug și lăncile lor în secere. Neam asupra

celuilalt neam nu se va mai ridica și oamenii nu vor mai învăța războiul...”

Isaia nu numai că n'a căzut sub orizontul nostru, dar parcă deabia acum stă să răsară!... Nu privește, oare, astăzi omenirea, spre Alpii Elveției să vadă ridicându-se, peste ghețari, soarele împăcării popoarelor?...

O, draga mea amică, aș fi voit să privești cu mine această vale de ametistă și volutele Sfintelor Scripturi, urcând ca în fața unui sanctuar spre fruntea cu dome și cu cruci a Muntelui Maslinilor...

Tot privind înapoi, ajungem la Turnul Berzelor (la unghiul din fața muntelui Scopus) și zidul Ierusalimului ne izolează. Urcăm pe lângă zid, pe șoseaua lată și albă, până la Poarta Damascului... Ierusalimul e jumătate de aur, jumătate de bazalt.

Ziua mea cea dintâi în Cetatea Sfântă se sfârșește la picioarele Sfintei Fecioare, în chilia dela Notre Dame de France.

UNIVERSITATEA EBRAICA

Odihna e dulce și adâncă, în această casă cu ziduri de cetate și cu curăție de pahar purtător de flori... Dorm până în zorii zilei. Mă deștept sub pologul de zăbranic alb, care nu lipsește, nici în oteleuri nici în casele particulare... Prin fereastra mea—cu zăbranic și ea — pătrund lălelele aurorii... Nu se aude nici un zgomot, fără doar de cele de pe stradă... Sunt arabi cu vocea guturală : sunt măgarii lor cu copita vârtoasă ca un ciocănel...

Am aflat că deasupra, într'unul din etaje, este o bibliotecă și alături o capelă. Mi-a spus-o Naamani, subsecretarul departamentului politic din Executiva Sionistă, cu care m'am întâlnit aseară în salonul otelului... Ajung în bibliotecă, rânduiește în dulapuri, înaltă până sub tavan, privesc în treacăt sutele de volume de istorie bisericească, de drept și de exegeză și trec în capela de alături. Iată ceva nemai văzut de mine,

până azi: o bibliotecă teologică și o biserică întreagă, sub acoperișul unui hotel!...

E drept că acest otel este mai întâi o instituție pioasă și că menirea lui adevărată este să fie loc de gazdă pentru închinătorii francezi... Imprejurul fostei mănăstiri, întemeiată de cruciați, a crescut arhondaricul pentru oaspeții cucernici, iar cu timpul din arhondaricul cruciaților și al franciscanilor a eșit un oțel pentru toată lumea.

Capela e vastă, cu bănci multe și cu trei altare. Deși e disdedimineată, alții au fost mai sânguincioși decât mine și au venit să-și facă rugăciunile. La cele trei altare, preoții din toate colțurile pământului — între ei un connațional al lui Rabindranath Tagore — se perindează și liturghisesc în șoaptă.

Pe lângă podoabele ei sfinte, capela are un brâu de picturi, nu prea vechi, și cari povestesc episoade din zilele întemeerii acestei case a Sfintei Fecioare, adică din zilele epopeei cruciate... Rămân pe bancă, în fața sfintelor altare, cât pot mai mult.

De unde poți privi mai bine asupra inimii tale, asupra mareelor tale sufletești, asupra durerilor și a zbuciumului tău etern, decât de pe insula reculegerii și a rugăciunii!...

„Cât sunt de plăcute locașurile tale, Doamne al puterilor!” Sufletul meu se

sfârșește suspinând după curțile Domnului ; inima mea și trupul meu tresaltă spre Dumnezeu cel viu. Pasărea, chiar, își găsește sălaș și rânduneaua cuib, unde să-și pună puii : altarele tale, Doamne al puterilor, Împăratul meu și Dumnezeuul meu !..." (Psalmul 84).

Azi este 23 Aprilie, pomenirea marelui mucenic Gheorghe... Azi un an, am trecut prin Budapesta, am luat vaporul și am mers pe Dunăre în sus până la Vizegrad... Anul acesta ziua de Sf. Gheorghe, mă găsește în Cetatea Sfântă, cea de pe pământ... O, Dumnezeule ! ori cari vor fi poruncile tale pentru anul viitor, eu le voi binecuvânta deapururi și-ți voi răspunde... „Iată robul tău !“...

Cobor în chilia mea și scriu celor de acasă prima mea scrisoare din Ierusalim. M'am înțeles de aseară cu ciceronele meu să vizităm azi câteva instituțiuni culturale, începând cu Universitatea ebraică de pe Muntele Scopus. La ora nouă suntem într'un automobil și pornim pe Șoseaua Na-blus... Mi se pare mereu nepotrivit să întrebuițez aceste mijloace europene, aici unde ne stăpânesc și ne farmecă sfintele amintiri patriarhale... Dar automobilul a intrat în moravurile țării !... Arabii îl iubesc cu pasiune și cei mai vijelioși șoferi, sunt șoferii arabi... Călări pe măgari, ne-ar trebui un ceas ca să urcăm pe mun-

tele Scopus ; cu mașina suntem acolo în câteva minute.

Din mersul în linii curbe al mașinei, privim cum Ierusalimul rămâne în vale și cum crește în juru-i centura dealurilor. Trecem pe sub cimitirul militar și printre covoare de semănături... Oprim în fața Universității... Și intrarea ei seamănă a intrare de mănăstire. Treci pe sub o boltă și pătrunzi în curtea plină de soare și de miros de pini... Cancelaria este într-o clădire mică, adiacentă.

Secretarul Universității ne primește cu civilitate și ne încredințează cuiva din birou, ca să ne arate instituția și să ne dea lămuririle dorite... Cercetăm sălile, amfiteatrul, laboratoriile, biblioteca... Universitatea din Ierusalim e de-abia la începuturile ei. Până azi are numai trei secțiuni: Institutul Microbiologic, Institutul Chimic, care este cel mai mare, și Institutul Studiilor Judeice... Într-o zi apropiată va fi și a patra secțiune de Fizico-Matematică la care, în primul loc, va fi chemat profesorul Einstein. Secțiunea aceasta va fi instalată într-o aripă nouă a Universității, aci între pini. Funcționarul care ne conduce ne arată piatra inaugurală, pusă de Lord Balfour.

Localul pe care-l cercetăm nu e mare, dar are în el ceva sever și sobru care-l sigilează sanctuar științific. Observăm că

micul funcționar care ne conduce e o vibratoare și curioasă personalitate... Pare că de-abia copilandru — trandafiriu și blond — el este totuș cineva cu școli, isprăvite în Germania și un poet cunoscut, în falanga tinerilor scriitori de azi în limbă ebraică.

Ari Ibn Sahav ne scoate pe terasa Universității, deasupra unei dumbrăvi de pini și în fața dealurilor dela Răsărit... E o priveliște împărătească !... Pustiul Judeei, în care trăi Sf. Ioan Botezătorul până în ziua când porunca Domnului îl scoase la propovăduire (Luca 3,3), se desfășoară în soare, ocelat ca o piele de panteră... E o viziune tumultuoasă, de conuri, de piramide trunchiate și netrunchiate, strivite între ele, plesnite și mâncate de torentele primăverilor... Ruginii, plumburii sau văruite, ele fac pantă spre Iordan și spre Marea Moartă și se pierd în adâncimi, dulci ca visul... Munții Moabului, tăiați pare că în jasp și în ametistă, închid zarea spre răsărit, scumpi și ieratici, ca paf-talele din încingătoarea unui pontifice.

În claritatea acestui cer de dimineață și de orient, linia dreaptă a celor vreo douăzeci și cinci de kilometri, până la Marea Moartă, își pierde realitatea și înțelesul. Lacul Asfaltit stă subț depresiunile viorii, ca un crâmpei de iezer, cu fața indigo, și pare că nu mai departe ca dincolo de

poala prăvălatică a grădinilor Universității... Micșorăm ochii în fața acestor perspective în adâncul cărora par a fierbe laolaltă, aur, purpură și safir și ne rezimăm de balustrada terasei... E un sumum de impresiuni... Pinii îmbălsămează văzduhul ; soarele colcăește în spinare ca un duș fierbinte ; claritatea zilei e orbitoare...

Coborâm la umbra pinilor și după un minut de odihnă cercetăm amfiteatrul în aer liber, astăzi deabia schițat, și totuș glorios de gloria zilelor inaugurării... Pe acest podium improvizat, Lord Balfour a rostit cu englezească și masivă simplitate :

„Azi, întâia oară în istorie, se deschide într’o limbă orientală și în ținut oriental, o universitate de gen occidental. Este o întreprindere uriașă, dar eu unul cred că Evreii vor fi în stare s’o ducă la bun capăt...” Apoi, lordul a vorbit de credința lui, în propășirea omenirii prin știință : „Toți oamenii de știință alcătuiesc o familie. Ura nu poate să fie biruită decât prin știință. Universitatea aceasta trebuie să fie și va fi ebraică, dar ea va servi și spre binele Arabilor ca și spre binele întregii omeniri...”

„CETATEA MARELUI ÎMPĂRAT“

Privim băncile semicirculare, locurile de onoare pe cari le-au ocupat delegații tuturor marilor universități din cele cinci continente și rechemăm înfățișarea acelei festivități de deschidere, sărbătoare nouă în calendarul lui Israel.

Ne despărțim, la poarta Universității, de poetul Ibri-Sahav și mergem mai departe spre Fondația Augusta Victoria, azi reședința Guvernatorului Lord Plumer.

Reședința, cel puțin o parte din ea, poate fi cercetată în condiții ușoare și democratice. Voim să vedem în deosebi Biserica Înălțării și turnul ei, predominant. Portalul palatului, stă cu un Goliat frânt în două, care ar vrea să culeagă merișorul și florile de liliac de prin prejur.

Intrăm în templul măreț și înghețat pe care l-a conceput pietatea lui Wilhelm II. Construcția întreagă amintește bisericile orientale, dar măsura și proporțiile noastre

obicinuite intră în ca ca un cap de copil într'o chivără de ulan... Templul e încins de galerii interioare și sclipește de scumpe mozaicuri, de sus și până jos. Afară de mozaicuri, mai sunt și tablouri cu subiecte biblice, pictate de maeștrii germani. Un pseudo-altar stă la locul altarelor veritabile, iar deasupra pronaosului, ca o imensă acvilă brună, răstignită sub tavan, înțepește orga, moartă de multă vreme. Din boltă privesc în jos, în pronaosul pustiu, împăratul și împărăteasa, ca niște ctitori bizantini înscriși în lună plină. În sfârșit un crucifix catolic uriaș dominează totul și înalță spre enigmă caracterul confesional al acestei basilici.

Din galeria prin care trecem, ca să intrăm în scara turnului, vedem salonul de recepțiune al reședinței,—imens, oficial și glacial ca și basilica. Turnul în care ne urcăm are 60 de metri. Până în vârf numărăm 275 de trepte. Scara turnului se învârteste în linie frântă în interiorul lui, ca într'o fântână patrunghiulară... După câteva popasuri, ajungem în camera clopotelor.

Și turnul, ca și biserica, se arată năpustit și scos din preocupările stăpânilor de azi. Pretutindenii se adună puzderiile vântului și ale anilor. Pasărilor cerului oblăduesc nesupărate și cuiburile lor sunt colonie... Vedem deasupra noastră patru

clopote, dintre cari două aproape cât clopotul nostru de pe Dealul Mitropoliei. Pe unul scrie : „Solus spes mea Christus“. Dar și clopotele au amuțit de mult, afară de aceea că slujba lor, la un templu protestant, este în principiu abrogată.

Suntem deasupra Muntelui Scopus și prin cele patru largi deschizături ale camerei clopotelor privim, aproximativ, către cele patru puncte cardinale... Spre răsărit, destăinuirea depărtărilor și a zării este și mai largă ca de pe terasa Universității. Pustia Iudeei, cocoșele și circumvoluțiile ei, dâra verde a Iordanului, lespedea violentă a Mării Moarte, catena Munților Moab, se par, sub intensitatea și abundența fântânelor soarelui, o lume de lavă solară, cursă, încheată și plesnită, în mii de contorsiuni și de clivagii.

Spre Miază-zi, Muntele Maslinilor este, întreg, un burg ieratic cu bisericile lui, amestecate cu grădinile lui zidite și cu chiparoșii lui, înfiți pe poale ca niște lănci uriașe.

Spre Miază-Noapte stau terase peste terase pornind din anfractuozitățile Chedronului până subț căpriorii cerului. Căi și poteci în zig-zag trec peste ele, deadreapta și deastânga șoselei Damascului. Cimitirul militar și Universitatea ebraică, sunt oaze în deșertul coastelor pleșuve și roșcate...

Spre Apus și Miază-zi crește, în hora dealurilor biblice — minune concretă și de trei ori milenară! — Cetatea marelui Împărat!... Ierusalimul de care am auzit tot atunci, când am auzit și de Mântuitorul!... Ierusalimul pe care l-am văzut, l-am păstrat și l-am iubit deapururi în visurile mele, piatră unghiulară tuturor construcțiilor teologiei mele! Ierusalimul în care te-am chemat, iubită Simforoză, acum douăzeci și doi de ani ca să privești tabloul „Raboni” și scara lui Iacob!...

Iată, subț ochii mei, orașul-minune, mărgăritarul lumii, cetatea pentru care Iisus Christos, domnul inimei mele, varsă lacrimi în ziua intrării triumfale, atunci când stătu și o privi de aci, de pe Muntele Maslinilor... O, cum înțeleg pe toți cavalerii Ierusalimului! Cum îi simt în inima mea, pe toți aceia cari au venit și vin din fundul lumii măcar ca să se culce, în ceasul lor din urmă, și să doarmă în valea lui Iosafat! Cât de legitimă și de admirabil este noul cavalerism pentru Sion și cât de definitiv apare jurământul: „De te voi uita vreodată, Ierusalime, să uite dreapta mea să mă slujească, să se lipească limba mea de cerul gurii tale!...”

Cum aș putea s'o iau cu mine și s'o păstrez inalterabilă, icoana aceasta scăldată în soare și în safire?... Am impresia nelămurită că stau — ca într'o poveste arabă —

în fața unor comori fabuloase pe cari aş vrea cel puțin să le privesc așa ca să nu le mai uit niciodată...

Iată, mai întăiu, curțile de marmoră, patruleterul vast în alb pe care stătea odinioară Templul premenit de Irod și pe care se ridică azi Moscheea lui Omar... Moscheea aceasta toată, sură-verde și cu nervuri de aur, este cununa comorilor și capdeopera arhitecturii arabe... Izolată cum este pe podul ei de lespezi ea pare o tiară pe o masă albă. Între ea și Moscheea El-Acşa este o perdea de arbori și o îngustă pajiște verde.

Dealungul văii Chedron, zidul Cetății Sfinte se întinde descoperit și predominant dela colțul cu Turnul Berzelor până la colțul cu grajdurile lui Solomon. Latura lui nordică, dela Turnul Berzelor și până la Poarta-Nouă, se pierde progresiv în Ierusalimul cel Nou, crescut deasupra profilului celui vechi. Celelalte două laturi ale zidului, dela Poarta-Nouă până la Lavra Armenească și de aci la Moscheea El-Acşa, sunt covârșite și în mare parte acoperite de frunțile atâtor edificii, și sfinte și profane. Ierusalimul este oraș dublu, cum dublu sunt unii sori, pe cari îi descifrează telescopul. Este Ierusalimul cel vechi, patruleter neregulat, închis în zidurile lui, de zeci de ori ridicate și dărâmate, și este Ierusalimul cel Nou, care o-

colește, completează și supralicitează pe cel vechi, spre miază-zi, spre miază-noapte și spre apus. Numai spre răsărit, dealungul văii Chedron, linia vechilor ziduri rămâne stăpânitoare, neînnecată și cu adevărat limitativă.

AZI ȘI ODINIOARĂ

Astăzi, Ierusalimul cel vechi domnește pe un platou, înclinat dela apus spre răsărit și înconjurat de văi și de prăpăstii. La est și la sud-est șerpuește Valea Chebron ; la sud și la sud-vest stau râpile și văile Hinomului. Țâtânele platoului sunt la miază-noapte. Aci Ierusalimul nu mai tronează deasupra văilor, ci se leagă cu dealurile și cu stâncile nordice, cari sunt în câteva locuri chiar mai înalte decât zidurile lui. Această împrejurare explică faptul, întâmplat de mai multe ori în istoria Ierusalimului, că dușmanii, când înconjurau Sfânta Cetate, aci găseau latura vulnerabilă și-și tăiau poarta de năvălire.

Ieremia scrie: „Fugiți copii ai lui Beniamin din mijlocul Ierusalimului ; sunați din trâmbiță la Thecoa și ridicați semnalele la Beth-Hakerem, căci o nenorocire înaintează dinspre miază-noapte și un prăpăd mare...” (Ieremia 6, 1). Și tot el :

„Urgia își va face cale dela miază-noapte...”
(Ieremia 1, 14).

În profilul Ierusalimului, crestat pe cerul fără nouri, disting cupolele Bisericii Sf. Mormânt, Spitalul Sf. Ludovic, Notre Dame de France, Biserica Rusească, Patriarhatul Latin, Templul protestant dedicat Mântuitorului, turnurile Citadelei lui David și diadema Sionului... Mai jos, sunt cupolele câtorva sinagoge mari, cupolele și minaretele câtorva moschee și sute de acoperișuri, unele drepte, altele bombate... Liniile străzilor, atât de aparente, când privești alte orașe, în creștet, cum privesc eu azi Ierusalimul, aici se frâng și se pierd cu totul. Cetatea sfântă nu are străzi, ci ulicioare, coridoare și ganguri.

Casele se strâng între ele atât de tare și ulițele sunt atât de strâmte, încât nu trebie nici o agerime specială ca să sări de pe un acoperiș pe altul și chiar să sări dintr'o parte în cealaltă a străzii.

Ierusalimul te face să cugeți la un stup uriaș, cu câteva rânduri de faguri suprapuși, dar cu albinele cele mai curioase și mai diverse...

În Ierusalimul cel vechi se disting—dacă nu exact topografic, dar esențial — patru cartiere. Spre nord-vest sunt cartierele grecesc și armenesc. Spre sud-est sunt cartierele evreesc și musulman. Aceste cartiere au crescut și învelesc, ca pulpa

unor piersici câte un sâmbure sacru. Grecii și Latinii învelesc Sf. Mormânt, Armenii: Sionul; Evreii: marile sinagoge; Musulmanii: Vatra fostului Templu și fruntea stânței Mosia...

Trebue să coborîm!... Zmulgem de pe ochii noștri vraja Ierusalimului și intrăm în turnul cu 275 de trepte... Suntem cu totul singuri, nu ne întâlnim cu nimeni. Curtea reședinții e pustie. Câțiva paznici arabi dormitează la umbra portalului. Automobilul nostru așteaptă la intrare. Șoferul a ațipit.

Mergem la *Mormintele Regilor*, adică niște adevărate catacombe, cripta cea mai caracteristică și mai bogată din laturile Ierusalimului. E în dosul Episcopiei Anglicane și este proprietate franceză. Un cavas stă la poartă și încasează taxa vizitatorului.

Sîntem ca înaintea unei largi intrări de arenă și coborîm pe niște lespezi lați și inegali, dislocați puțin de cei aproape două mii de ani de când stau așezați în scară...

În peretele de piatră e un jghiab săpat pentru scurgerea și colectarea apelor de ploaie. Ceva mai jos, vedem niște guri de beci și în hăul lor oglinzi rotunde de apă. Bună de băut sau nu, apa se strînge azi în aceste hrube ca și acum două milenii...

Din această intrare descendentă, dăm într'o arenă pătrată, îngropată între pereți înalți, un fel de curte interioară la cripta regală de odinioară. Cripta avea o tindă pe fruntea căreia mai sunt și azi urme de prețioase podoabe. Azi podoabele s'au năruit și stau alături cu vagi rămășițe din pilaștrii, capitèlele și sarcofagiile, evacuate de multă vreme... Ciceronele meu aprinde o lumânărică și intrăm în peștera întorto-chiată și multiplă. Sunt aproape 70 de locuri de odihnă, tăiate în stâncă. Sunt câteva camere centrale și împrejurul lor sunt scobituri regulate cu câte două, trei și mai multe alveole.

Cine a săpat aceste morminte și cine s'a culcat întâi în ele, cu speranța amar înșelată că nu-i va mai tulbura nimeni? Istoricii și arheologii au întins asupra lor oarecare discuțiune și au convenit că avem deaface cu cripta casei regale din Adiabene.

„Biruința cea mai înaltă a proselitismului iudaic (în primul secol creștin) a fost trecerea la iudaism a casei regale din Adiabene.

„Despre această convertire, istoricul Iosif Flaviu vorbește, cu vizibilă mândrie, de câteva ori, în scrierile sale... Regatul Adiabene—așezat între două împărății, a Romanilor și a Parților și în oarecare legătură de vasalitate cu Parții—era în tim-

pul lui Claudiu sub stăpânirea regelui Izates. Acesta, împreună cu maică-sa Elena, trecu la mozaism și mai târziu făcu la fel și fratele său Monobazus și toată familia regală... Cu prilejul foametei întâmplată în zilele lui Claudiu, Elena împărți multe milostenii poporului din Ierusalim... Monobazus, ajuns rege, avea aici un palat și făcea templului daruri cu adevărat regești. Elena își clădise în Ierusalim o criptă măreață... Când Izates și Elena muriră, Monobazus îi îngropă în mormântul pregătit... În războiul din anii 69—70, urmașii lui Monobazus luptară cu Iudeii împotriva Romanilor... — (Emil Schrürer, *Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Christi*, vol. III, pp. 169-172).

Mormintele Regilor au fost, dela început, cunoscute și celebrate atât de scriitorii necreștini cât și de cei creștini. Iosif Flaviu, Eusebiu, Pausanias, Fericitul Jeronim... au trecut pe aici, au admirat dispărutele fațade ale criptei și au descris-o în operele lor.

Călăuza mea mă zorește... Revenim la prezentul deapururi mai puțin încântător decât trecutul, dar cocoțat în spinarea noastră și deci inevitabil... De data aceasta însă prezentul e o simplă podișcă — trecută în automobil — căci dela *Mormintele Regilor* trecem să cercetăm *Museul de antichități*...

Museul are curte, vestibul și un hall cu câteva sectoare. E un muzeu mic, dar pentru specialiști trebuie să fie plin de interes.

Este și pentru profanii cari vor să se instruiască și nu sunt prea grăbiți !... În curte și în vestibul sunt mai cu seamă sarcofagii evreești și greco-romane. În hall sunt colecții de unelte, de odoare și de felurite rămășițe, așezate pe categorii, în dulapuri cu geamuri înclinate.

Toate aceste obiecte au fost culese din pământul Palestinei și provin : 1) din cea dintâi vârstă a bronzului ; 2) din mijlocia și ultima vârstă a bronzului ; 3) din cea dintâiu vârstă a fierului și 4) din epoca greco-romană. În două secțiuni deosebite, privim câteva colecții de juvaeruri, de peceți, de amulete și de sticlărie greco-romană. Museul mai înfățișează o colecție de monede judaice și romane, câteva sculpturi, găsite tot în Palestina, și un fragment de mozaic (o inscripție în mozaic), dela o sinagogă desgropată de Englezi, la Ain-Duk, aproape de Ierichon.

CĂMINUL CĂUTAT

Ne mai rămâne să cercetăm, până la ora prânzului, „*Biblioteca Națională*”. În ceasul de față această bibliotecă nu are un local propriu și este instalată în trei case. A fost întemeiată în 1892 și a strâns până azi vreo 120.000 de volume. Cele mai multe și mai prețioase dintre ele au fost agonisite de un umil idealist, de medicul rus Iosif Chasanovici.

Localul bibliotecii, deși neîncăpător, adăpostește provizoriu și Institutul Oriental, o creațiune cu totul nouă, menită să ia loc, într-o zi, sub cupolele universității.

Ieșim din cetatea cărților, ducând cu noi câteva broșuri oferite de direcțiune. Într'una, citim această pagină bine cugătată... În Palestina toate națiunile și toate comunitățile religioase se luptă și se întrec între ele, prin institutele științifice pe cari le întemeiază. Americanii, germanii, englezii, francezii, italienii, rușii, au aci șco-

lile lor de arheologie, bibliotecile lor, etc. Evreii au prins de veste deabia acum cum că întemeierea unor astfel de instituții le crează un izvor de influență politică în țară și sporește prestigiul lor în lumea întreagă. Toate neamurile privesc spre Palestina, ca să vadă ce vor da evreii la iveală.

Fără o mare bibliotecă nu putem concepe nici lucrări științifice, nici universitate. Lipsa unei biblioteci constrânge pe învățații noștri să părăsească Palestina. Existența unei biblioteci îi atrage în țară.

Dascălul, inginerul, agricultorul, juristul, toți trebuie să aibă o bibliotecă, spre a rămânea în legătură cu lumea științifică. Biblioteca este necesară pentru lucrător, pentru Haluțul care și-a părăsit studiile și s'a făcut muncitor, dar care nu renunță la lărgirea și la aprofundarea instrucțiunii sale.

Dar biblioteca, mai 'nainte de toate, are menirea să adune tot ceea ce au produs în toată lumea, evreii, în domeniul spiritualității, și tot ceea ce au scris asupra evreilor celelalte popoare. Alte neamuri au bibliotecile lor naționale, dar nu există nici un loc pe pământ unde evreii să-și aibă un centru colector al creațiunii lor intelectuale. Și unde trebuie să fie centrul acesta, dacă nu în Ierusalim?...

Am îndeplinit programul dimineții. Cobor acum în Colonia templierilor, ca să

caut pensiunea încă problematică. Eri, când ne apropiam de gara Ierusalim, am trecut pe lângă colonia aceasta, dar, prîdidit de miile de icoane ale călătoriei, n'am putut s'o privesc cu luare aminte. Imi dau acum seama, că în spatele gării și dealungul liniei ferate este un mic cartier european, înfipt între portocali și chiparoși, și alcătuit din căsuțe cu aspect de vile. Aici este una din vetrele *Comunității templierilor* germani, tovărășie religioasă, pornită din Würtemberg și fondatoarea mai multor colonii palestinienne. Cea dintâi pe care am văzut-o e Neuhardt-hof, la marginea Haifei. Pe lângă lafa sunt Sarona și Wilhelma. Mai este încă una din Galileea, numită Bethlehem.

Casa surorilor Sf. Carlo Borromeo este mărginașă, adică pe drumul dintre curțile gării și colonie. Și aci ca și la Notre Dame de France găsesc lucrul cel nou pentru mine: un otel ținut de călugări. Casa e mult mai mică decât dincolo (deabia două corpuri: unul pentru mosafiri, celălalt mănăstirea cu chiliile maicilor), dar înfățișarea ei și vecinătățile ei sunt mai călugărești.

Maicele în frunte cu starița sunt mai toate germane. Ospiciul Sf. Carlo Borromeo este deschis pentru toată lumea, însă clienții cei mai numeroși sunt anglo-americiani, cari nu mai găsesc loc în că-

minul de pe Nablusroad, sau cari nu vor să plătească d-lui Wester o liră egipteană pe zi. Maica Stariță mă ascultă cu placiditate și îmi spune prețul casei: cincizeci de piaștri pe zi, casă și masă. Pentru localitate, prețul poate să fie modest, dar pentru mine și pentru valoarea actuală a leului românesc, cincizeci de piaștri înseamnă aproximativ șase sute de lei. Oricum este numai jumătate din prețul d-lui Wester.

Ce să mai aștept, unde să mă mai duc? Rămân aici! Declar Maicii Starițe că mă învoiesc cu cincizeci de piaștri și plătesc pe loc, cu anticipație, zece zile de pensune.

— „Atunci, poștiți la masă, căci este încă timpul mesei...”

E o masă lungă, curată și cu vase cu flori din loc în loc. Bucătăria e mixtă, germano-orientală. Mâncarea e gustoasă și abondentă. Fiecare conmesean își ia, din farfuriile cele mari, purtate de jur împrejur de călugărițe, atât cât pofteste. Serviciul este discret. Maicele deabia șoptesc, dar sunt îndemânatece și exacte. Aci la masă îmi dau seama, întâia oară, în Ierusalim, că apa are gust de ploaie. Probabil eă vine dintr'un rezervoriu al casei, dar este rece, bună, perfect potabilă. După masă, portocale mari de Jafa și cafea.

Maica stariță mă duce în chilia pe care mi-a sorocit-o și, la întrebările mele, îmi răspunde că poarta arhondaricului se închide la ora 9 seara. Portarul însă are cheia la el și deschide și mai târziu, când sosesc musafirii întârziați și-i deșteaptă cu clopoțelul. O asigur pe maica Stariță că voi da pilda cea mai bună și că nu voi supăra pe portar decât peste câteva zile în serile de denii.

Chilia mea e în etaj, chiar deasupra porții și are două ferestre, una care dă în curte și alta care dă în stradă și spre gară. E o adevărată cămăruță călugărească. Ferestrele au jaluzele cari sting lumina intensă de afară. Zidurile sunt groase și țin răcoare. Toată mobila din jurul meu este patul alb și monastic, dulapul pentru haine, masa, câteva scaune, și spălătorul cu oglindă. Podeaua este din lespezi de mozaic. În mijlocul odăii atârnă o lămpă electrică... Dar semnul deosebitor, simbolul casei și punctul de reazim, pentru sufletul mosafirului creștin, nou sosit, stă sus, deasupra ușei, pe peretele alb, într'un crucifix lung de o palmă și subțire ca un penel...

Toată casa e răcoroasă, liniștită și strejuită de sfintele imagini — icoane și statui — așezate la locuri de onoare. În al doilea corp de case și în fața ferestrei mele este capela mănăstirii.

E cam departe de chilia mea și până la Poarta-Nouă sau la Poarta Jafei, dar sunt bucuros că am isprăvit cu grijile cele elementare. Ies din noua mea locuință și pornesc spre cetate. Ospiciul surorilor Boromeene e așezat la colț, pe două străzi cari formează un unghi drept. Intre ospiciu și gară, dincolo de drumul plin de cretă pulverizată, este o panglică de grâu, care arată spice, pe ici pe colo, azi în ziua de Sf. Gheorghe... Las în urmă colonia germană și gara și iau poteca, printre răzoare semănate, printre maslini noduroși, și printre grămezi de piatră... Sunt niște terenuri vagi cari au fost de zeci de ori: curți, grădini, vetre de case și locuri întărite, ca să ajungă, iar și iar, siliști pustii păscute de capre și de oi.

La picioarele vechilor maslini și în pulberea fierbinte, stau sumedenie de maci roșii... Cum poate să trăiască această plăpândă făptură, sub soarele de jar și în spuza în care se îngroapă rădăcina ei!... Moara lui Don Quichotte crește, în dreptul Sionului, cu cât urc mai mult pe dealul plin de bolovani și de ruine. De vale, e un vechi cimitir musulman și o cișmea, în zidul cimitirului.

UN SALON DIPLOMATIC

Am făcut cunoștință eri cu un tânăr deosebit de simpatic, crescut la Londra și la Paris, și erudit dincolo de vârstă pe care o are — Nuamani, subsecretarul departamentului politic din executiva sionistă... Aseară, era la Notre Dame de France, cu soția lui. Doamna m'a poftit să viu azi, să iau ceaiul în casa lor, pe stradela Muzeului de Agricultură. I-am rugat să fie îngăduitori și să mă admită în portul meu de închinător, cu cisme și cu antereu de șiiac...

Iată-mă, deci, la poarta casei acestui înalt funcționar, la ora vizitelor europene... Imi iese înainte o bătrână servitoare, ru-soaică, cu care, însă, spre mirarea ei, nu pot să mă înțeleg. Dar iată soții Naamani, amabili și curtenitori — ca în Europa și ca aseară la Notre Dame de France.

În salonul cu totul european în care intru, găsesc un crescendo de surprize... Rând pe rând, apar în salon trei diplo-

mați — cehoslovac, italian și încă unul nedefinit — o pereche de francezi parizieni, un fost colonel în armata engleză și alte câteva persoane din familia amfitrionilor... Toată lumea aceasta vorbește franțuzește cu aceeaș ușurință și cu aceeaș eleganță ca și cei doi parizieni.

Privind pe acești oameni bine crescuți, subțiri, europeni din cap până în picioare, mă regăsesc — nu la Paris unde n'am fost niciodată — dar în acele câteva case din Iași și din București, prin cari am trecut în vremuri și unde limba diplomaților și a Sorbonei e fluidă și autentică. Gândesc în mintea mea și râd pe nevăzute : Judecând bine, singurul oriental din salonul acesta, sunt eu!... Tot eu par a fi și cel mai în vârstă, nu numai după înfățișare dar și după adevăr... Diplomatul cehoslovac și cu soția sa par niște studenți. D-l și d-na Vladimir Fritz au trecut prin România și chiar au stat câțva timp în România. D-na Fritz știe câteva cântece populare românești și o duzină de vocabule. Prietenoasă și neconvențională, deși soție de diplomat, d-na e gata să fredoneze o melodie de care își aduce aminte.

Diplomatul italian pare a fi coleg de universitate cu ceilalți doi. D-l Milandri e voios, inimă deschisă și temperament de cer albastru. În semn de admirație pentru Ducele Mussolini, sau poate ca sem-

nul unor convingeri politice, despre cari în acest salon diplomatic nu poate să fie vorba, d. Milandri poartă la butonieră simbolul Fasciei naționale. Al treilea diplomat îmi scapă printre degete. E puțin comunicativ, deabia își spune numele și nu știu dacă este olandez, englez sau valon... Cei doi parisieni sunt directorii salonului și ai convorbirii. Soțul, Pierre Lamazière, e publicist, nume cunoscut, om vesel, spiritual și inflamabil, ca un adevărat fiu al țării sale. Soția pare un temperament opus; e calmă, socotitoare și, zâmbind neîncetat, nu râde niciodată. Și ea este tot scriitoare. Au sosit în Siria și în Palestina de curând și fac recoltă de informații și de documente, în vederea unei cărți, sau mai multor cărți, pe cari le pregătesc.

Colonelul Kiș este șeful departamentului politic. E unul dintre marii diplomați ai statului Sionist, dar e încă tânăr, om de salon, politicoș și la prima vedere, altul decât îl reclamă grelele sale sarcini. Totuș e un cap politic clar și ager și unul din stâlpii situației actuale.

Suntem cu totul departe de Ierusalim!... Sorbim din ceștile cu ceai, gustăm prăjituri și vorbim acele lucruri lunecoase, drăgălașe și grabnic uitate cari sunt moneda primită în saloane... D-l Vladimir Fritz, așezat lângă mine, își aducea aminte de

legăturile amicale, existente între patriile noastre și amândoi ne bucurăm și ne felicităm de buna conjonctură actuală.

Soții Lamazière au privit astăzi o interesantă procesiune musulmană. Arabii mahomedani, prăznuesc în aceste zile pe Nebi-Mussa care nu este altcineva decât Moisi al evreilor. Dar ei au dat acestei sărbători un caracter exclusivist și național, ca și cum Moisi ar fi fost socrul lui Mohamed. Azi, arabii din Ierusalim au desfășurat, atât cât îngăduesc ulițele sacre, volutele unei procesiuni religioase în cinstea lui Nebi-Mussa.

Ne aducem aminte că azi e Vineri și că peste o oră începe Sabatul. Una dintre cele mai căutate priveliști din Ierusalim este — și pentru evrei și pentru streini — priveliștea dela Kotel-Maaravi (zidul dinspre apus) adică dela Zidul Plângerilor.

Soții Lamazière au în programul lor, de astăseară, cercetarea acestui loc unic pe fața pământului.

Mă întreabă dacă voesc să-i însoțesc și ne prindem tovarăși.

Mulțumim amfitrionilor noștri pentru această oră delicată și europeană, pe care am petrecut-o în casa lor, și pornim spre Zidul Plângerilor, străbătând în câteva minute — ceeace numai în Ierusalim e cu putință — dela salonul diplomaților, până la zid: calea câtorva mii de ani.

ZIDUL PLANGERILOR

Suntem în amurgul zilei, lumea e do-moală și merge către masă, valurile Ara-bilor se scurg din Ierusalim. Mergem în-cet, cu luare aminte, șovăind la tot pasul și ținându-ne de mână, să nu ne pierdem. Prin felurite ganguri și strâmtori ajungem — mergând mereu devală — la zidul apu-sean. Subt lumina crepusculară, ne dăm seama de configurația și de detaliile lo-cului, unde ne găsim. Stăm în fața unui zid străbun, alcătuit din blocuri mari de piatră, și înalt pare-că până subt stelele cari încep să se aprindă. Pietrele de jos, cele mai mari, ne arată o suprafață nere-gulată și aspră, dar închisă într'un chenar lins de daltă.

După părerea cunoscătorilor, acest zid e alcătuit din straturi de diferite vârste : stratul de jos este din zilele lui Neemia, mai sus e un strat irodian și ultimele stra-turi sunt zidărie arabă. Ori cum, avem deaface cu peretele acelei uriașe ridicări

de piatră pe care stătea acum două mii și cinci sute de ani Templul al doilea, transformat și împodobit mai târziu de Irod cel Mare. Stăm într'un coridor descope-rit, lung de vreo 50 de m., și destul de îngust, în care, la această oră târzie, mai sunt ca o sută de oameni. Toți se roagă, unii mai tare, alții mai încet, dar zvonul rugăciunii lor nu este mai clocotitor decât, de obicei, într'o sinagogă.

Textul plângerilor și al rugăciunii acestor oameni îl cunosc mai de mult: „Pentru palatul care a fost pustiit — pentru templul care a fost dărâmat — pentru zidurile cari au fost răsturnate — pentru slava noastră care a trecut — pentru oamenii noștri cei mari cari au murit — pentru scumpele odoare cari au ars — pentru preoții cari s'au poticnit...” Iar la fiecare din aceste capete de jale, poporul răspunde: „Noi stăm singuratici și plângem...”

Sau rugăciunea: „Rugămu-ne ție, ai milă de Sion! — Adună pe fiii Ierusalimului — Grăbește, grăbește, cel ce liberezi Sionul! — Vorbește inimii Ierusalimului — Frumusețea și slava să învăluiască Sionul — O, întoarce-te cu îndurarea ta către Ierusalim — De grabă să se arate încă odată regească stăpânire în Sion! — Mângâie pe cei ce plâng asupra Ierusalimului — Pacea și fericirea să intre în Sion!”

Sunt sute de ani, de când Evreii vin și

plâng în fiecare Vineri seara, la Zidul Plângerilor... Un indiferent, un om cu țeșătura sufletească obicinuită, un dușman al lui Israel, ar zice (și au zis-o mulți) : cea mai stearpă și cea mai inutilă priveliște din lume ! Și cu toate acestea, iubită Simforoză : — din lacrimile vărsate atâtea sute de ani, iată, azi, la lumina zilei, odrăslind minunea cea mai nouă, cu care statornicul Dumnezeu dăruiește pe urmașii lui Abraham !

Odinioară, în zilele când pustiu Thebaidei egiptene se acoperise cu mantia coloniilor creștine călugărești, un om din lume, un principe, care săvârșise nu știu ce păcat greu, vine către un sfânt părinte din Thebaida și-și mărturisește păcatul.

Omul lui Dumnezeu ascultă mărturisirea, cugetă și iese cu penitentul pe un deal, la poalele căruia curgea Nilul. Aci, deasupra Nilului, duhovnicul înfige în pământ toiagul uscat și vechi pe care se sprijinea de o jumătate de veac și grăește :

— Fiule, acesta este canonul pe care ți-l dau : Să cari cu gura apă din Nil și să uzi toiagul acesta până când o înflori, ca toiagul lui Aaron...

Și penitentul își începe canonul și treizeci de ani cară cu gura apă din Nil și udă toiagul !... Și ispașa lui este primită și Dumnezeu îl iartă și toiagul înflorește ca toiagul lui Aaron !

Nu este aceeaș minune? Ne stăm oare azi în fața aceluiași arcane ale Providenței, incomensurabile dar evidente? Nu simțim noi, încă odată, ca proorocul Ilie, că Dumnezeu trece prin Sion — nu în furtună, nu în cutremur, nu în vehemența focului — ci în murmurul zefirilor pacinici și constructivi?...

Stau, lângă însoțitorii mei, și privesc strâvechiul zid, stropit cu atâtea lacrimi, deasupra căruia, ca niște candelă de speranță eternă, suspendă stelele... Rugăciunea se stinge. Cei ce s'au rugat pentru noua recoltă a dărniciilor dumnezeiești și a grădinilor lui Iacob, încep să se strecoare în întuneric.

Visul meu se împletește și se înfrățește cu visul acestor visători... Pe zidul acesta s'au oprit odinioară privirile, gândul sau umbra ucenicilor Domnului! Pe lângă aceste pietre, a trecut desigur școlarul lui Gamaliel, Saul din Tars... O, poate că o rază din ochii Mântuitorului, a mângâiat, în zilele petrecerii sale pământești, aceste blocuri din temelia Templului lui Neemia !...

Și în momentul când plecăm și noi, aproape cei din urmă, mă apropii de zidul sfânt și sărut, pe piatra simbolică, inelul logodnei indisolubile pe care Dumnezeu a binevoit s'o facă cu neamul omenesc, aci în Ierusalimul lui cel fără de moarte.

PRIN BETANIA LUI LAZĂR

Scumpa mea amică, în ziua de 24 Aprilie, Sâmbătă, am văzut Marea Moartă, Iordanul și Ierichonul. Am plecat la ora nouă dimineața, din tihnită mea casă de gazdă și am ocolit trei sferturi din Ierusalim — adică trei din cele patru laturi ale trapezului — începând din câmpia Refaim, unde e Colonia Germană și până dincolo de Monumentul lui Absalom.

În automobil cum suntem, totul e lesnicios și grabnic... Iată Notre Dame de France, iată Poarta Damascului, iată Poarta lui Irod...

Intrăm în valea Mormintelor, intrăm în vastul cimitir pe care l-am văzut deunăzi, prin lentilele de ametistă ale serei, prag transfigurat al eternității. Și pe dreapta și pe stânga sunt șiruri de morminte, vechi și noi, mohamedane și evreești. Deasupra mormintelor comune sau anonime, stau mormintele cele mari, ridicate, aproape

de două mii de ani, între zidul cetății și Muntele Maslinilor. Așa cum se înfățișează astăzi — Mormântul Sfintei Fecioare, monumentul lui Absalom, mormântul preotului Hesir, mormântul proorocului Zaharia... — ele sunt opera la cari amintirile foarte vechi și pietatea mai nouă au lucrat împreună. De pildă, monumentul lui Absalom, poate că este clădit în epoca greco-romană, dar camera sepulcrală peste care a fost ridicat pare a fi mult mai veche.

În dreptul Porței-de-Aur (din zidul care tae albastrul cerului) este grădina Ghetsimane, ocolită cu zid pătrat, și păstrând cei vre-o opt maslini străbuni, contemporani cu dumnezeiasca dramă, petrecută în această vale. Alături e biserica rusească, mai sus pe deal M-reă Carmelitelor și Biserica Pater-Noster.

Mormintele se înmulțesc... Descifrăm câteva inscripții... Aci doarme cineva din zilele când Generalul Bonaparte asedia cetatea Acra... Drumul nostru începe să se urce... Moscheea lui Omar răsare, în urma noastră, învăluită de slava dimineții, ca un stup rotund, pe care s'ar odihni toate albinele dinăuntru. Trecem pe la poalele M-rei Benedictinilor, de pe Muntele Scandalului, și pe deasupra satului Siloc... Trecem prin grădini, printre covoare de grâu

și de orz, pe lângă coaste aspre, umbrite de maslini.

Ne urcăm în El-Azarie, adică în satul lui Lazăr, Bethania Sfintelor Evanghelii. În acest sat veacurile creștine au păstrat și-au venerat casa lui Simon Leprosul, casa Martei și a Mariei și Mormântul lui Lazăr. Dar veac s'a ridicat peste veac, cu evenimente, cu furtunele și cu prefacerile lui. Musulmanii, au venit și ei cu evlevia și cu locașurile lor de închinăciune și au dat acestor locuri o înfățișare și o interpretare nouă.

Bethania este azi un sat arab, cu case cubice, cu o aparență generală de cărunță sărăcie și cu câteva biserici creștine, printre ruine multi-seculare. Azi este tocmai (după vechiul calendar al Bisericii Răsăritene) Sâmbăta lui Lazăr. Oprim la o biserică din cale și încercăm să ne înțelegem cu cei ce o păzesc. Biserica e ortodoxă și pare a fi biserică de chinovie. Mormântul lui Lazăr e mai departe. Aci sau sub altă biserică trebuie să fie locul unde era casa prietenilor Domnului: Lazăr, Marta și Maria și unde Domnul găzduia adesea.

În biserica aceasta se păstrează, sub un iconostas, o piatră, venerată de închinători, dar nu înțeleg, de la cei ce mă conduc înnăuntru, dacă este „piatra odihnei” sau alta. În cărțile mele, se zice că piatra

aceasta se află într'o capelă grecească, din sătucul Abu-Dis, dincolo de Betania... Aci s'a întâlnit Mântuitorul cu Marta, sora lui Lazăr cel mort de patru zile, chiar azi, în această zi de Sâmbătă. — „Dar venind Iisus îl află pe Lazăr îngropat de patru zile. Iar Bethania era aproape de Ierusalim ca la cincisprezece stadii. Și mulți dintre Iudei veniseră în casa Martei și a Mariei ca să le mângâie de moartea fratelui lor. Deci Marta, când a auzit că Iisus vine, a ieșit întru întâmpinarea lui, iar Maria ședea jos, în casă...” (Ioan 11, 17—20).

Aci, la *Piatra Odihnei*, Marta a întâmpinat pe Domnul. La fel cu milioanele de închinători cari au trecut pe aici înaintea mea — nici mai învățat, nici mai isteț, nici mai critic decât ei... — mă plec înaintea iconostasului și sărut piatra venerată.

Dincolo de înălțimile Bethaniei, încep zig-zagurile descendente ale șoselei, care duce spre Ierichon. Descresc pădurile verzi și buchetele de maslini și cresc coastele pietroase și fantoma pustiului... Mașina noastră intră în valea Adăpătoarei (Wadi-el-Hod) și coboară, în timp de vreo oră, calea cea mai complicată și mai bogată în sinuozități pe care am văzut-o vreodată. E un drum de șerpi și de șopârle, frânt la tot pasul și strivit între su-

tele de piramide desfigurate, cari alcătuesc fizionomia Deșertului Iudeei... Măreață pustietate ! amfiteatru sever ale cărui prime trepte stau pe muntele Maslinilor și ale cărui trepte inferioare ajung până la două sute de metri, sub nivelul mării... Thebaida Iudeei, unde stăpâni odinioară regalitatea sihastră și îmbrăcată în vestmânt de păr de cămilă a Sfântului Ioan Botezătorul !... Ținutul, fără pereche pe pământ, din care Mântuitorul era să facă — în fața veacurilor pământești și a priceperii noastre răsturnate — terasa Carantaniei și a celor Trei Ispite !

Coborând această cale atât de capricioasă și privind aceste înălțimi pleșuve — patria cea mai firească a vulturilor și a vulpilor — te simți mai în stare să înțelegi duhul, puterea și frumusețea Înainte-Mergătorului. Aci a crescut și a trăit Fiul lui Zaharia și al Elisabetei până la treizeci de ani !

Altfel decât mă așteptam, calea Ierichonului e astăzi plină de călători. Sunt pelerini arabi cari se duc și se înapoiază de la Moscheea Nebi-Musa, situată pe o coastă, aci în apropiere... Din nefericire acești pelerini nu se mai slujesc de măgari și de cămile, ci — ca toată lumea — de mașini americane... De zeci de ori, ne încrucișăm pe drum, cu aceste mașini, conduse de furtunoși șofeuri arabi !...

De zeci de ori ne sare inima, când vedem sărind, din cotitură, silueta unei mașini !... Pelerinajul la Moschee a ținut mai multe zile și azi se pare că e ultima zi.

Dar calea noastră nu este exclusiv descendentă... De câteva ori schimbăm albia văilor uscate și sărim peste înălțimi, relative, ca peste niște pârleazuri uriașe... Dăm de o cocioabă semi-pustie, unde poposesc câteva căruțe arăbești... Prin fundul văilor dăm și de podișce de piatră și pe ici pe colo de mormane de ruine, greu de discernut, în pietrăria universală.

PANĂ LA MAREA MOARTĂ

La calea jumătate, este hanul Samarianului Milostiv, astăzi Han-Hadrur, fără altă podoabă și altă distincțiune decât aceea — nemuritoare! — că deasupra lui luminează amintirea parabolei Mântuitorului, din Evanghelia Sf. Luca 10, 25-37.

Printre movilele sure și sinistre din valea aceasta, trebuie să fie și movila Azazel, din vârful căreia preoții Templului precipitau odinioară țapul ispășitor. Pe poalele acestor movile și pe văile cari răspund în valea urmată de șoseaua noastră vedem, dela un loc, o plantă sură, rotundă ca un arici și răspândită cu profuziune. Din cotiturile drumului ni se arată plăcile de oțel ale Mării Moarte. În acelaș timp, în fața noastră se revarsă larg, pe o linie zburlită de niște arbuști cenușii, deșertul Iordanului. O tablă, pe lângă care trecem, ne dă de veste că aci, suntem la un punct corespunzător nivelului Mediteranei

și că de aci înainte pogorîm sub acest nivel.

Zărim într'o parte, profilul Moscheei Nebi-Mussa unde se duc și de unde vin pelerinii arabi. Mergem mereu la vale, și cu cât dăm mai jos cu atât pămătufurile sure de pe văi și de pe coaste cresc mai dese și tari, asemănătoare cu niște mușuroaie de furnici.

Isprăvim lunga noastră serpentină, printre râpele și ălbiiile uscate ale pustiului Judeei, și intrăm deabinelea în El-Ghor, în valea Iordanului și a Mării Moarte. Aci, la intrarea în El-Ghor, este o colină numită de arabi Tell-Abu-Alaik. În această colină, o societate științifică germană, făcând săpături, a scos la iveală temeliiile palatului lui Irod cel Mare. Acest palat avea terase către nord și în apropierea lui era un bazin enorm, legat cu un sistem de canale. Așa se lămurește vechea și renumita fertilitate a Ierichonului, — orașul palmierilor — și existența unei reședințe regale, la poalele pustiei.

Intrăm într'o regiune albăstrie și paradoxală, unde visul luptă cu viața. În fața noastră, dincolo de marea de care ne mai despart vreo șapte kilometri, munți răpoși de pe malul celălalt par fantomatici și la o distanță amăgitoare. Niște arbuști, din neamul pinilor, dar pitici ca niște tuia,, cresc în nisipurile cu solzi de sare.

Câteva mănăstiri, din străvechile zile ale monahismului creștin, se mai țin și azi în acest pustiu torid, la două sute de metri, sub nivelul Mediteranei. Una dintre ele se arată în stânga noastră și anume a locul biblic Beth-Hogla, hotarul dintre Iuda și Beniamin. Incolo, nimic de cât bizari măracini, pe linia albă și infinită a acestui băragan al nisipurilor. Ca niște spectri, sau ca niște cute din Apa Morților, se ivesc, din loc în loc, curioase piramide blafarde, cari par a fi sau trecătoare moviște de nisip sau rămășițele unor stânci mâncate și dărăpănate de ploi, în lungul miilor de ani.

Căldura din El-Ghor nu e căldură uscată. Marea Moartă evaporează zilnic — spune cartea — peste treisprezece milioane de tone de apă. De aceea, poate, pieptul nu simte nici o greutate și (cel puțin deocamdată) n'ai altă senzație decât că ești în anticamera unui hamam... Cu atât mai vârtos, te poartă gândul spre vremurile când în valea aceasta era o grădină desfătăată... Wolfgang Weisl zice cu dreptate (*Der Kampf um das heilige Land*, pag. 71): „...Sute de mii de oameni ar fi cu cale să poată să trăiască aici. Palmieri și bananieri ar trebui să crească! Orez și trestie de zahăr, bumbac și cafea ar putea să prospereze... Bolnavii de plămâni din lumea întreagă ar trebui să curgă

aici în valuri, pentru ca — la un ceas departe de Ierusalim — să-și găsească vindecarea în această temperatură asemănătoare cu temperatura Nubiei...”

Șoseaua pe care mergem ajunge uneori destul de imprecisă, în această împărăție a nisipului. Într'un loc, intră, dreaptă și lungă, într'o vastă țesătură de mărăcini, la capătul căreia se respiră podișul verde al Mării Moarte.

Privim mirați și bucuroși de ce vedem... Când cugetam la Marea Moartă sau o găseam pomenită și descrisă în cărțile mele, mi-o închipuiam lugubră, fără culori, ca un lac din fundul ocnelor, și mai ales văskoasă ca păcura de uns osiile căruțelor... Bucuria mea este vie că această mare a Sfintelor Scripturi se înfățișează cu totul altfel !...

E strălucitoare ca o plasă de ibrișin verde, cusută cu fluturi de aur ; plutește subț imensitatea cerului albastru și la adierea unor zefiri dezmierdători face unde mici și crețe, cari vin să mângâie țărmul de pietricele...

Seamănă cu lacurile cele mari pe cari le-am văzut și seamănă cu țărmii noștri dela Constanța și dela Mangalia... Prima deosebire pe care o observ estă că pe aceste pietricele ale țărmului, mângâiat de valuri, rămâne o brățară de sare, licări-

toare în lumina cernută prin zaimful universal de pe El-Ghor...

Mașina noastră se oprește ca într'o mahala de port. Mai multe magazine, barace și colibe stau în semicerc, cu fața către miază-zi... Fierărie veche, din nu știi ce mașini, pe cari nu le mai poți recunoaște, zace printre maghernițe. Capete bronzate apar ici și colo... Câteva bărci în ruină stau pe coaste în pietrișul țărmului. Altele valide, și mai mari și mai mici, așteaptă, în mare și pe uscat, nu știi ce slujbă, cu totul alta decât a pescuitului...

Căldura e suportabilă. Din miază-zi adie spre noi o boare răcoroasă. Țărmul e plin de rămășițe expulzate de mare. Observ în deosebi multe trunchiuri și multe găteje, cari par a fi de eucalyptus.

Poți să nu te scalzi în această undă de cristal fluid, când ceasul e prielnic și locul singuratic?... Nimic strein, nimic prea deosebit... Apa are un gust sărat-amar și pare ceva mai densă decât apa celorlalte mări... După bae, un praf subțire de sare rămâne pe epidermă... Dar Iordanul e aproape și prima bae cheamă pe a doua...

IORDANUL

Sosim la Iordan pe un drum care co-
tește și ocolește aceleași pământuri de
pini și de tuia, printre pete largi de sără-
tură. Valea Iordanului ni se arată ca o
coamă lungă și zbârlită, în vasta depre-
siune înconjurătoare. În cadrul verde, no-
tăm o văcărie întreagă de vaci roșii și ne-
gre. Hățișurile sporesc și fac perie, cu
cât ne apropiem de râul sfânt. Movilițele
ruinate, răspândite pe toată valea, vin până
aproape de Iordan, ciudate și enigmatice
ca niște sfincși de cretă...

Iată albia Iordanului! Iată sforul apei
sfinte!... Oprim în preajma unui umbrar,
ridicat pe malul râului. Ne resignăm să
constatăm că e un fel de cârciumă arabă
și că un gramofon distrează, la această
oră, pe închinătorii sau pe pescarii cari se
grămădesc în jurul unei bărci... Suntem
în loc sălbatec, unde nu dovedești nici o
gospodărie și nici o preocupare de lumea

care venerează acest țarm. Poate că e mai bine așa... Fugim de această cârciumă cu gramofon și ne afundăm în hățișurile și în dumbrăvile împletite ca o leasă. Pe cărăruia caprelor și făcându-ne mici ca ele, răzbim până departe, în singurătatea trestiilor, a sălciilor și a plopilor...

Nu ne vine să credem că suntem la țărmul acestei ape, care udă și face să înflorească, de două mii de ani, livezile Sfinților Părinți, răzoarele poezilor creștini, glastrele cuvioșilor sihaștri și tot parcul liricei baptismale!

La vadurile acestei ape ieși odinioară Sf. Ioan Botezătorul! Aici veni Mântuitorul ca să se boteze dela Ioan!... Pe țărmul acesta, Domnul chemă pe cei dintâi ai săi discipoli. Lângă apele acestea, puternicul Ioan mărturisi, arătând pe Iisus Christos: „Iată Mielul lui Dumnezeu, cela ce ridică păcatul lumii!...” (Ioan 1, 29). Privim, biruiți de evlavie și de admirație!... Ne aducem aminte de cântarea Bisericii, la sfințirea apelor Bobotezei și o repetăm, ca la locul cel mai potrivit: „Mare ești, Doamne, și minunate sunt lucrurile tale și nici un cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor tale!...”

Și ne aducem aminte de exclamația Sf. Pavel dela sfârșitul cap. XI al Epistolei către Romani: „O, adâncime a bogăției și a înțelepciunii și a științei lui Dumne-

zeu! Cât sunt de nepătrunse judecățile lui și cât sunt de neurmăte căile lui! Căci cine a cunoscut gândul Domnului sau cine a fost sfetnicul lui!...

I Așa au fost sfatul și alegerea eternei nțelepciuni, ca să ridice pe micul și slabul Israel asupra tuturor popoarelor pământului și patriarhii lui să fie părinții Sfintei Fecioare și ai Domnului, prin Sfânta Fecioară!... Așa a fost hotărîrea divină, ca țărișoara Canaanului să fie scumpă și sacră întregii omeniri! Așa a fost bunăvoința marelui Dumnezeu, ca râul acesta să întreacă în cinste și în sfințenie toate fluviile din lume! Gangele, Mississippi și Amazonul, suspină după slava Iordanului și potopul lor de ape, nu cântărește cât un flacon din apa lui!

M'am oprit într'un loc mai zvântat, la marginea apei, și privesc în jurul meu vreascurile, trestiiile și hățișul nedescurcat, pe care-l ciuruește raza soarelui. Malul e argilos și trebuie să te streкори cu luare aminte. În multe locuri, copăceii (mai toți pini mărunți) stau plecați deasupra apei, sau a căzut în apă. Iordanul nu e lat, nici cât Argeșul, nici cât Ialomița, nici măcar cât Topologul... Mi se pare tot atât de mare cât Vedea, din copilărie, atunci când ploua la deal și venea puțin umflată. Tot ca Vedea, Iordanul e tumbure, dar e mult mai repede.

Amintiri din anii copilăriei mă întâmpină aci pe malurile Iordanului... Pare că mă scald la Copacul-Rudarului!... Aceeași albie cu mal cleios și adânc și aceeași lumină verde, în care plouă stele de aur... Culeg un mănunchi de frunze și de filamente, cu părerea de rău că nu pot să iau cu mine un snop întreg.

Cuvântul Mântuitorului despre Ioan Botezătorul, îmi vine în minte: „Ce ați ieșit să priviți în pustie? *Oare trestie clătî-nându-se de vînt?* Ce-ați ieșit dar să vedeți? Oare om îmbrăcat în vestminte noi?... Iată, cei ce petrec în haine scumpe și în desfătare sunt în casele împăraților. Atunci, ce-ați ieșit să vedeți? Oare prooroc? Da! vă spun și mai mult decât prooroc...” C. Luca 7, 24—26). Erau imagini cari rechemau poporului zilele propovăduirii și persoana lui Ioan, aici la țărmul cu trestii mlădioase: vajnicul tribun al Celui Prea Înalt, ascetul sever și îmbrăcat în vestmântul cel mai aspru, caracterul inflexibil și fără frică, proorocul puternic ca străbunul Ilie... Tot poporul, zguduit de tunetul din văile Iordanului, alerga să vadă și să asculte... Mântuitorul recheamă tumultul acelor zile, când necruțătorul Ioan scormonea conștiința mulțimii, aci între palatul lui Irod și în coama trestiilor Iordanului...

Cuvintele tribunului zburau peste valul

apei, peste capetele adunate, peste grădile cu palmieri ale palatului și nimereau urechea și inima lui Irod Antipa, tetrarchul molatic și fricos, clientul lui Tiberiu...

Istoricul Iosif Flaviu, după multe decenii, scrie despre Ioan Botezătorul: „Era un om de inimă și îndemna pe Evrei să se sârguiască spre virtute și spre dreptatea dintre frați, să se dedea cucerniciei față de Dumnezeu și să vie la botez. Dar și botezul îi va fi plăcut lui Dumnezeu, dacă îl primești nu ca pe o apărătoare de pedeapsa păcatelor făcute, ci drept curățirea ființei tale anume și întru cât sufletul s'a curățit mai înainte prin pietate. Deci, când alții și alții se alăturară de el (căci prin auzul predicelor lui se simțeau ridicați până la culme), Irod atunci se temu că s-ar putea întâmpla ca această înrâurire asupra norodului, să aducă vreo răsccoală, fiindcă se păreau că ar fi în stare să facă orice, după sfatul lui Ioan. De aceea, Irod socoti că e mai bine să previe, prin uciderea lui Ioan, planurile inovatoare, pe cari ar fi putut să le aibă, decât să se căiască, după schimbarea întâmplată, că s'a lăsat să pățească una ca aceasta. Astfel, „Ioan, pe urma bănuelilor lui Irod, fu pus în lanțuri, fu adus la cetatea Macaur și acolo fu decapitat“. (Antichități 18, 5, 2).

Sfintele evanghelii istorisesc în ce anume

împrejurări Irod, Irodiada și fiica acesteia Salomeia, se mînjiră cu sângele lui Ioan, la ospățul unei aniversări regale.

„Ce-ați ieșit să priviți în pustie? Oare trestie clătînându-se de vînt?...“ Cu ochii la trestiile ce se leagănă deasupra apelor sfinte, rămân, lângă mal, uitând clipa de față, și ocolind, pe aripele amintirii, cetatea acestui măreț trecut... Toată inima noastră, toată viața noastră, tot rostul nostru pe pămînt purced și izvorăsc din acest trecut, tot atât de evident precum evident este că Iordanul izvorăște din fântânele de la Banias, de subt muntele Anti-Liban !...

Revin încet, cu ochii plini de vis, la umbrarul locandei arăbești... Aci întîlnesc o anahoretă — o călugăriță sălășluită de ani de zile pe țărmul Iordanului — care aflînd că sunt român, începe să-mi spună în românește cine e și de unde e... E basarabeancă din jurul Chișinăului și șade într'o colibă lângă Iordan, de mai înainte de război... — „Maică Olgă, adu neîncetat aminte Milostivului nostru Stăpîn, aici lângă râul pe care l-a iubit, despre neamul cuvioșiei tale și despre țara în care te-ai născut...“

Plecăm din lunca Iordanului spre Ierichon. E miezul zilei și toate în jurul nostru pare că trec printr'o amplificare aeriană, ne mai văzută aiurea. Movilele de

gips și de calcar, mărcinișurile rare pe cari le mai vedem, marginile bărăganului tăiat de mașină — toate ni se arată dilatate și imprecise, sub incandescența și pulverile soarelui... Linia definită dispare. Obiectul privit oscilează ca și cum l-ai privi într'un borcan de laboratoriu... Pustiu în jurul nostru, pustiu până departe, unde muntele Carantania pune un circumflex, deasupra oazei Ierichonului...

IERICHONUL

După câțiva kilometri de nisip (fără altă întrerupere decât silueta unei mănăstiri pe jumătate îngropată) un pin stingher ne vestește că ne apropiem de Ierichon... Iată, mai întâi, o moschee, pe stânga, apoi un preludiu de sărmane cocioabe de felahi. Urmează o grădină întinsă și fericită din sânurile căreia se revarsă viță, portocali, bananieri uriași, lămâi... Pe margini, fac hotar cactușii și un neam de plopî mărunței!... Dar în fața acestui paradis, e o tabără de corturi, cari, după înfățișare, nu sunt corturi de turiști...

Mergem drept la Fântâna Sf. Elisei, adică la izvorul biblic, ale cărui ape răufăcătoare ucenicul Sfântului Ilie le prefăcu, prin minune, în ape sănătoase și bune de băut (2 Regii 2, 19—22). Vedem un bazin destul de mare, într'un cadru de vegetație strălucită. Acest izvor este nodul vital al Ierichonului. Din bazin, apa se

scurge ca pe un scoc de moară și se răspândește, prin canale, în toată această insulă tropicală.

Ierichonul de azi este al treilea sau al patrulea Ierichon, dela cel dintâi cucerit de Iosua. Ierichonul curtezanei Rahab doarme sub movile de pământ, între burgada actuală și Muntele Carantania. Iar orașul lui Zacheu și al lui Bartimeu, orașul palmierilor și al sicomorilor, era în preajma grădinilor lui Irod la intrarea văii Wadi-Kelt.

Acel Ierichon de acum două mii de ani, cu paradisul de trandafiri balsamici care îl înconjură, fu dăruit de către Antoniu Cleopatrei; iar Cleopatra, regină practică, îl vându lui Irod cel mare. În grădinile răscumpărate și transformate, aprigul și sângeirosul Irod veni să zacă și să moară de groaznica boală, cu care-l lovise Dumnezeu, pentru multele lui nelegiuiri.

Burgada de azi s'a născut în timpul cruciadelor, la umbra turnurilor de apărare și ale bisericilor latine, existente și azi, unele întregi, altele ruinate. În movilele de lângă fântâna Sf. Elisei, vedem tăeturi adânci și gropnițe, făcute de cercetătorii arheologi. Ne urcăm pe aceste movile și privim, în marea galbenă și împietrită a pustiului, ostrovul de portocali și de bananieri. În partea cealaltă, se ridică parapetul munților Judeei, cu vârful (pe care am ajuns

să-l recunoaştem) al Carantaniei. Două mănăstiri stau pe vârful celor patruzeci de zile ale postului Domnului.

Una stă mai de vale şi e o chinovie cu pravilă obicinuită ; a doua stă pe linia dintre masiv şi cer şi este o fortăreaţă duhovnicească excepţională.

Odată cu noi, cercetează mormanul spintecat, subt care zac amintiri biblice, o ceată de anglo-americani. Au pălării coloniale, văluri legate la pălărie, jumele şi mănuşi—şi, neapărat, fiecare ţine în mână câte-o carte sau câte-un desen topografic... Deasupra Englezilor şi a noastră, fac roate de încercare sute de berze... Sunt manevrele pe cari le cunosc din copilărie: Berzele se pregătesc de călătorie... Un gând înduioşat şi fraged înfloreste în mintea mea : Poate că aceste pasări, cunoscute psalmistului, pornesc spre plaiurile româneşti !...

Osteneala cea din urmă şi cea mai meritoasă, pe care aş voi să mi-o dau, ar fi să urc până la chinoviile de pe culmea celor Patruzeci de zile. Dar trebuia să mă mulţumesc cu ce pot, să văd de aici de jos. Dacă va fi voia Domnului, altădată, în viitor, mai bătrân şi mai duhovnicesc decât sunt astăzi, voi face această pioasă ascensiune.

Intrăm din nou în Oaza noului Ierichon şi străbătându-l încet facem calea întoarsă,

spre Ierusalim. Dacă lași la o parte cortinele de luxuriantă verdeață cari apără Ierichonul, dacă lași la o parte câteva profile de biserici străvechi și câteva minarete, ori unde grațioase, te găsești într'un sărman târgușor vulgar, fără altă distincțiune decât câteva proclamații în englezește și flamura Marei Britanii...

Afară din târg, vedem un apeduct de piatră, poate din alte vremuri, poate util și astăzi. Pe o șosea bine așternută și dreaptă, ne înnapoem spre strâmtorile și prăpăstiile acelei coaste de o mie de metri, prin care ne-am coborât și pe care putem s'o privim acum mai limpede, sub umbrele albastre ale după amiezii. Incepem să ne învârtim în melcul movilelor și al viroagelor, până când ni se arată sus, sub soarele întors către Ierusalim, turnurile bisericilor de pe Muntele Maslinilor... Pe coaste, vedem, într'un loc, un lan galben de grâu și câțiva arabi, cu secerile în mâini... La Sâmbăta lui Lazăr, pe aceste coaste, grâul este gata de secerat!... Într'o vale în care soarele nu mai ajunge, vedem pe păstorul cel bun, care merge înaintea oilor și oile vin după el, căci cunosc glasul lui și sunt ascultătoare. (Ioan 10, 4—6).

Privind în urma noastră, inextricabila prăpastie pe care o biruește automobilul,

cugetăm la cel ce odinioară, în vremea Sfințelor Scripturi ale Vechiului și Noului Testament, urcară și coborîră această cale a Ierichonului. Munteni și pescari vânjoși, cu piept de foale, cu picioare de oțel, erau aceia pentru cari distanțele Ierichon-Ierusalim, Betania-Iordan, păreau o simplă cale de Sâmbătă!... Cu umilință îmi aduc aminte și gândesc că astăzi, în Sâmbăta lui Lazăr, Domnul și Mântuitorul meu Iisus Christos a făcut drumul dela Iordan la Betania, desigur pe jos, pe când eu, robul lui, netrebnic, l-am făcut în automobil!...

Suntem iar în satul lui Lazăr... Pe un parapet de deal, stau în șir un lanț de berze, pe când în văzduh, se rotește o horă, întreagă... Aceste pasări ale cerului erau pe aici și în ziua când Domnul chemă pe Lazăr din mormânt și, tot ca și acum, scumpele călătoare se pregăteau să emigreze, poate, spre pădurile și spre heleștaele țării mele...

Betania, mănăstirile de pe Muntele Maslinilor, vechile morminte, valea lui Iosafat și în fața lor diadema colțuroasă a Ierusalimului... se arată încă odată înaintea ochilor noștri, sub bolțile cerești — ca sub bolțile unei vistierii, comoara cea mai scumpă de pe pământ. Ajung la maslinii și la chiparoșii Surorilor Boromeine și intru în chilia mea cu crucifix deasupra ușei.

Pe înserate, mă urc la Patriarhia noastră ortodoxă și cer binecuvântare și îngăduială să intru mâine, Dumineca Floriilor, în șirul preoților cari vor sluji Sfânta Liturghie, alături de Fericitul Patriarch.

IN BISERICA SF. MORMÂNT

Iubită Simforoză, trebuie să socotesc ziua de 25 Aprilie 1926 ca ziua împărătească a vieții mele, căci, în dimineața ei mi-a fost hărăzit de sus să primesc, în biserica Sfântului Mormânt, Trupul și Sângele Mântuitorului. Întâlnindu-mă aseară, la mănăstirea Sfinților Arhangheli, cu un frate al meu întru Christos, preot din București și cu alte fețe bisericești, am primit sfatul bun să mă duc la Patriarhie și să cer să fiu admis între liturghisiterii de Florii.

Am cu mine, luate cu grijă, cele necesare preotului, în ajun de liturghie, și dis de dimineață sunt treaz și mă pregătesc... Scumpă amică, poate vreodată, în viitor, îți voi da să citești zguduitorile și sublimale rugăciuni, pe cari trebuie să le citească un preot, când merge să aducă, la altar, sfânta jertfă.

La ora șase dimineața, sunt la mănăstirea Sfinții Arhangheli și bat la ușa chiliei

prea cuviosului egumen Teofilact... Toată lumea e în picioare. În preajma Patriarhiei și pe ulițele-coridoare cari duc spre biserica Sf. Mormânt așteaptă popor de închinători cu stâlپări de frinic în mâini.

Intovărășit de prea cuviosul Teofilact intru în piațeta bisericii patriarhale și de aci în sacrul labirint, tocmai când orga capelei latine așternea, în zorii acestei dimineți, ultimele horbote sonore. Insoțitorul meu mă poartă cu mână energică prin masa clocotitoare a miilor de oameni de sub cupole. Văd întâia oară ce este Sf. Mormânt și ce este prăpastia arhitectonică și cu stalactite de candelē, în fundul căreia odihnește — stalagmită sacro-sanctă — capela Sf. Mormânt.

Dar n'am timp să mă desmeticesc bine, căci prea cuviosul meu tovarăș mă târăște după el în sanctuarul Mormântului și mă dăscălește ca pe un copil. Trec, frânt în două, printr'o anticameră, nu mai mare decât camera unui ascensor, și apoi (după ce au ieșit ca din gura unui cuptor de aur alți închinători predecesori) intrăm și noi. Visul e realitate! O realitate iluminată de candelē și prezidată de un preot, cu epitrahie.

Sunt în locul cel mai sfânt de pe pământ. O jumătate din acest chivot de piatră e compusă de lespezi între cari se odihni, trei zile, Biruitorul Morții. Deasu-

pra, e o placă de marmoră, poate trandafirie, pe care nu pot s'o văd bine decât acei prea puțini creștini, intrați aici, cu ochii uscați și cu simțurile glaciale.

Egumenul meu n'are răbdare. Și cu dreptate. Mă ridică pe genunchi și mă scoate afară, ca să fac loc sutelor de închinători cari așteaptă la gura Sf. Mormânt, mulți, desigur mai vrednici decât mine să îmbrățișeze sfânta lespede. Tot de mână și cu greutate, prea cuviosul Teofilact mă scoate la pragul bisericii celei mari, care aparține ortodoxilor. Aici suntem mai la larg. Intrăm în sfântul altar, unde sunt gata să-mi încep închinăciunile, dar însoțitorul meu are a doua idee bună.— „Să mergem, întâi, sus la Golgotha și să cădem înaintea pietrei, în care fu îngropată Sfânta Cruce...”

Din altar urcăm, în partea dinspre miază-zi, vreo douăzeci de trepte, trecem peste un coridor și intrăm într'o a doua biserică, mult mai mică de data aceasta, și împărțită în două jumătăți: una grecească și alta latinească. Aici este capela Golgothei. Sub altarul nostru stă, ferecată în argint, piatra cea scobită, sigilată de tradiție ca purtătoarea crucii Mântuitorului în ceasul înfigerii în Calvaria.

Devenim în sfântul altar. Scormonesc cu trudă, în greceasca noului Testament, acele câteva fraze elementare cari îmi tre-

buesc pentru curiozitatea și întrebările fraților mei, întru Christos.

Privesc în jurul meu. Altarul, în semicirconferință, are, jos, un brâu de trepte semicirculare, un jilț mareț pentru patriarh și un dublu fund obscur, cu guri ca de lojă, în care trebuie să fie cămările și vistieriile sacre. Sfânta trapeză se înalță ca pe un pedestal și are deasupra un baldachin cu stâlpi. Vestmântăria este lângă sfânta proscomidie, într'una din lojile cu grilaj.

Patriarhul sosește. Clericii cari îl însoțesc îi aduc mantia arhierască și cărja și-l vedem în strana patriarhală, deasupra mulțimii norodului. E neschimbat, așa cum l-am văzut la București, ba aș putea să zic că mi se pare mai viguros și mai puțin încovoiat.

Toți preoții cari vom lua parte la această dumnezeiască slujbă, ieșim prin ușa dinspre miază-noapte, doi câte doi, și mergând la tronul patriarhal și făcând legiuitelile metanii sărutăm mâna patriarhului. Dar lumea eclesiastică are aici mișcări repezi și îndemânate și eu — încet și ageamiu — trebuie să fiu muștruluit de ceilalți.

Începem să evoluăm conform datinelor liturgice. Slujesc cu patriarhul șase vlădici, zece preoți și opt diaconi. Fericitul Damianos se îmbracă în mijlocul catedralei, ca în zilele de mare sărbătoare. Ame-

ricanul Frank G. Carpenter, care a fost de față la o liturghia pontificală, își notează astfel impresiunile:

„Nu se află, în lume, rege care să apară în atâta strălucire, la ocaziile solemne, ca patriarhul Ierusalimului. El poartă vestminte de aur, iar căciula lui cea mare este acoperită cu fulgerătoare diamante, zmaragde și rubine. . . Episcopii cari îl însoțesc au cruci bătute cu diamante ce le atârnă de gât și vestmintele lor sunt din brocart de aur și de argint...”

Pe când patriarhul stă pe loc înalt, în mijlocul poporului și diaconii îi pun vestmânt după vestmânt, alți diaconi, cu cădelnițele în mâini, rostesc solemn versetele vestmântare. Pe când primii diaconi pun pe umerii patriarhului omoforul, cei cu cădelnițele exclamă: *Pre umere ai luat Christoase firea noastră cea rătăcită și înălțându-te o ai adus pre ea lui Dumnezeu-Tatălui.*

Tot așa când vine rândul engolpionului: *Inimă curată zidească întru tine Dumnezeu și duh drept înoiască întru cele din lăuntru ale tale!...*

Așijderea, când vine rândul mitrei: *A pus Domnul coroană de pietre scumpe pre capul tău, viață ai cerut dela Domnul și-ți va da ție lungime de zile în veacul vecului.*

Arhiereii vin lângă patriarh, după ce

noi, preoții, am făcut o alee, în mijlocul bisericii. Un diacon îi cheamă: „Veniți, arhieriei lui Dumnezeu!” Dar nu vin destul de grabnic. Patriarhul îi zorește cu gestul... Sunt prididit, zguduit și copleșit de atâta pompă. În deosebi ceea ce mă răscolește și mă desnoadă este toaca de fier, așezată deasupra altarului, pe catapetasma de zid și pe care paracliserii o bat cu furie. Stridența acestei toace umple biserica și pălmuește nervii timp de o jumătate de oră.

Imi dau seama, sub această grindină de fier, că sunt, alături de frații mei impasibili, o biată făptură cu nervi desgrădinați. Dar patriarhul intră în altar și Sfânta Liturghie curge pontificală.

PROCESIUNE PATRIARHALĂ

Noi preoții facem cerc în jurul Sfântului Jertfelnic și luăm aminte. Nici unuia dintre noi nu-i vine rândul să rostească ceva. Toată rânduiala și toate câte se cântă și se spun se împart între arhierei. Eu mi-am luat cu mine liturghierul meu și urmăresc, pe carte, sfintele etape. Sosesc momentele culminante... După ce se împărtășește arhierii, ne apropiem de înfricoșata masă și noi, mai micii lor. Doi arhierei stau pe treptele sfântului altar, unul lângă altul, ținând Sfintele Taine. Unul dintre ei este Mitropolitul Vasile și chipul lui, văzut în clipa zguduitoare, când îmi întindea Sf. Potir, îmi apare și azi: ieratic și luminos.

Scumpă Simforoză, mă rog lui Dumnezeu să nu mă cheme de pe pământ până ce nu mă va învrednici să scriu cartea mea supremă asupra Sfintei Euharistii. Poate că, odinioară, în convorbirile noastre, am

apucat să-ți spun unele idei pregătitoare... Acum în urmă, am dat la iveală o lucrare în formă literară, dar cu fond teologic: *Piatra din capul unghiului*, unde aștern temeliile operei mele viitoare și unde mărturisesc neclintita și fericita mea convingere euharistică: *Cred, Doamne, și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Christos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, carele ai venit în lume să mântuești pre cei păcătoși, dintre cari cel dântâi sunt eu. Încă cred că acesta este însuși prea curat trupul tău și acesta este însuși scump sângele tău...*

Deabia am ajuns la locul meu, între preoți, și migălesc, cu ochii împerdelăți, rugăciunile de mulțumită, după Sfânta Împărtășanie, și prea cuviosul Teofilact vine să mă trezească: — „Nu e timp de întârziat! Trebuie să depunem toate vestmintele, afară de sfită și de epitrahil, și să intrăm în cortegiul Patriarhului...”

Aruncăm de grabă fraților vestmântari, cari stau pe scară la gura vestmântăriei, stiharul, brâul, mânecutele... și purcedem, în sfită și în epitrahil, la formarea convoiului... Toți purtăm în mâini ramuri lungi de palmier... Despărțim în două poporul din naos și cu Patriarhul între noi începem să înaintăm. Cu destulă anevoință înfigem în mulțime dublul nostru șir eclesiastic... Ridic ochii și caut împrejur... Universul

tot, în prescurtare și în delegație, e aici de față, în Biserica Sfântului Mormânt !

E o mare de capete ! Dar o mare ale cărei valuri se zbuciumă și bat până sus, în galeriile de sub cupolă, căci toată biserica, toate privdoarele, toate lojile din jurul Sf. Mormânt sunt vii și se clatină. Chipurile, costumele și vârstele închinătorilor se ridică și se pogoară pe scările cele mai variate. Sunt de față oameni din toate părțile lumii. Văd figuri arămii, oacheșe, roșii, palide și negre ca tăciunele. Pe lângă cei cu capul gol, sunt foarte mulți cu fes, cu broboade arăbești, cu cealmale, cu căciuli călugărești și cu pălării albe coloniale. Arabii, firește, sunt cei mai mulți, dar printre ei sunt Greci, Armeni, Copti, Ruși, cler de mai multe nuanțe și, din loc în loc — trandafirii sau palizi ca pergamamentul — Engleji oficiali... Deosebit de înalți și de impunători, în această lume eteroclită, sunt falnicii paznici ai Patriarhului, sunt cavașii turci, oameni aleși pe sprânceană și îmbrăcați turcește, în postav albastru și în broderii de fir.

Cortegiul nostru începe să ocolească biserița Sf. Mormânt. Biserița pare ostrov cu pomi de aur, în mijlocul miilor de capete cari tălăzuesc în jurul ei. În galeriile suprapuse, din imensa rotundă înconjurătoare, stau în ciorchini multicolori toți acei închinători sau simpli turiști cari n'au

mai găsit loc pe pardoseală sau și-au asigurat din vreme un loc în galerii. Preoții cântă trăgănat o melodie lentă și solemnă, ca și procesiunea lor... Un acompaniament extraordinar pe care deocamdată nu-l înțeleg ajută cântarea preoțească... Este un ison cristalin și cu gâlgăituri de privighetoare, care sue până în bolțile cele mai de sus și cutremură văzduhul sfântului locaș. Ai crede că sunt niște priveghetori adevărate, cari stau în ascunse colivii și cari, hipnotizate de incendiul lumânărilor de jos, au început să cânte... Mă domiresc și înțeleg ce este: Femeile și fetele arabe vocalizează ca priveghetorii!

Pe când înconjuram capela Sf. Mormânt, în această solemnă procesiune mînată din urmă de Patriarh, văd în mulțime pe amicii mei, soții Isachie, tovarășii de călătorie, rămași o zi sau două la Iafa... Mai văd câteva maice din mănăstirile noastre, venite să se închine la Sf. Mormânt și petrecătoare în M-reă Sfinții Arhangheli, unde le-am cunoscut aseară... Alături cu mine în procesiune — și în tot timpul la Sfânta Liturghie — a mai fost încă un preot din București, părintele Vasile, parohul bisericii Sfinții Voevozi.

După întreita înconjurare a capelei Sf. Mormânt, intrăm în coridorul circular, care ocolește altarul catedralei ortodoxe și prin semi-întunericul din el efectuăm a patra în-

conjurare. Apoi intrăm cu toții în biserică și în altar, depunem sfintele vestminte și iarăși în procesiune — dar de data aceasta procesiune neagră — conducem pe Fericitul Damianos la reședința Patriarhală.

Procesiunea aceasta are o notă nouă. În fruntea convoiului nostru se așează, doi câte doi, cei opt mândri cavași turci, cu fesuri roșii, cu șalvari clasici, cu zăbune albastre muiate în fireturi. Fiecare dintre ei are în mână câte un baston (aproape tot atât de înalt cât și purtătorul) și acest baston, cam în felul bastoanelor protoerești, are sus o uriașă măciulie de argint, iar jos este potcovit cu oțel. Doi câte doi în fruntea noastră, cei opt cavași regulează ritmul procesiunii noastre, ridicând în sus bastoanele lor cu cap de argint și lăsându-le să cază, în severă cadență, pe lespezii de piatră.

Urcăm încet spre Patriarhie, prin lumea pestriță și năvalnică, pe care poate n'o mai interesează atât de mult clericii din coada convoiului cât superbii cavași și cadența bastoanelor de gală.

Așa, sub comanda cavașilor, ajungem la ușa Patriarhiei. Frumoșii musulmani se înclină și fac careu alături, iar noi, cler și popor, urcăm scările palatului monahal și ne risipim câteva clipe pe culoare... Cle-

ricii de casă ne poftesc în sala de recepțiune.

Nu e o sală mare, dar e originală și cu caracter monastic oriental. De jur împrejur sunt scaune și fotolii. În fund, sub baldachin, e un tron de monarh. Toată mica și ocazionala noastră colonie românească este aici de față, alături de alți mosafiri, din întreaga lume ortodoxă. Patriarhul se arată și ia loc pe jilțul cu baldachin.

Imediat apar slujbașii palatului cu tăvi încărcate: mastică, apă și rahat. Dar noi românii suntem deprinși cu asemenea lucruri, tot atât cât și acești frați răsăriteni, în mijlocul cărora ne aflăm. Cu ce ochi privește, însă, un american aceste forme ale politeței orientale?...

Iată ce scrie Frank G. Carpenter: „Pe când așteptam, un servitor aduse o tavă de argint, pe care se găsea un talger cu bucăți de rahat trandafiriu și alb și mai multe pahare cu apă. Pe tavă mai erau niște furculițe de argint lungi cam ca degetul cel mic și cu câte doi dinți subțirațici. Când zaharicaua era prezintată, fiecare dintre noi lua o furculiță, o înfigea într'un pătrățel de rahat și-l aducea la gură. Era delicios...”

Cum îi apare acestui american fericitul Damianos?... „A vorbit întâi cu câțiva dintre preoți, așa în cât am avut un bun prilej ca să-l studiez. Inchipuiți-vă un om

înalt cu barba stufoasă, chipeș, de vârstă mijlocie (...probabil că autorul l-a văzut mai de mult) îmbrăcat într'un talar lung și negru și având pe cap o pălărie neagră fără vâcălie și care se ridică de-o palmă deasupra frunței. Talarul larg îi ajunge până la picioare. Cuculiul său este acoperit de un văl negru, care îi pogoară pe umeri și împrejurul gâtului poartă un lanț lung și greu de aur, cu un medalion de ivoriu, lat cât podul palmei. Bordura medalionului este bătută cu diamante și pe el este o iconiță, înfățișând pe Madona, cu sfântul prunc în brațe..."

Fericitul Damianos vorbește prin tâlmaci, cu unul și cu altul din mosafirii străini de familia ortodoxă, dar cu noi cei din familie, nu vorbește nimic. Patriarhul este de felul său taciturn. La București, acum câțiva ani, am avut prilejul să iau masa cu Sanctitatea Sa, în cerc restrâns și intim, și nu l-am auzit, timp de o oră, șoptind de cât câteva vorbe. Recepțiunea s'a terminat. Patriarhul, de pe jilțul său de monarh, rostește o binecuvântare generală și fiecare pleacă la ale sale.

O PLIMBARE PE ZIDURI

După amiază revin în Sfânta-Cetate și fac, însoțit de câțiva prieteni, o plimbare pe zidurile Ierusalimului... E o plimbare rară, pe care nu știu dacă, în Europa, ai putea s'o faci undeva...

Zidurile Sfintei Cetăți sunt de două ori mai groase decât digul de la Constanța și te plimbi pe ele ca și pe dig, cu adaosul că pe ziduri ai, în multe locuri, apărători de fier.

Am pornit de la Poarta Damascului, din fața unor peșteri în cari tradiția socotește că a fost închis proorocul Ieremia. Urcăm mai multe scări și ajungem pe zid, deasupra unor terase încălcite și suprapuse, pe cari cresc—împotriva oricărei așteptări—iarbă, pini, lobodă, cactuși, liliac, mușețel și margarete!... În coasta noastră, către nord, e o prăpastie (atât de înalt e zidul!) și prin această prăpastie trece șoseaua largă și fulgeră automobilele.

Acest zid pe care mergem are trei brâe, și călcăm pe el cu aceeași libertate și siguranță cu care am călcat pe o potecă din munte. Nu puteam să bănuim (când priveam aceste ziduri din afară de cetate), locurile virane, copacii, hățișurile de cactuși... pe cari poți să le vezi când ești sus pe ziduri. Insoțitorii mei mă asigură că aceste maidane, gunoaie și bălării se răsfăță pe spinarea — adică pe acoperișul — unui întreg cartier subteran... Odată (îmi istorisesc ei) într'un maidan ca acesta săpau niște lucrători. Unul săpând mai adânc, s'a prăbușit locul cu el și a pierit în întuneric. Când au sărit ceilalți lucrători și-au început să-l caute au descoperit că tovarășul lor căzuse într'o nevăzută locuință înmormântată de mii de ani, și care avea mai multe camere.

Privim către Muntele Măslinilor, încovoiat în fața noastră și ridicând în slavă multele lui biserici... Un chiparos, înalt și negru, tae perspectiva lui în două jumătăți... Stăm sub cerul unei după amiezi alburii și tulburate de nu știu ce colbărie neînțeleasă. Ca prin apă și prin zăbranic vedem panorama Ierusalimului... Dar adunăm luarea noastră aminte la picioarele noastre, asupra acestor cactuși cari cresc din puzderiile zecilor de regate și ale miilor de gospodării, perindate în orașul sacru. Sunt niște cactuși viguroși, cu rădăcini ar-

borescente și la prima vedere, tot atât de noduroase și de dure ca și rădăcinile de măslin.

Ajungem la Poarta lui Irod. În jurul porții este târgul de vite. Mai ales oi și capre stau pe caldarâm. Ciobanii lor arabi, au anteree și broboade. Într'un loc, pe zid, însoțitorii mei îmi arată un străvechi medalion, din mâna meșterilor morți de mii de ani. Dar iată, dincolo de Poarta lui Irod, un spectacol nou: Aci, în creștetul Ierusalimului, deasupra bazarelor cari trebuie să fie dedesupt, se răsfăță un cort de beduini!... E afumat, e cârpit, e pitoresc, e autentic și nu poate să-ți treacă prin gând că este opera fantaziei unui american, proprietar al caselor de desubt... Dealtfel, locuitorii cortului, sunt prin prejur — tot atât de pitorești și de autentici și ei.

Pe când stam și admiram pe urmașii lui Jabel — „părintele celor ce locuiesc în corturi și în mijlocul turmelor“ (Geneză, 4, 20) — în spatele nostru, pe șoseaua de centură, auzeam trompetele și vâjâiturile mașinilor americane... Nu prea departe de cortul beduinilor, sunt câteva petece sămănate cu orz (sau cu ceva care pare a fi orz) și niște vaci pasc sămănătura... Apoi iar încep cârdurile de cactuși și locurile pustii...

Sosim la o hrubă cu bolți puternice as-

cunsă aci în zid, ca să slujească de adăpost celor ce — de atâtea ori și în atâtea timpuri — au făcut de strajă pe aceste ziduri și-au murit pentru Sfânta cetate. Ceva mai departe, atingem unghiul cetății, la locul numit Turnul Berzelor. În fața acestui colț stă, pe Muntele Scopus, ctitoria lui Wilhelm II, adică fundația Augusta Victoria. Cred că este unghiul cel mai năpustit și mai barbar, din tot Ierusalimul. Toată podoaba lui este un lan de grâu care dă în copt. Incolo, gunoaie, bălării, șandramale, colibe, tinichele ruginite și arabi visători... Suntem în colțul cartierului Bezetha, în fața moscheei lui Omar.

Contrastul este de o splendidă violență! De pe acest morman de cocioabe și de murdărie, privești cum se închiagă, ca din palide zmaragde înscăunate în aur, acest vis arhitectonic al primilor califi!... Avem o jumelă și privim pe îndelete marea cupolă, caldarâmul și curțile din prejur, ro-iurile de închinători și Moscheea El-Acșa, din fund...

Am cules, de pe ziduri, un buchet întreg de spice și de flori... Când voi privi, mai târziu, aceste spice de orz și de grâu, poate mă voi întreba, șovăelnic: Oare de pe zidurile și din năuntrul zidurilor Ierusalimului le-am cules?...

În spre miază-zi și apus, proeminează, din orașul celor patru cartiere, marile si-

nagoge și, sus deasupra Sionului, Biserica Latină a Adormirii Sfintei Fecioare. Un chiparos uriaș, pe care nu pot să-l localizez, pune un stâlp de fontă, printre minaretele albe. Cele două cupole de la Biserica Sf. Mormânt, se arată, sub poalele cerului, presimțitor de seară, în șir cu creștetul Spitalului Sf. Ludovic, cu turnul templului lui Wilhelm II și cu turele bisericii rușești.

Coborîm de pe ziduri, în apropiere de Poarta Leilor sau a sfântului Ștefan, și prin ograda unui arab, eșim într'o uliță. Suntem în cartierul arăbesc. Credincioșii lui Mohamed se întorc din curțile sfinte, unde se mântue sărbătorea și pelerinajul în cinstea lui Nebi-Mussa... Cadânele, când ne văd mai de departe, își lasă barizul pe obraz... Inghesuiala, amestecătura, murdăria și pitorescul locurilor prin cari ne strecurăm bat tot ce am văzut până aici! Pare-că tot cartierul este o imensă șandrama comună, în care fiecare familie și-a ridicat, din pietre, din cactuși, din oleandri, din lămâi și din măturături, un bârlog particular...

Ajungem la Poarta Leilor, apucăm pe Via Dolorosa și trecem pe sub bolțile milenare cari susținură, poate, odinioară, Cetatea Antonia... Trecem dintr'o lume în cu totul altă lume... Supremele amintiri, legate de pașii și de suferințele Mântuitorului, aici, la picioarele acestor ziduri mar-

tore, coboară peste inimile noastre, în această seară de Florii...

Mergem încet, recapitulând orele dimineții, retrăind fericirea noastră euharistică și adunând în cugetul nostru — în acest Ierusalim atât de divers și de multiplu — un Ierusalim de proiecte cucernice, de vițiuni ideologice și mai ales de recunoștință, față cu Stăpânul care ne dăruiește să trăim astăzi, cu trupul, în Ierusalimul pământesc, iar cu duhul „în Ierusalimul cel ceresc!“

MAI NAINTE DE A PLECA IN SAMARIA

În această zi de Luni 26 Aprilie, mă întâlnesc cu soții Lamazière, francezii pe cari i-am cunoscut în salonul lui Naamani, și aflu de la ei că un proiect de călătorie în Samaria și Galileea a fost pus pe picioare... Mai toată lumea diplomatică, pe care am avut norocul s'o cunosc deunăzi, pleacă azi după amiază la Nablus în Samaria, ca să privească serbarea — arhaică și curioasă — a Paștelui Samaritanilor... La Nablus (Neapolis), la picioarele munților Ebal și Garizim, au mai rămas „din a vechimei zile“, câteva familii din Samaritanii cei detestați de Evrei și excomunicați de centrala din Ierusalim. Ei vor serba, astăseară, Paștele lor, pe vârful muntelui Garizim, jertfind, la apusul soarelui, șapte miei grași și reînviind, după atâtea mii de ani, tot ritualul și toate datinele Melului Pascall... De la război încoace, în fiecare an,

cu acest prilej, pleacă din Ierusalim spre muntele Samaritanilor, cârduri de automobile, cu lumea cosmopolită, doritoare să vadă, în secolul al douăzecilea după Christos, acest spectacol din secolul al zecilea din'nainte de Christos!

Cu distinșii vizitatori pleacă din Ierusalim și un demnitar din Executiva sionistă, d. E. M. Calvarițchi, unul dintre secretarii colonelului Kiș. Fac cunoștință cu d. Calvarițchi, un om afabil și bine crescut, și care seamănă leit (numai că este mai bătrân și mai scund) cu unul din amicii mei bucureșteni.

Soții Lamazière, cari sunt în gazdă la Notre Dame de France, au mai găsit doi compatrioți, cari vin din Siria (de altfel ca înșiși soții Lamazière): un consul în concediu și un profesor de la universitatea din Alger, în călătorie de studii. Deci, iată-ne, toți laolaltă, grup amestecat de intelectuali, toți lacomi de impresii și fiecare mângâindu-și în buzunar carnetul de note.

Francezii din grup n'au văzut încă universitatea ebraică. Și ce poți să arăți, întâi, unor cărturari, dacă nu această înaltă instituție culturală?... D. Calvarițchi ne poartă în automobilul său și pornim spre muntele Scopus. Eu am mai văzut fundațiunea de pe Scopus, dar aș putea s'o tot văd, de o sută de ori în șir, fără să mă satur vreodată de drumul care duce

până acolo, de grădinile, de terasele, de pinii ei și de tot idealul peisagiu, în care plutește ca într'un vis...

De data aceasta, găsim la biuroul său de lucru pe d. Magnes, cancelarul Universității. E un om încă tânăr, american cu resorturi de oțel, mare organizator și celebru peste ocean, pentru destoinicia sa. Într'o franțuzească placidă și dilatată, ne expune începuturile, izbânzile, starea actuală, ambițiile și perspectivele universității, pe care o conduce. În fața noastră, pe o masă înaltă, stă închipuită în argil făptura înaltei instituții, așa cum va fi peste câțiva ani...

După ce d-nul Magnes ne-a dat lămuririle pe cari le-a socotit mai interesante pentru noi, cheamă pe un funcționar și ne dă în grija lui. Il cunosc; este poetul Ari Ibn-Sahav, ciceronele de deunăzi. Trec încă odată prin culoarele, laboratoriile, amfiteatrul și biblioteca Universității... Observ și mai bine cât de temeinic, cât de plin și de devotat au conceput, și au efectuat această operă arhitectonică plămăditorii și lucrătorii ei.

Într'una din clasele-laboratorii, dăm peste un profesor, care lucrează cu studenții săi... Ne oprim sfioși.... Dar profesorul ne îndeamnă să intrăm; aflu că este fratele marelui sionist și conducător actual Chaim Weizmann, chimist ca și fratele-său.

Văd încă odată dealurile dinspre Iordan și Marea Moartă — dar sub un vâl care ascunde depărtările — văd amfiteatrul de sub coastă și pieziș Muntele Maslinilor, cu focarele lui de aur.

Ne întoarcem în Ierusalim sub cascada soarelui de amiază și ne înțelegem definitiv că după prânz plecăm în Samaria. Revenit în chilia mea răcoroasă și cu flori proaspete pe masă, mă pregătesc de călătorie, dau de veste gazdelor mele că voi lipsi o zi sau două, și aștept ora convenită.

Dela Ierusalim până la Nablus sunt 62 de kilometri, adică aproximativ, depărtarea dintre București și Ploești. Mașina cu care vom pleca mi s'a părut un frumos exemplar de tehnică americană. Ne trebuesc cel mult două ore, admitând că vom merge atât de încet cât se cuvine locurilor sacre pe cari le vom traversa.

Plecăm după ora trei, cu oarecare întârziere față de termenul propus. Unii dintre cei ce vor privi diseară Paștele Samaritanilor au plecat mai înainte; alții vor veni după noi. În automobilul nostru se urcă soții Lamazière, secretarul Calvarițchi și eu. Plecăm pe acelaș drum ca și azi de dimineață, dar, în dreptul cimitirului militar, nu mai cotim spre Scopus, ci ținem drept înainte, șoseaua Ierusalim-Nablus.

Șoseaua aceasta merge pe muchea care

desparte apele tributare și văile Iordanului de apele și de pantele Mediteranei.

Tot drumul este un lanț de locuri cu nume scrise în Sfânta Scriptură. Fiecare vârf de deal, fiecare vâlcea, fiecare vale adâncă, încadrează un eveniment de altă dată sau o figură biblică. Călătorul, care cercetează astăzi Țara sfântă, are față de călătorii din alte veacuri, înlesniri neînchipuite, dar și foarte grave neajunsuri. În trăsură, călare sau pe jos, ai vreme să privești în jurul tău, să poposești unde vrei, să întrebi, să consulți cartea și să notezi. Într-o mașină americană, care zboară cu tine peste dealuri și peste văi și face din toate câte vezi o galopadă de cinematograf, ești cu adevărat păgubit.

Episcopul anglican al Ierusalimului, Mgr. Rennie Mac Innes, într-o cărticică verde, pe care a tipărit-o pentru compatrioții săi, călători în Țara Sfântă, zice cu dreptate : „Zilele vechi și tacticoase, când străbăteau Palestina cu cortul, au apus de veci și călătorul modern merge astăzi ca pe sârmă, făcând cu motor-carul treizeci de mile într'un ceas. În loc să mergi călare și să petreci noaptea în locurile frumoase sau istorice, într-o călătorie de trei, patru sau șase săptămâni, astăzi poți să traversezi toată țara, pornind din Ierusalim — pe drumul Nablus-Nazaret—și până la Marea Tiberiadei, în timpul dintre amiază și a-

pusul soarelui. Dar vai! nu sunt șase inși dintr'o sută, cari, în fuga mașinii, să ajungă să cunoască o singură localitate, afară de cele numite mai sus. Și-au plimbat privirile asupra Bethleemului, dar nu l-au cunoscut; valea unde era Șiloh, a trecut pe sub ochii lor, precum și alte multe locuri interesante, precum și celebrele dealuri și frunți muntoase, pomenite în Biblie, dar n'au identificat nimic..."

Cu durere înțeleg câtă pagubă îmi aduce acest zbor profan, peste locurile sacre, și câtă dreptate are Mgr. Rennie Mac Innes. Aproape cu litere hieroglifice, sgârii caetul meu de note, cu ce pot prinde și înțelege din splendidul și rotitorul peisagiu și obosesc pe d. Calvarițchi cu întrebările mele.

DELA IERUSALIM, LA NABLUS

Iată, mai întâi, pe stânga, satul Șafat, pe care unii arheologi l-au găsit că este vechiul oraș preoțesc Nob, din vatra tribului Benjamin, unde David veni, fugar și flămând, la marele preot Ahimelec, și mănă pâinile punerii înaintea (1 Samuel, 21, 1—6). Iată apoi, la dreapta, movila Tell-el-Ful, iarăși socotită, de unii arheologi, drept vestita cetate Gabaa din Benjamin, cu tragică celebritate în timpul judecătorilor (Judecători, cap. 19) și mai târziu reședința regelui Saul.

Privim pe stânga mormântul proorocului Samuil, mai departe, pe dreapta, Er-Ram, care poate este Rama biblică: „Voce în Rama s'a auzit, plângere și bocet și tânguire mare. Rahila plânge pe fiii săi și nu vrea să se mângâie pentru că nu mai sunt“ (Ieremia 31,15)... Trecem prin El-Bire (presupunem că este Beerothul lui Iosua și întoarcem capul spre Ramallah, un

sat mare de creștini ortodoxi, dar cu stațiuni misionare protestante.

Dincolo de El-Bire, spre răsărit, este anticul Bethel, în vatra lui Efraim, sau cu alt nume Luz, locul unde înoptă Iacob și văzu, în vis, scara pe care îngerii Domnului coborau și urcau... Tot spre răsărit, mai încoace de Lebona, ciceronele meu îmi arată ruinele sacre ale cetății Șilo, unde Arca Alianței așteptă 310 ani și unde oblăduiră oamenii lui Dumnezeu Eli și Samuel.

Peisagiul este sur și verde. Suntem în împărăția pietrei, pe care o striază subțiri galoane de verdeață sau o pătează în fundul văilor niște holde sfioase și costelive. Înțelegi aici, mai bine decât oriunde, elementele parabolei Sămănătorului: Câteva semințe au căzut pe cale, câteva în loc pietros, câteva între mărcini, deabia câteva au căzut în pământul fertil!...

Dar cu cât ne ridicăm mai spre miazănoapte, ieșind din aspra Judee și apropiindu-ne de Samaria, cu atât înălțimile cenușii și dezolate se îmbracă, mai mult, în holde, pe poale, în arboret, pe coaste... Drumul este împletit și capricios. În câteva locuri facem ocoluri și salturi gigantice. În câteva locuri traversăm încântătoare sânnuri de verdeață, mălinișuri prospere, cu aerul unor dumbrăvi de sălcii și numeroase

poduri și podișce, peste torente, existente numai iarna.

Trecem prin „valea” și pe lângă „fântâna tâlharilor”, o localitate care, probabil, cu poliția englezească actuală, nu-și va mai merita numele. Imi dau seama că vechea vorbă din Scripturi „ne suim în Ierusalim”, este un adevăr topografic. Dela Ierusalim încoace, noi am scoborît mereu. După ce trecem de Lebona, văile se largesc, zbuciumul drumului de până aci, se domolește și ajungem, relativ, în câmpie. O atare câmpie este El-Makna. În această câmpie sosim din urmă un polițist arab, călare. Omul e bine dispus și dobitocul pe care călărește trebuie să fie un cursier încercat. Iată-l pe arab că se ia la întrecere cu mașina noastră și câtva timp se ține pe lângă noi... Dar chiar El-Zorab de ar fi calul, ce poți să mai faci azi, în luptă cu automobilul american!... Arabul începe să râză și, deslipindu-se de noi, lasă calul să-și isprăvească fuga pe pajiștea verde...

Am lăsat în urmă destule conace arăbești, — simpliste case cubice — pe lângă cari se odihneau cămile și măgari. Pe pieptul dealurilor stau ruine medievale (castele și biserici cruciate), sau sate de felahi... Infățișarea lor, de departe, e subjugătoare ; de aproape sunt de o sărăcie fioroasă... Munții Samariei au început să

ni se arate de pe la Gofna și de pe la Gingil... Li vedem acum proeminenți, în slava albastră, la capătul fertilei văi El-Makna.

În jurul nostru, pământul, pe unde este arat, pare a fi de ciocolată... Pe unde a fost sămănat, astăzi ridică holde, gata de secere. Suntem în vatra lui Efraim, feciorul lui Iosif... Cuvintele binecuvântării Patriarhului Iacob, sunt în floare veșnică. Un ghid englezesc, pe care-l am subț mână, acum când îți scriu, observă la loc excelent: „Belșugul se arată și se răsfăț pretutindeni și, deși au trecut atâtea vârste, de când Patriarhul, în ora morții, binecuvântă pe Efraim, totuș bunătățile rămân: măslinul și grâul, smochinul și vița, ramura plină de rod, lângă izvor — căci binecuvântările își păstrează puterea până la extrema limită a colinelor eterne” (Geneză 49, 22—26)

Notez, alături de drum, pe când ne apropiam de Nablus, o biserică mare începută, dar încă neterminată, în mijlocul unei grădini închise cu ziduri... Nu întreb ce este... Mai târziu aflu că acolo este Fântâna lui Iacob. Iar peste opt zile, cu ajutorul Domnului, ajungând la fântâna aceasta, într'o a doua călătorie, cercetez biserica în care se află, beau apă din ea și citesc din Evanghelia Sf. Ioan, însoțitorilor mei, convorbirea Domnului cu femeea

Samarineancă... „A ajuns deci la o cetate a Samariei, numită Sihar, aproape de țarina, pe care Iacob o dăruise fiului său Iosif și era acolo Fântâna lui Iacob.” (Ioan 4, 5).

De data aceasta, trec înainte, fără să recunosc fântâna, dar cugetând la calea Domnului prin Samaria, la fertilitatea de azi și cea de odinioară: „Nu ziceți voi, oare, că mai sunt patru luni până la seceriș? Ci eu vă zic: Ridicați ochii voștri și priviți holdele, că sunt albe și gata de seceriș...” (Ioan 4, 35). Tot fără să ne oprim trecem pe lângă mormântul lui Iosif, mai străbatem și satul Askar (adică Sihar) și intrăm în orașul Nablus, așezat în valea dintre Ebal și Garizim.

Nu fără mirare, văd mai întâi o gară (șine de cale ferată și vagoane, pe cari le manevrează o locomotivă) pe acolo pe unde Abraham, Isac și Iacob băteau țăruii corturilor lor și-și adăpau turmele... Nablus e legat prin drum de fier cu Tul-Karem și cu Afuleh, dar este stațiune terminală, căci deocamdată linia s'a oprit aci, între Ebal și Garizim... Observ un cimitir îngrijit, plin de aloeși, probabil un cimitir militar. Nablus e un Ierusalim mai mic. Arabi, măgari, cămile, lămâi, cactuși, automobile și englezi împodobesc șoseaua principală, dela intrare, până la otelul „Palestina”, unde poposim. În otel toată u-

mea de serviciu poartă fes. Sunt arabi, creștini ortodocși. Ivirea mea le stârnește curiozitatea. Ar vroi să știe ce fel de preot sunt. Pe când mă spălam pe mâini la un robinet din bucătărie, arabii vin în jurul meu și mă întreabă în grecește: „— Cruce dreaptă?... Ortodox?...“ Răspunsul meu afirmativ îi umple de bucurie.

Dar sosirea noastră la acest otel, se bucură de o favoare excepțională, fiindcă soțul nostru de călătorie, Calvarițchi, este un amic al Arabilor și omul în care ei au încredere, în momentele diplomatice și dificile. Toată lumea arabă recunoaște și salută pe Calvarițchi.

Nu pierdem nici un minut. Trebuie să facem o lungă ascensiune pe coastele Muntelui Garizim și să fim pe vârful lui măcar în clipa când va apune soarele. Constatăm că tovarășia noastră a sporit. Suntem cel puțin zece persoane, bărbați și femei, gata de ascensiune. În fața otelului Palestina, stau, cu șeaua pe ei, o duzină de cai și de măgari. Cine se bizuește pe puterile sale de turist încercat, pornește pe jos.

Cine se socotește mai slab, ia cu chirie un cal sau un măgar, plus serviciile stăpânului, care rămâne pe lângă dobitoc, îndemnându-l când cu vorba, când cu bățul.

Caravana pornește spre vârful muntelui, printre curțile de piatră, gardurile de cactuși și mahalalele curioase să vadă, pe măgarii și pe caii lor, cum se cumpenesc fețele streine.

MUNTELE GARIZIM ȘI SAMARITANII

Drumul e lung și anevoios. Urcă destul de drept pe niște povârnișuri de pietroaie și de mărăcini. E un drum numai pentru capre și pentru ciobanii lor. Și dobitoacele înșăuate și oamenii suflă greu și fac popasuri dese. Vederea de pe această coastă a Garizimului e vastă și despăgubitoare. În fața noastră se ridică Ebalul. Jos se colorează, în soarele care apune, acoperișurile plate și grădinile vechei Flavia Neapolis. Farmecul serei se lasă din înălțimi, ca o pastorală cântată de flaut, peste valea transfigurată...

Dar aceasta este impresiunea clipelor de popas.

Când rupem popasul și ne încordăm puterile, nu mai vedem sub ochii noștri, decât scara bolovanilor duri și familia scafeților, într'adevăr deosebit de viguroși și de decorativi... Suntem la marginea puterilor, dar platoul sacrificiului pascal e

mereu deasupra noastră. Ne ajung din urmă și ne iau înainte alți ascensionişti, pe cai mai buni, sau pe picioare mai exercitate.

Ajungem deasupra muntelui, adică într'o stâncărie orizontală, unde multe blocuri și pietroaie au închegat altădată ziduri de cetate și locașuri de închinăciune. Aici a fost templul lui Sanballat. Aici a fost mai târziu, în epoca greco-romană, un templu al lui Jupiter. Tot aici, împăratul Zenon, a ridicat o măreață basilică... Dar toate au căzut sub vijeliile istorice și pustiul, spinii și caprele au escaladat, iar și iar, vechile sanctuare.

Samaritanii au păstrat amintirea templului lor, distrus de Ioan Hyrcan în anul 129 a. Chr., și-au urcau mereu pe Garizim, măcar de câteva ori pe an, la marile sărbători, ca să se roage și să jertfească. Au mai rămas cu toții vreo 170 de inși, strânși în jurul unei familii sacerdotale, ai cărei membri se cred pogorîtori din Abraham, din Moise și din Aaron, pe baza celei mai autentice genealogii. În zilele obicinuite ale anului, ei locuiesc jos în Nablus, în cartierul samaritan. De sărbători, se îmbracă în alb și vin aici pe munte, unde întind câteva duzini de corturi și îndeplinesc prescripțiile legii, așa cum le citesc și le înțeleg ei, din Penta-teuchul lor, scris cu vechi litere feniciene și păstrat cu sfințenie în tezaurul sinagogei.

Intrăm într'un adevărat iarmaroc. Cei vreo 170 de samaritani cari își serbează Paștele sunt înecați în cel puțin o mie de străini, veniți ca să privească anticul spectacol al junghierii mieilor pascali. Poliția engleză, călare și pedestră, este la locul de onoare. Măsurile ei nu sunt de prisos, fiindcă, mai anii trecuți, această sărbătoare a fost complicată cu dezordine și cu bătăi. Dar mergem spre domolirea separatismelor și spre amabile vecinătăți... Ne regăsim, în îmbulzeala cosmopolită, cei câțiva amici din Ierusalim : soții Lamazière, soții Vladimir Fritz, amicul lor, italianul Milandri, Calvarițchi și o fată a lui (care îmi amintesc că a venit cu noi în automobil) și alte cunoștințe, făcute în ultimul moment...

Soarele a apus, un minut mai înainte de sosirea noastră pe platou, așa încât, junghierea celor șapte miei grași s'a făcut fără să-i mai vedem și noi... Li vedem, însă, la pământ, în mâinile sacerdoților, mânjiți de sânge, cari îi jupoaie și le examinează măruntaele. Mulțimea străinilor face ocol împrejurul unei gropi ca de var, unde arde un foc puternic. Este un fel de cuptor, pe care ajutoarele sacrificatorilor îl pregătesc pentru frigerea mieilor. Ospățul pascal va începe la miezul nopții sub luna care începe să plutească deasupra orizontului...

Până la ceasul ospățului, marele preot, cu toată familia lui și cu mosafirii de mână întâia, au vreme să se cunoască și să vorbească. Între corturile înfipite printre bolovani, cortul marelui preot se ridică, larg și cu distincțiunea cuvenită. Suntem poftiți, în frunte cu Calvarițchi, să intrăm în cortul marelui preot Jacob, fiul lui Aaron...

În mijlocul cortului atârână o lampă cu petrol. De jur împrejur sunt paturi joase și perne. Câțiva au loc pe paturi, ceilalți se așează pe sub pereții cortului, pe pernele de lână. Privirile tuturor sunt ațintite către marele preot. Il cunosc din fotografie. Și Wolfgang Weisl și Frank G. Carpenter intercalează chipul lui în cărțile pe cari le am, la Ierusalim. E într'adevăr un măreț patriarh, un șef de trib, așa cum ni-l închipuim pe Iacob și pe Esau, și pe toți regii cortului și ai turmelor... Lângă el este feciorul și moștenitorul lui în cinstea de mare preot al Samaritanilor. Pe toți îi cheamă Aaron, Iacob, Abraham, Isaac... Pe actualul îl cheamă Iacob. Lângă feciorul lui Iacob, marele preot de mâine, stă și feciorul feciorului, marele preot de peste 30—40 de ani... Acest viitor mare preot are azi numai vreo trei anișori, poartă codițe ca fetele și e plictisit de un pantof care-l strânge și pe care-l tot scoate și-l tot pune, gata să plângă de enervare...

SUB FEERIA LUNEI

Samaritanii vorbesc arăbește. Vechea ebraică este numai limba cărților și a rugăciunii... Marele preot nu știe decât araba. Feciorul rupe ceva englezește. Scoate de sub un căpătâi câteva broșuri și ni le arată. Iau și eu una... Este un opuscul scris de Iacob, marele preot și tradus în englezește, de un arab sau de un samaritan, care a ajuns profesor la o universitate din Oregon... „*Muntele Garizim, unicul sanctuar adevărat* — de Iacob, fiul lui Aaron, marele preot al Samaritanilor“.

Fără nici o șovăială și în felul cel mai firesc, viitorul mare preot ne spune că broșura e de vânzare și că face zece piaștri. O cumpăr și o pun în caetul de note, pe care îl port cu mine pretutindeni... Încerc o frântură de convorbire, cu marele preot. Îi spun în ebraică: „Și eu sunt preot“. Iacob, fiul lui Aaron, care se socotește singurul preot de pe pă-

mânt, îmi răspunde politicos și rece : „Preoția este ereditară... Ca să fie cineva preot, trebuie să fie fecior, nepot, strănepot de preot...”

La ușa cortului marelui preot, apar și alți mosafiri. Le cedăm locul și ieșim afară, subt cortul, mult mai înalt, al cerului albastru, pe care începe să-l cucească luna puțin știrbită. Soții Vladimir Fritz mă târăsc după ei să mai vedem încă odată victimele pascale.

Iată una, aici. Doi Samaritani țin pe umeri o prăjină, de care e spânzurat miezul, și pe când unul îl golește și-l cercețează, alții prinprejur recitează rugăciunile prescrise.

Afară de acest spectacol special, încolo ai crede că ești la vreun bâlci. Vândătorii de limonadă și de fructe nu puteau să lase cu gura uscată pe atâția mosafiri, veniți din fundul lumii... Mă despart, un moment, de prieteni și ies din învălmășagul dintre corturi... Dar un tânăr samaritan mă oprește și-mi arată, la lumina lunii, o foaie de pergament... Cu vreo două vorbe franțuzești, cu alte câteva englezești, mă face să înțeleg că pe foaia de pergament este copiată o pagină din sacro-sanctul manuscript samaritan, păstrat cu sfințenie jos în sinagogă... Această comoră e de vânzare și costă numai un șiling, adică cinci piaștri... Lumina lunii e

atât de puternică încât pot să examinez foaia de pergament... E o stranie scriptură cu ciocănele, ai zice mai curând o cusătură. În câteva locuri, sunt probabil, sentințe importante, pe cari copistul le-a scris cu cerneală roșie... Dau un șiling și vâr și această foaie în carnetul de note.

Mă depărtez de corturi și de zarva din jurul lor și mă așez pe o piatră în bătaia lunii. E o noapte cu adevărat din basme și din Orient!... Asprul regat al stâncilor plutește, desmaterializat, în apele de aur ale nopții. Orizontul pare crestat și obstruat de jur împrejur, dar orice preciziune și orice ierarhie, se șterge în feeria selenară... Deschid caetul și scriu, fără greutate, o pagină de note.

La înapoere, găsesc pe tovarăși într'alt cort, răcorindu-se cu limonadă de cuișoare... Ne facem socoteala că este de prisos să mai stăm până la miezul nopții și ne decidem să pogorîm spre Nablus.

La pogorîre, ne găsim mai numeroși decât la urcare și mergem toți pe jos, fiindcă (din fericire pentru biete animale de adineaori) pogorîrea călare, aici ar fi cu neputință... Sunt în grup cu soții Vladimir Fritz, cari se vor întoarce la Ierusalim chiar astăseară... Luna îmbracă munții și valea în za de aur și de crini... Avem impresia că între noi și adâncurile argintate, cari sclipesc sub stâncile cu

umbră de cărbune, intermediază nu spațiu pământesc, dar nu știu ce cale interplanetară...

D-na Vladimir Fritz (o cheamă Maria Cristina), ridicând brațul deasupra acestei văi, pare că din altă lume, îmi spune, în românește, aproape cu inflecțiune românească: „Foarte frumos !” Dar trebuie să fim cu multă luare aminte și să ne împărțim între splendoarea care încununează cerul și pietrele cari îmbracă pantele Garizimului... În urma noastră, și înaintea noastră, mosafirii, poliția engleză, arabii, cari au venit după câștig... pogoară în zigzaguri fantastice, ca niște cocori cari ar trece prin pâcle de argint...

Maria Cristina — un suflet de cercetătoare mistică — mă întreabă mai multe lucruri asupra Golgothei, asupra Sfântului Mormânt și asupra cronologiei creștine... După un ceas de cărărie pietroasă, ajungem iar lângă zidurile vechiului oraș... Diplomatul ceh, soția lui și amicii lor se despart de noi și se urcă în mașină. Tot așa trebuia să facem și noi, dar șoferul nostru a apucat pe altă cale și nu se găsește la locul convenit... Continuăm drumul pe jos și intrăm în ulițele orașului. Străbatem, în tot lungul ei, o stradă, care ni se pare un singur și interminabil bazar... D-na Lamazière este grozav de obosită, dar stăruiește eroică, până ce ajun-

gem la otelul nostru, de partea cealaltă a oraşului...

Arabii, amicii lui Calvariţchi, îl aşteaptă cu masa întinsă... E târziu, şi nu putem să ne ascundem că ne e foame. Cina e destul de bună şi de europeneşte servită. Ne dorim noapte bună şi căutăm odăile ce ni s'au destinat... A mea este peste drum, într'un castel arab, cu mândră înfăţişare, dar straniu şi pustiu.

Un perete întreg din odaia mea e numai din geamlâc şi dă într'un balcon care suspendă deasupra grădinilor de maslini şi de portocali... Dar castelul e vechi, şi cu toată poezia lui şi cu tot balconul lui, cu cuiburi de rândunele, aş fi voit să dorm mai bine dincolo în otel... Ci scris este : „m'am culcat şi am adormit şi m'am trezit, căci Domnul este sprijinatorul meu !“.

PHOENIXUL CE RENAAȘTE

Iubita mea prietenă, Canaanul, pământul făgăduinței, țara sfintelor morminte, plaiul idealizat pe care-l iubesc și-l doresc milioane de suflete evreești și creștinești, are astăzi, pe lângă vechiul și eternul lui prestigiu, puteri proaspete de chemare și de subjugare. De vreo treizeci de ani încoace, țărișoara dintre Iordan și Mediterana, poartă — nevăzut — în cerul ei, un curcubeu de nouă și arzătoare pasiune.

Un profet nou s'a ridicat în Israel. Am auzit de numele și de doctrina lui, pe când eram în Cernăuți la studii și visam și-ți adresam întâile mele scrisori. Astăzi Theodor Herzl odihnește, glorios, în pantheonul lui Israel și învățătura lui sionistă a cucerit și a unificat elita poporului evreesc.

Există în lumea ceasului de față o problemă capitală, pe care geniul și bravura lui Theodor Herzl au scăldat-o în cata-

racte de lumină. Există problema evreiască cu adâncuri misterioase și vechi ca Biblia, cu compartimente multe și inextricabile ca Labirintul, dar cu o fațadă actuală universală și dureroasă, pe care poți s'o evidențiezi — subț o lumină sau alta—din convingerile și din sentimentele primului trecător de pe stradă.

Theodor Herzl scrie în *Satul Evreesc* : „Chestiunea evreiască stă în picioare. Ar fi o nerozie să o tăgăduim. Este o moștenire din evul mediu, de care însă popoarele culturale, oricare le-ar fi buna voință, n'au putut nici astăzi să se scape. Această generoasă bună voință ele ne-au dovedit-o, firește, atunci când ne-au emancipat. Problema evreiască stă în picioare pretutindeni, unde evreii trăesc în număr mai mare. Unde nu există, acolo ea este adusă de către evreii imigranți. Se înțelege că ne tragem într'acolo, unde nu suntem prigonți; prin ivirea noastră naște apoi prigonirea. Aceasta este adevărat, trebuie să rămână adevărat, pretutindeni, chiar în țările cu înaltă dezvoltare — dovadă Franța — câtă vreme problema evreiască nu este politicește delegată. Evreii cei săraci duc astăzi antisemitismul și Anglia și l-au dus în America...“.

Care este deslegarea universalei probleme evreești? Care este cuvântul enigmei?... Theodor Herzl a scris, a predicat, a luptat și și-a dat viața pentru a-

ceastă cheie de boltă: „Reclădirea Statului Evreesc!”. Nu vom putea să rezolvim marea problemă decât atunci când vom așeza, încăodată, între Liban și Arabia pietroasă, statul poporului evreesc.

Theodor Herzl a răscolit întreaga lume cugetătoare, dar mai ales pe conaționalii săi, cum răscolește typhonul, mărire Chinei și ale Japoniei... După douăzeci de ani dela moartea lui Herzl, a început războiul mondial... Către sfârșitul războiului, Anglia a oferit poporului evreu, să vie să-și reclădească — sub ocrotirea ei — vatra strămoșească. Declarația Balfour (o epistolă de douăsprezece rânduri a lordului Arthur James Balfour către baronul Rothschild!...) crește pe cerul contemporan cu proporțiile și cu aureola decretului lui Cyrus...

Neapărat, aceste câteva linii pe cari le plimb, drepte și luminoase, în inima problemei sioniste, sunt ca marile bulevarde (dintr'un oraș gigantic și arhicomplicat), atunci când sunt privite din aeroplan...

Concepția lui Herzl mi-a apărut din capul locului, revoluționară și pasionantă, nu numai pentru cei direct interesați, dar pentru cugetătorul creștin, pentru teologul închinat studiilor sale și depozitului sacru al Bisericii Universale. Sionismul nu poate să lase indiferent pe nici un evreu, dar ar trebui să fie subiect de meditare pentru

orice teolog. În lumea teologică, adevărul acesta trebuie să aștepte încă multă vreme actele sale de cetățenie. Dar ziua recunoașterii trebuie să vie. Eu o profetizez de câțiva ani, cu pilda convingerii mele sioniste și cu literatura mea, închinată Phoenixului ce renaște.

M'am întâlnit, pe calea aceasta, cu nume mari străine și cu inimi generoase, atingător devotate Sionului. deși nu aparțineau familiei lui Israel. E adevărat că sunt puține și mai cu seamă, pentru mine, obscurul scriitor român, ele stau prea sus și prea departe, prin Anglia, prin India și prin America... E greu să te prevalezi de exemplul creștinilor sioniști americani... E prea departe Rabindranath Tagore de lumea în care trăesc eu, ca să pot să strig în mijlocul ei: Proorocul Indiilor e în drum către Ierusalim!

Dar aceasta e o chestiune grea și specială, pe care îți voi elucida-o altă dată... Care trebuie să fie atitudinea teologiei creștine față de fenomenul sionist—este o problemă laterală, pe lângă care trec și voi trece de multeori, înainte de popasul lămuririlor definitive... În acest moment, realitatea ia înainte oricărei explicări și teorii și această realitate este că, sub ochii noștri, „triburile Domnului“ se înapoiază în Țara Patriarhilor.

Călătorii cari sosesc astăzi în Eretz-Israel

după ce au cercetat sfintele monumente biblice, după ce s'au închinat — fiecare în legea lui și în felul lui — la Sf. Mormânt, în Moscheea lui Omar, sau la zidul Plângerilor — se îndreptează către coloniile sioniste, doritori să vadă de aproape pe noii pionieri ai lui Zorobabel. Amicii și vrăjmașii, creștinii și liber-cugetătorii, convinșii și scepticii... se perindează zilnic pe căile ce duc spre oazele acum înfloritoare, în de mult pustiitul Canaan.

Iubită Simforoză, aceste gânduri și constatări au umplut ziua mea de 27 Aprilie, în călătoria întretăiată de etape pe care am făcut-o, în Emekul colonizat, împreună cu cei doi intelectuali francezi. Conducătorul nostru Calvarițchi — o rară pildă sufletească de discrețiune și de obiectivitate — s'a mulțumit să ne pună în fața faptelor și ne-a lăsat cu totul în voia impresiilor și a cugetărilor noastre.

Mă trezesc din vreme din somnul meu superficial și chinuit de nesiguranță și admir — la lumina zilei — splendida ruină în care am petrecut noaptea... Trebuie să fi fost casa vreunui pașă, pe care, însă, în vremea războiului, au invadat-o soldații și au prefăcut-o în adăpost de gloanțe...

Ne întrunim în sala de mâncare a otelului „Palestina“, și luăm, amestecați cu autoritățile și cu oaspeții englezi, o gustare cu adevărat englezească... Câțiva cu-

noscuți pe cari i-am agonisit aseară au alt drum decât noi... Noi urcăm în mașina noastră și pornim spre Genin, 50 km. mai departe de Nablus. Pornim din Neapolis spre vechea capitală a regatului Israel, spre Șomronul regilor Omri și Ahab, dărămat de Sargon în anul 722 a. Chr. După șapte sute de ani, Irod îi schimbă numele și-i zise Sevaste, adică Augusta, în cinstea lui Octavian August. Iosif Flaviu descrie cu penel abundent și înfiorat de admirație, mărețele construcții pe cari iubitorul de fast Irod cel Mare le ridică în diademă, aici pe colina Sevastei.

INTRĂM IN EMEK

Azi, printre columnele decapitate și pe vatra năruitelor palate, stă sătucul arab Sevastieh... Trecem prin dreptul lui, fără să oprim, și alergăm, pe lângă calea ferată, până la furca Tul-Karem-Genin. De aci, apucăm spre miază-noapte, spre Dathan și spre Genin. Văile prin cari mașina noastră trece ca o suveică, sunt din ce în ce mai largi și mai fertile. Ajungem într'un loc spațios, scobit de torente și îmbrăcat într'o pădure de maslini... Drumul, tot e numai convulsiuni și zigzaguri. Coline rotunde cu câte un sat în vârf, vâlcele sugrumate din cari holdele curg ca o păcură verde, tăeturi capricioase în pereții striviți de treptele dispărutelor terase cultivate, guri de peșteră cari povestesc amintiri biblice... — acestea sunt detaliile și icoanele caracteristice pe cari le notez din contorsiunile automobilului... Ajungem pe un piept înalt, de unde ni se deslu-

șeste, la stânga, o bară lungă albastră pe care se reazimă orizontul. Este Mediterana țârmurind pământul sfânt, spre Chedera și Cezareia...

De zeci de ori suntem călări pe dealuri și de zeci de ori descălicăm în fundul văilor, printre smochini, lămâi și orzuri onduloase. Extraordinar pământ!... Pare tot, laolaltă, un amfiteatru construit din oale de piatră, din glastre de piatră și din bazine de piatră. Dar aceste oale, glastre și bazine, sunt umplute cu țărâna cea mai prielnică și mai fertilă!... Intrăm în altă vale, de data aceasta așternută cu covoare de holde... Prin tarlalele verzi, sumedenie de berze poposesc, venite de departe, sau gata de călătorie.

Imi aduc aminte de jertfele de aseară și de petele de sânge de pe cămășile albe ale sacrificatorilor... O, Samaritani întârziați! Vremea acestor jertfe a trecut. O victimă de-un preț infinit și etern, a fost adusă pe Golgotha și sângele ei a ajuns izvorul și principiul unei vieți cu totul noi. Sf. Pavel a dictat odinioară unui ucenic al său aceste cuvinte nemuritoare: „Christos a venit arhiereu bunătăților celor viitoare, trecând prin sanctuarul cel mai mare și mai desăvârșit, nefăcut de mână, adică nu din zidirea aceasta, și a intrat o singură dată în Sfânta Sfintelor, nu cu sânge de țapi și de viței, ci cu însuș sân-

gle său, dobândind o veșnică răscumpărare...". (Epistola către Ebrei 9, 11—12).

Trecem pe lângă biblicul Dothan, unde Iosif — cel ce preînchipuia pe viitorul Răscumpărător — fu vândut de frații săi neguțătorilor Ismailteni. Arabii numesc locul, astfel: Jubb-Iusuf, adică puțul lui Iosif... Calea ferată e mereu în stânga noastră. Ne întâlnim cu trenul Nablus-Afulleh-Haifa... Iar pe lângă drumul de fier — acest simbol al vremurilor noastre — întâlnim plugari arabi, cari plugăresc cum plugărea Booz... Unealta lor de arat e un fel de cioată, cu o cuțitoae care zgârie pământul, și la ea trage o cămilă sau un măgar.

Sporesc florile, pe marginile drumului. Observ din fuga mașinii o plantă cu portul și cu clopoței n-albei. Văd alta care seamănă cu mierea-ursului.... Trecem pe lângă pâlcuri de margarete cu totul galbene, pe lângă pământufuri de sipică, galbenă și ea, și pe lângă vetre de scaeciori violeți.

Șoseaua — bine bătută pretutindeni și îngrijită de cantonieri pe cari îi vedem mereu la lucru — trece prin locuri din ce în ce mai largi... Intrăm în Genin, o burgadă arabă, prin mijlocul căreia curge un pârâu abondent, udând desmierdate grădini de portocali, de lămâi și de rodii. Geninul este, poate, vechiul Engannim în

teritoriul lui Isachar. Așezat între dealurile Samariei și câmpia Iezreel, Geninul e proorocul șesurilor vaste și fertile prin cari începem să călătorim. Geninul nu e nici târg nici sat, dar are o grațioasă siluetă de geamie, cu palmieri de streajă, are o stradă sau două cu prăvălii, și o piață pentru popasul automobilelor... Poposim și noi un minut între gîmăria cu umbrelă de palmieri și biuroul poliției engleze.

După ce eșim din Genin, Calvarițchi ne înștiințează că mergem să cercetăm mai întâi colonia Nuris, sau Ain-Harod, lângă izvorul lui Ghedeon. Am eșit eri din tumultul pietros al Judeei, lăsarăm în urmă circumvoluțiile Sumariei și acum zburăm, în linie aproape dreaptă, pe undele largi, uneori roșii ca țigla, alteori brune ca ciocolata, ale Galileei inferioare.

Suntem la porțile Iezreelului sau Esdrelonului, podișul fertil, care se așterne între munții Samariei, la sud, și ai Galileei, la nord. În dreapta noastră sunt înălțimile catenei Ghilboa. Departe, în sferele de safir ale zării apusene, proeminează culmile Carmelului. Suntem în Emekul coloniilor sioniste, adică în valea unde Evreii dau astăzi cea mai uimitoare bătălie, dela bătăliile lui Josua încoace.

Părăsim șoseaua și apucăm un drumeag, printre holde. Trecem printr'un jalnic sat arăbesc cuibărit, poate, în țărâna nimici-

tului de mii de ani Iezreel, al lui Ahab și al Iezabelei și ajungem la o dumbravă de eucaipti. Eucaliptul este pretutindeni, în această țară care înviază, semnul străduințelor și al cuceririlor sioniste. Multe zmârcuri și băltoace, cari făceau sterpe pogoane întregi, au fost prefăcute în lunci de eucalipti... Dăm de izvorul lui Ghedeon, apa biblică, lângă care el — după ce deosebi trei sute de voinici din cetatea Iezrael — respinse și spulberă pe Madianiți. În fața noastră și deasupra coloniei Ain-Harod, de care ne apropiem, se ridică masivul Ghilboa, purtând deapururi pe umeri amintirea morții lui Saul și a lui Ionathan și blestemele lui David... „Munților Ghilboa, să nu se mai pomenească pe voinici rouă, nici ploaie, nici holde cari se pârguesc!” Durerea profetului era legitimă, dar Dumnezeu nu putea să-l asculte și nu l-a ascultat...

Primul lucru pe care îl vedem, intrând în vatra coloniei, este un lung coteț de sârmă cu mai multe compartimente, și plin cu păsări de curte. Înaintăm în inima gospodăriei — largă și variată — și oprim în fața unei bărăci, unde coloniștii sunt tocmai adunați la gustarea de amiază.

IN COLONIA AIN-HAROD

Calvarițchi este cunoscut tuturor și ivirea noastră nu stingherește pe nimeni. Câțiva coloniști, membri în sfatul director, după primele cuvinte de bună venire, ne poftesc în sala de mâncare. Este o construcție încăpătoare, făcută din scânduri, în care sunt reunite și sufrageria și bucătăria. Mese multe stau pe lângă pereți și una, lungă, ocupă mijlocul încăperii. Coloniștii sunt la masă și intrarea noastră îi preocupă puțin.

Ne așezăm și noi pe bănci și, fiindcă e ora douăsprezece, putem să mâncăm cu adevărată convingere. Pe mese sunt, din loc în loc, castroane mari, pline cu iahnie de fasole și conopidă murată. Apoi mormane de pâine neagră, făcută în colonie, farfurioare cu zahăr și samovare fumegânde. Cer și eu din mâncarea coloniștilor și mănânc cu poftă.

Soții Lamazière și Calvarițchi participă

la masă mai mult de formă. Cei doi francezi probabil nu știu ce este iahnia de fasole, iar conopida murată nu-i ispitește peste măsură... Eu unul le găsesc bune pe amândouă și iau, după ele, o ceașcă uriașă de ceai. Singurul lucru supărător, în această sufragerie, sunt muștele cari dau năvală pe zahărul și pe pâinea neacoperite cu clopote de sârmă...

Vorbesc cu tovarășii de masă, le pun întrebări, și îi examinez. Ain-Harod este o kevuța, adică o colonie comunistă. Commesenii sunt vre-o 200—250, bărbați și femei, dar numărul lor întreg este mai mare. Sunt toți oameni tineri, au chipuri clare și sănătoase și atitudini domoale, de muncitori osteniți. Moșia lor este de vre-o 6000 de dunami. Când s'au stabilit aci, locul era putred de mlaștinile seculare. Prima lor muncă a fost să dreneze bălțile, să însănătoșeze terenul și să-l planteze cu eucalipti. Au mai plantat și viță și destui copaci fructiferi.

Isprăvim masa și eșim afară din sufragerie. Coloniștii se risipesc. Rămânem numai noi, mosafirii, și cu câțiva dintre mentorii coloniei. Calvarițchi se face interpretul sentimentelor celor doi francezi și poate și al sentimentelor proprii și pune această întrebare: — „De ce nu trăiți mai bine? Pentru ce mâncați atât de monastic, atunci când aveți lapte, păsări, ouă?”

Răspunsul: — „Facem economii acolo unde nu ne doare să le facem, ca să putem să cheltuim mult unde trebuie, de pildă la alimentarea și la creșterea copiilor... Mâncarea pe care ați văzut-o ne este suficientă. Sunt zile când mâncăm și ouă și brânză, dar copiii trebuie să aibă zilnic lapte și ciocolată...”

Stăm între magazine, hambare, grajduri. În grajduri sunt cai, boi și vaci cu lapte. Pe lângă agricultură, coloniștii dezvoltă și o mică industrie casnică, atâta câtă le trebuie lor. Au fierărie, croitorie, curelărie, tâmplărie, moară, o mică uzină electrică, cupatoare pentru pâine, spălătorie, baie și un cabinet dentar.

Începem să vizităm această puternică gospodărie sionistă și intrăm întâi în grădina-pepinieră. Nu are proporțiile pepinierii dela Mikveh-Israel, dar e plină de răzoare, de flori și de mlădițe. Bananieri, piper, oleandri, mimoze și alte multe neamuri... — nu lipsesc din această grădină. Mai vrednic de văzut decât orice, la Nuris, este pavilionul copiilor. Coloniștii au vre-o sută de copii, pe cari îi îngrijesc patruzeci de supraveghetori și de specialiști. Casa copiilor are trei secțiuni: secția copiilor cari sug, secția copiilor înțărcați și secția copiilor cari încep să gângurească.

Vizităm fiecare secție. Sunt construcții numai de scânduri, dar înăuntru toate stră-

lucesc de curăție. Ferestrele sunt apărate cu vâl subțire și nici o muscă nu pătrunde. Găsim pe copii la ora când mamele sunt libere și vin să stea cu ei. Câțiva dintre copii sunt la sânul mamei. Cei mai mulți stau culcați în pătucurile lor și părinții sunt alături. Pe câțiva îi găsim în brațele tatei... Pe doi îi găsim în bae, sub mâinile mamei sau ale doicii...

Principiul acestei colonii comuniste este ferm: copiii cresc în casa comună. Mamele cari pot să alăpteze vin la ceasuri exacte și-și hrănesc copiii. În caz negativ, copii sunt alăptați de doici. Părinții vin, în timpul liber, să-și vază pruncii și să petreacă un minut cu ei și apoi îi lasă iar în grija crescătorilor. Am privit în jurul meu cu cea mai mare luare aminte. Toți copiii erau înfloritori și pașnici... Nu plângea nici unul. Rufele lor erau curate, paturile toate cu polog și albe ca zăpada. Aerul din odaie era perfect respirabil și mereu primenit... Colonistul care ne conducea avea și el un copil. Ni-l arată. Stătea singurel, într'un pat, calm și mulțumit, ca un filosof... Aceeași stare și aceeași priveliște găsim în secțiunea a doua, a copiilor înțărcăți. Peste tot e curăție și vigilență. Părinții stau lângă copii și se joacă cu ei. În secțiunea a treia sunt copiii cari încep să vorbească și să umble în picioare. Aci, odaia are desenhuri pe pereți și câteva scău-

nașe și jucării. Când am intrat, un copil se juca cu un carton colorat.

Să mergem acum și la școală. Nu e timpul de clasă, dar micii școlari roesc prin-prejur. Intrăm și noi în bănci și ascultăm conferința și explicările ciceronului nostru. D-na Lamazière este deosebit de doritoare să se instruiască, și pune zeci de întrebări amănunțite... Reprezentantul coloniei răspunde precis, metodic, fără precipitare...

Clasa în care ne găsim are câteva colecții (minerale și insecte) adunate și pregătite de școlari. Diferite tablouri și albumuri, câteva rafturi cu cărți stau la îndemâna copiilor...

Aflăm, dela inițiatorul nostru, că în fruntea coloniei este un comitet-director, compus din cinci coloniști. Unul e un fel de ministru de externe, întrucât face legătura dintre colonie și lumea din afară. Trei se ocupă de toate afacerile interioare, îndeosebi de plantații, de sămănături, de mica industrie din sânul coloniei. Al cincilea este secretarul comitetului. Lângă comitet, stau trei specialiști cari sunt totdeauna consultați și cari — fiecare cu ce știe — dau sfaturi și îndrumări. Profesorii din colonie fac și ei, în chip firesc, parte din grupul sfetnicilor. Dar toți coloniștii au drepturi egale, bărbații ca și femeile. În acest moment, secretara comitetului este o femeie.

Mai aflăm că lumea din colonie trăește

pașnic, fără certuri și fără lupte. Întrebăm : — „Dar în cazul când s'ar ivi o gâlceavă între dv.?” — „Atunci instituim un tribunal de arbitraj...”

Azi sunt în colonie o sută douăzeci de familii. Fiecare familie, adică soțul și soția, posedă o cameră proprie. Când vine, însă, un copil, copilul este luat de comunitate și crescut de specialiști, în pavilionul copiilor, în niște condiții igienice și științifice, pe cari nu pot să le realizeze decât principii și milionarii..

Mergem mai departe, prin colonie, și cercetăm toate acele clădiri și dependințe, pe cari le-am văzut la sosire și cari însumează gospodăria coloniei. Coloniștii au vre-o treizeci de vaci cu lapte. Acest lapte este, în primul loc, pentru hrana copiilor; ce mai rămâne este transformat sau vândut. Vizităm magaziile și hangarele coloniei. Vedem diferite mașini agricole: pluguri, secerători, batoză... Aici este atelierul de fierărie, dincolo atelierul de tâmplărie. Aici este un mic gater, dincolo este o moară cu o piatră... Aici este un motor Diesel și toată instalația necesară...

Părâul Ain-Harod — canalizat și însă-nătoșit — scaldă toată gospodăria. Lângă părâu, văd felurite barăci și într'o baracă este un mic atelier de tăbăcărie. Înțelegem că suntem într'o adevărată stupină

muncitorească, unde însă — altfel decât în experiența noastră de până acum — fiecare muncitor este, în acelaș timp, și patron... Recunoaștem că o atmosferă specială, de calm și încredere, stăpânește în această mică lume de inovatori.

GOSPODĂRII INDIVIDUALISTE

În momentul plecării, mai vedem un fel de silozuri, unde coloniștii își adună recolta de cereale, și trecem apoi prin camera directorială, ca să lăsăm într'un registru, numele și data vizitei noastre. Această cameră directorială, este, deocamdată, și cabinet dentar...

E ora două, după amiază. O căruță trasă de doi cai robuști stă gata să ia pe coloniști și să-i ducă înapoi la munca agricolă... Privim pe coloniștii cari sunt în căruță, fiecare cu câte-o sapă în mână. Sunt mai mult fete... Au pălării mari de pae și bluze de lucrătoare... Între fete, observ două, frumoase ca niște principese... Fără să înțeleg pentru ce, un nour de reverie și de preocupare pogoară pe inima mea... Este o fericire sau este un nenoroc patent, pentru comunitățile omenesti, când se ivește, în sânul lor, o femeie prea frumoasă? Dela războiul troian și până azi

răspunsul la această întrebare pare a fi grozav de întristător...

Dar primul sentiment, în fața acestor frumoase copile, cari au lăsat, în țările lor de naștere, strălucite perspective matrimoniale și-au venit, în Eretz-Israel, logodnice eterne ale Sionului — primul nostru sentiment, în fața lor, se cuvine să fie acela al robitei admirații! Eroice strănepoate ale Iuditei, ele au sfărâmat în țândări oglinda care le spunea cât sunt de frumoase și au venit, în ceasul când Sionul își așterne nouile temelii, ca să macine piatră și să prăsească — cu mâinile lor de regine!...

Plecăm, îmbogățiți de câte am văzut, dar tăcuți și împovărați de cugetare... Când era să ieșim din ograda coloniei, vedem pe dreapta niște șire de paie și sus pe-o șiră, un popândău, pus ca să sperie pasările. Pierre Lamazière, francez elastic și deapuri stăpân pe situații, ne scoate din gândurile noastre și provoacă un hohot general... Ne arată popândăul de pe șiră:

— Bon!... Nous sommes communistes, mais pas avec les oiseaux!...

În fața Ain-Harodului stă colonia Gheva, colonia-mamă. Mergem să vedem și această colonie. Terenul ondulează și coboară. În dreapta noastră, privim profilul nalt și abrupt al Transiordaniei, ferecat în aurul după amiezei. Străbatem lanuri de ovăz, bune de secerat, peste 10—15 zile. Ha-

luții se arată, pretutindeni, încovoiați pe sapă sau pe greblă.

În colonia Gheva sunt numai vre-o douăzeci și cinci de familii... Fiica a crescut mai mare decât mama. Aceeași priveriște, acelaș sistem social și economic... Notăm și aici niște spațioase cotețe pentru pașări, cum și niște grajduri, în cari se odihnesc planturoase vaci roșcovane.

Calvarițchi ne spune: — „Suntem pe linia coloniilor din Emek... Avem, la sud de calea ferată Haifa-Beisan, coloniile pe cari le vedeți: Beth-Alfa, Tel-Iosef, Ain-Harod, mai departe Afuleh...

Avem, la nord de calea ferată Gheva (unde ne găsim în acest moment), Kumia, Kfar-Ezechiël, Merhawia, Balfuria, Tel-Adas și altele, și mai vechi și mai noi... Unele încep deabia acum existența lor și le veți vedea când vom trece pe lângă ele... Ați văzut un tip de colonie comunistă; celelalte sunt, mai mult sau mai puțin, la fel... Socotesc că va fi interesant, pentru d-v., să vedeți și un tip de colonie individualistă...”

Trecem pe lângă gara Ain-Harod, ne întâlnim încă odată cu trenul și intrăm într'o gospodărie individualistă, la întâmplare. Gospodarul este acasă... E de fel dela noi, din Basarabia, dar plecat de multă vreme și trăit câțva timp, haluț, într'o colonie comunistă. Calvarițchi ne spune că

acest fenomen nu este insolit, în colonii. Uneori, coloniștii trec din gospodăriile comuniste în cele individualiste. Nu e nici o supărare. Fiecare face cum îl îndeamnă inima și puterile. Și un sistem și altul are avantajele ca și neajunsurile lui. Nu poți să știi exact: cine sunt mai fericiți — comuniștii sau individualiștii? Când treburile merg bine, respiri mai mulțumit între individualiști, dar când năvălesc nevoile — și năvălesc adesea — ești mai la adăpost între comuniști.

Gospodarul Tverschi (dacă îi transcriu exact numele) ne primește cu voie bună, subț acoperișul său, și d-na Lamazière, adevărat judecător de instrucție, îi ia un lung interogatoriu.

De ce a plecat dintre comuniști? Cu cât l-a împrumutat Keren-Haïessod, când a început gospodăria? Care i-a fost inventarul agricol? În câtă vreme și în ce rate se va plăti de datorie? Ce-i produc cei o sută de dunami pe cari îi cultivă? Cum își desface produsele și cât își oprește pentru familie?... E mulțumit?... Copiii se duc la școală?... Unde și cu ce plată?...

Din răspunsurile lui Tverski, Lamazière scoate observația că acești coloniști-sioniști au parte de mai multe înlesniri decât francezii cari se duc să colonizeze Algeria. Pe când d-na Lamazière, metodică și ne-

obosită, își continua interogatorul, Pierre Lamazière descopere, subț fereastră odăii unde ne găseam, un tablou vrednic de pene-lul lui Murillo: Pe o pătură, întinsă la umbra casei, stau și se joacă doi copii și un câțel... Alături e o păpușică și o far-furioară cu lapte.

— „Ce-l mai întrebi pe om atâtea și atâtea detalii! Uită-te la acești copii cari se joacă și dă-ți seama că mulțumirea și înlesnirea sunt oaspeții statornici ai casei!...”

Soția lui Tverschi se arată cu un sa-movar în brațe. Gospodina nu vrea să plecăm de subț acoperișul ei eu gura us-cată. Ne servește imediat o gustare — bine venită mai ales pentru tovarășiii mei, cari au postit la Ain-Harod... Pe o față de masă curată, soția lui Tverschi așează ouă fierte, conopidă murată, unt și lapte... Femeia e bucuroasă de oaspeți și par'că vrea să ne dovedească — în deosebi lui Calvarițchi, funcționar superior în Execu-tiva Sionistă — că ajutorul și solitudi-nile de cari au avut parte n'au căzut pe niște netrebnici...

Complectăm noi dovezile pe cari ni le aduce buna gospodină... Casa e îngrijită; gospodăria de pe afară spune muncă și purtare de grijă... În casa lui Tverschi mai trăesc, o cumnată și un tată bătrân... Și acești coloniști individualiști au cotețe și grajduri bune. Tverschi are în grajd un

cal și un măgar... Pe când umblăm prin gospodărie, descoperim la un colț de magazioară pe bătrânul tată, adăpostit de Tverschi... Isbitor contrast între cele două generații!... Colonistul Tverschi e voinic, bine legat, agrest și cam greoi la vorbă... E un muncitor, obicinuit cu câmpul și cu efortul taciturn... Bătrânul e subțiratic, încovoiat, cu privirile neliniștite și bănuitoare... În caftanul lui de evreu basarabean, el pare că se simte strein și fără rost, aici la E-mekul eroic...

Cu noi gânduri, cu un adaos de cunoștințe, plecăm din gospodăria lui Tverschi și ne îndreptăm spre Afuleh. Mergem pe lângă calea ferată și printre holdele cari ondulează ușor, la respirația zefirilor de seară. Seninătate augură investimântă cerul și pământul... Suntem în Galileea, plaiul Sfintei Evanghelii, leagănul împărăției suflătești, întemeiate de Mântuitorul și — după cum începe să se vadă — atelierul sacru în care Dumnezeu prinde să-și frământa din nou, pentru noi porunci și pentru noi minuni, argila sa predilectă — poporul Israel.

Munții cari ne înconjoară pe departe pornesc să se încunune cu trandafirii serei. Am lăsat în urma noastră munții Ghilboa. Ne apropiem acum de Gebel-Dahi sau Micul Hermon. Spre apus, cu creștetul în soare, cu pantele în umbră, se profilează

Carmelul. Spre miază-noapte, sunt munții Galileei superioare și între ei, ca un cuib al visului și al îngerilor, ni se destăinuște Nazaretul... În acelaș timp, spre răsărit, în dreapta noastră, pare că singur în câmpia înconjurătoare, Taborul Schimbării la față, crește pe cerul clar, rotund ca o jumătate de lună și cu vârful acoperit de mănăstiri... Peste o săptămână (adică în ziua de Marți, 4 Mai), Dumnezeu mă învrednicește să ajung pe Taborul lui cel sfânt și să repet cu Sf. Petru: „Bine este nouă să fim aici !...”

GALILEIA IN AMURG

Din cerul de crisanteme al serei, încep să se pogoare peste noi umbrele și amintirile istoriei... Subt acest cer al Galileei și pe aceste șesuri cu holde fericite, au curs fierbinți și sângeroase, valurile multor bătălii... Din adâncurile Bibliei și până azi, câmpia aceasta a fost de multe ori scenă sângeroasă... Aici, Barac cu cei zece mii, din Neftali și Zabulon, pogorî de pe Tabor, ca o avalanșă, și aruncă în mlaștinile Kișonului, pe Sisera cu toată armata lui... Aici fură răfuei neîncetate între Israel și vecini săi, Madianți, Filisteni și mai târziu Sirieni... Aici, coprinse tot locul, din munte până în munte, Holofern cu tabăra și cu hoardele sale... Și apoi, în scara vremilor, Antioh, Cleopatra, Pompei, Marcu Antoniu și Titu trecură, poposiră și se răsboiră în această câmpie a Esdrelo-nului, umplând bolțile istoriei, cu fumul deșartei și trecătoarei lor slave omenești.

În epoca creștină, tot în câmpia aceasta, se luptară fragilele armate bizantine cu primele hoarde ale lui Mohamed, cavalerii cruciați cu viteazul Saladin, Napoleon cu Turcii, Englezii și Aliații cu protivnicii lor, din războiul mondial...

Dar lupta cea mai mare, dar biruința supremă și eternă, câștigată în câmpia aceasta, a fost în domeniul conștiinței și al spiritualității... Omenirea va privi, până la sfârșitul veacurilor, pe Fiul Omului, trecând cu ucenicii săi, printre holdele Galileei și sămănând în inimile noastre împărăția lui cea fără de moarte!...

Mergem spre Afuleh, viitorul centru al acestei regiuni pe care nepătrunsele planuri dumnezeiești o trezesc, încă odată, la clocotele vieții. O pădure de eucalipti se întinde paralel cu linia ferată. Pe șosea întâlnim grupuri de haluți, cari sfărâmă cu ciocanele bulgării de piatră și fac caldarâm.

Ajungem la porțile coloniei Balfuria. Un arc de triumf, deasupra porții, aduce încă aminte de vizita Lordului Balfour și de entuziasmul coloniei care îi poartă numele. Traversăm colonia fără să ne oprim în ea. Obiectivul nostru este Kfar-Jeladim, (satul copiilor) o colonie-orfelinat, unde cresc și muncesc orfanii Evreilor Ucrainieni, uciși în ultimele pogromuri.

Colonia copiilor se proiectează pe ma-

sivul Taborului. Perspectiva largă și alcătuită din mii de covoare, pe care o ai, când privești, din colonie, spre munții Carmelului, amintește valea Moldovei, văzută, seara, de pe culmea Pașcanilor... Intrând în ograda coloniei, ne întâmpină mai întâ, un popor de porumbei... Kfar-Jeladim este în acelaș timp, și republica porumbeilor...

Cercetăm toată instituția, împinși de personal îmbold de a cunoaște, dar și biciuiți și ageriți de energia investigatorie a d-nei Lamazière. Aflăm și aici o mie de detalii, din traiul, din regulile chinoviale, din activitatea și din sufletescul acestui orfelinat. Copiii se guvernează singuri. Directorii lor sunt niște sfetnici și niște spectatori. Totul se face și se desface, în deliberările adunării. Dar copiii sunt prudenți, unanimi, streini de separatisme și de rebeliune. Până acum, n'a fost nici un caz de vreo neascultare, vrednică de măsuri excepționale. Vârsta copiilor, acum de față, este de la șapte până la șaptesprezece ani.

Instituția lor este o școală practică de agricultură. Moșia pe care o cultivă are o mie de dunami. Trăesc la o laltă, frățeste, și băeți și fete. La bucătărie sunt doi bucătari, dar ajutoarele lor sunt copiii. O fată este directoarea sofrageriei. Există un comitet superior, compus din șapte copii mai mari, și care conduce toată școala,

neapărat mereu cu sfatul personalului asistent. Copiii au caete, în cari sunt obligați să-și noteze, zilnic, micile lor evenimente. Directorul citește cu vigilență toate aceste caete... Justiția comunității este în mâna unui tribunal al copiilor...

În mijlocul clădirilor mari și mici, cari alcătuiesc școala și republica acestor copii, este un rotocol mare de flori... Am cu mine herbarul, cumpărat din Ierusalim și herborizez pe apucate... Rog pe directorul Bogaciiov să-mi dea voie să culeg câteva flori, amintire dela Kfar-Jeladim... Directorul cheamă pe câteva fete, cari stropesc florile, și le arată dorința mea... „— Florile sunt ale copiilor... Cu orice prilej, mic sau mare, trebuie să punem în mișcare resorturile interesului, participării și ale deliberării lor...” Copilele vin și-mi dau florile dorite...

Plecăm din nou, cu amurgul în față, străbatem Balfuria încă odată, ajungem în colonie și la gara Afuleh și o luăm, spre nord, pe soseaua Nazaretului. Am în geanta mea o scrisoare și o duzină de ciorăpei, pentru copiii din Kevuța Zerifa și trebuie să le predau celor în drept... Această colonie este o creațiune nouă și trebuie să dibuim cărările cari duc la ea. Înainte de a părăsi soseaua, trecem pe lângă colonia *Transilvania*, întemeiată de evreii ardeleni. Peste o săptămână, în călătoria

mea a doua, în Galileea, opresc în dreptul acestor colonii și grăesc românește cu coloniștii.

Ajungem în Kevuța Zerifa... E de abia la început. O mână de oameni și câteva barace provizorii. Dar soția celui ce mi-a încredințat scrisoarea și duzina de ciorăpei lipsește în acest moment, din colonie... Este numai copilița lui, care-i seamănă atât de mult în cât plec, cu conștiința convinsă că mi-am ținut cuvântul și am fost cu adevărat în Kevuța Zerifa.

Seara lasă văluri violete peste munții Galileei și peste holdele Esdrelonului. Unde vom petrece noaptea care vine?... Francezii noștri n'au văzut încă (sau au văzut numai în trecere) viitorul mare port al Palestinei, Haifa de la picioarele Carmelului... Vom face popas în Haifa și mâine vom vedea Nazaretul, Tiberiada, marea Sfintelor Evanghelii și coloniile de lângă Iordan...

Mai nainte de-a ieși în șoseaua Haifei, rătăcim câteva minute pe căile vecinale și oscilăm între colonii. Ajungem la o colonie, pe care Calvarițchi, în semi-obscuritatea serei, n'o mai recunoaște... Unde suntem? și cum să ieșim la drumul cel mare?...

În lumina crepusculară apar înaintea noastră două siluete — sunt două femei cari se întorc cu sapele pe umăr dela munca țarinei... Portul lor drept și liniile lor sprin-

tene arată că sunt femei tinere... Calvarițchi le cere deslușiri... Suntem în colonia Gingiar și trebuie să luăm cutare cale, ca să ieșim în șoseaua Haifei...

Ne îndreptăm spre Haifa, ducând cu noi această icoană simbolică și odihnitoare a celor două coloniste, cari se întorc de la câmp, în faptul serei... Apariția lor tânără și viguroasă sigilează pentru mine, — cu sigiliul evidențelor mistice — recolta gândurilor, a observațiilor și a bucuriilor mele, din această zi de 27 Aprilie.

Pe un drum încovoiat și cucerit de arborescențele serei ne apropiem de Haifa. Pe la ora opt seara intrăm în oraș și după sfatul meu, înaintăm până sus pe Carmel, la frumosul otel „Herzlia” între pinii încadrați de Mediterana.

SFÂRȘIT — DELA HAIFA IARAȘ LA HAIFA

Iubită Simforoză, am intrat, cu felinarele aprinse, în clocotitorul oraș de sub Carmel. L-am traversat și am urcat până sus, la capătul aleelor de pini și de portocali, unde înflorește otelul „Herzlia“...

A doua zi, am cercetat unele lucruri din Haifa, pe cari nu le văzusem săptămâna trecută. După amiază am plecat spre Tiberiada, trecând prin Nahalal, prin Nazaret, prin Cana Galileei...

Dar, scumpa mea amică, povestirea mea se oprește aci!... După ciclul complet Haifa—Haifa, notele mele rămân stenografice și neinterpretate.

Poate că altădată, mai târziu — Domnul știe când — voi fi în stare să reiau firul lăsat la Haifa și să reconstituesc ciclul al doilea: Nazaret—Nazaret. Materialul trebuie adunat, disciplinat și trezit la viață.

Când se va întâmpla această a doua minune? Bucură-te cu mine că am putut să fac atâta cât am făcut!

Azi, la un an după călătoria în Pământul Făgăduinței, privindu-mă — așa cum am fost deapururi — un salahor cu ziua, mă întreb cu mirare, dacă într'adevăr tot ce ți-am istorisit e viață din viața mea, sau dacă nu cumva totul e un miraj al lecturilor și al dorului meu creștin și sionist...

Când oare am avut eu libertatea acestei luni de călătorie?... Și ce supliment de miracol a fost că am putut să stau pe loc și să fac să reînflorească, sub soarele amintirii d-tale, sălbile și florile adunate din Țara Sfântă?

Iubita mea amică, e aproape un sfert de veac de când ridic în taină, pentru d-ta, uriașe castele în Spania? Câtă literatură, câtă filosofie și mai ales câtă apologie creștină, voiam eu să pun în temelia și în pereții acestor mari construcții! După atâția ani, dela primele mele scriori, iată deabia câteva blocuri unghiulare!

Izbuti-voi să ridic vreodată, până la căpriori, fantasma mea arhitectonică?

E frumos să rămâi în eternă primăvară de iluzii și de proiecte, dar e înțelept să recunoști, într'o zi, ca Mithridate, regele Pontului:

*A mes nobles projets je vois tout conspirer,
Il ne me reste plus qu'à vous les déclarer...*

Mărturisesc, însă, că sunt ceva mai fericit ca Mithridate...

Imi rămâne mângâierea mea creștină. Imi rămâne certitudinea că între florile din Nazaret, că între pietrele dislocate din Capernaum am gustat suprema pace pământească și arvuna făgăduințelor supra-pământești.

Voi-va Domnul să-ți spun visul până la capăt?...

Să așteptăm cu ieștelepciune. Și în cazul cel mai rău, să nu uităm că dincolo de umbrele, de opacitățile și de inconformitățile vieții de acum — ne așteaptă lumina, transparența și desăvârșita armonie!

A n e x ă

INTÂIA SCRISOARE CATRE SIMFOROZA

Să rump tăcerea, prin urmare, și să răspund scrisorii d-tale cu prologul tainei ce presupui, pe drept, sufletului meu. E prea adevărat că și eu sufeream de acest lung apus epistolar, pentru care mă dojenești atât de dulce. Dar crede-mă că puterea unei prime scrisori, și a altora, după ea, care să reîmpreune cele două maluri ale întreruptei noastre corespondențe, îmi lipsea cu cu atât mai mult cu cât nici d-ta nu-mi dădeai nici un ajutor (nu-mi scriai nimic) și, afară de aceasta, după cum vei înțelege mai departe, „podul ce voești să re-clădesc“, e vorba să biruiască un fluviu! străin științei, ba chiar bănuelii d-tale.

Îți aduci aminte, din cea din urmă a noastră întrevedere, că între planurile pe cari ți le numeam și ți le înfățișam ca povara mea de călătorie era și acela să caut să studiez subiectul evangelic al Învierii,

în profitul unei pânze cu largi dimensiuni.

Sosit în acest oraș german, am început să lucrez cu toată râvna și cu toată stăruința pe cari dorul după pinacoteca și după mediul lui laborios le strânsese în mine de atâta vreme. Am petrecut zile întregi la picioarele câte unui capdeoperă și alte zile întregi în mansarda mea, trundindu-mă să scot, din pragul muiat în ulei, viață și velură. Am agonisit vreo 30 de motive și am creat mansardei mele oarecare cinste și căutare, în mica lume de artiști în auroră în care mă găsesc.

Era firesc ca în fața atâtor subiecte inspirate din Scripturi, subiectul cu aceeași origină, la care mă gândeam din când în când, să ajungă să mă preocupe cu dinadinsul. Fantasma lui deveni precisă și se înfipse în raza ochilor mei, definitiv. „Rabboni!” fu numele viziunii, ce pusese stăpânire cu încetul pe creerii mei de pictor. „Rabboni!...” este exclamațiunea Mariei Magdalina în dimineața Învierii.

În Evanghelia lui Ioan (20, 11—16) citim următoarele: „Iar Maria sta plângând, la mormânt, afară, și pe când plângea se plecă să se uite în mormânt, și văzu doi îngeri, îmbrăcați în alb, șezând unul de către cap și altul de către picioare, unde zăcuse trupul lui Iisus. Femeie, de ce plângi? îi zic aceia. Le răspunde: pentru că mi-au luat pe Domnul și nu știu

unde l-au pus. Zicând acestea, se întoarse înapoi și văzu pe Iisus stând în picioare, și nu știa că e Iisus. Femei, de ce plânger pe cine cauți? îi zice Iisus. Ea, gândind că este grădinarul, îi răspunde: Domnule, de l-ai luat tu, spune-mi unde l-ai pus și eu îl voi ridica. Marie! îi zice Iisus. Rabboni! (adică, pe evreește, Învățătorule) îi zice ea, întorcându-se“.

Am citit aceste șase versuri de numeroase ori și am căutat să le pătrund până în cele mai mici detalii pe cari le implică icoana lor. Am citit locurile paralele, Noul Testament, Biblia toată... și diferite cărți, introductive, din popas în popas, după lumina în creștere a cunoștinții mele (o lumină neașteptată care îmi răsărea întâia oară) și urmărind dorința să fiu cât mai bine informat și cât mai veritabil, în tabloul meu.

Versetele citate se par destul de clare și în oglinda lor poți să vezi cam următoarele: Maria stă la gura unei cripte, în pozițiunea de jale și de bocet a femeilor din Orient (și a femeilor noastre dela țară, când jelesc la cimitir) cu vâlul curs de vale, cu părul desnodat. „Sta plângând, la mormânt afară“, pare că însemnează că groapa mortuară era scobită în pardoseala unei încăperi mai mari, scobite, la rândul ei, în coastele Golgothei. Căci „locul unde s'a crucificat Iisus era grădină și în grădină

un mormânt nou, săpat în piatră, în care nimeni niciodată nu fusese pus."

Să nu ne întrebăm și să nu punem la preț dacă cele trei spânzurători fuseseră ridicate chiar în acea grădină, sau afară, la poarta ei. E destul de verosimil că grădina coprindea o parte din coastele Golgothei și se învecina cu zidul Ierusalimului. Ne interesează mult mai mult cum era mormântul. După confruntarea celor patru rapoarte evanghelice și cu informațiuni suplimentare, trebuie să ne modificăm reprezentarea de mai sus în modul următor: Mormântul în care fu depus Crucificatul avea o prispă, ori poate o mică tindă fără ușă și apoi o cameră catacombală propriu zisă, în care pătrundeai printr'o deschizătură scundă, aceasta cu ușă. Locul de repaos era scobit nu în pardoseală, ci într'un perete, la oarecare înălțime deasupra pardoselei și probabil în peretele din fața ușei. Scobitura era în lungul peretelui și forma ei: ca o albie sau ca un jghiab.

Recitește acum fragmentul reprodus și desnoadă, nod cu nod, fibra lui. Maria sta plângând la mormânt afară. În jalea ei, de eri și de alaltăeri, crescută astăzi întreit peste cât era (nici trupul Lui să nu-l mai găsească!) ea se pleacă și privește încăodată în camera mormântului. Durerile extreme, în ceasul lor dintâi, resping evidența

și cer verificarea ei. Dar iată că pe rețele din fața Mariei, la un capăt și la celălalt al firidei mortuare, au crescut doi crini de miracol! doi îngeri în vestminte albe! Ochii Mariei văd, dar spiritul ei se târăște zdrobit, jos, în prăpastia desnădejdiei. Între ce-i arată ochii și înțelesul arătării e un gol ce se contractă progresiv. Femeie, de ce plângi? aude Magdalina. Cu o forțare dureroasă, Maria reurcă pare că la suprafața realității și răspunde, cu ochi ce vor să rumpă perdeaua lor de lacrimi: Pentru că mi-au luat pe Domnul și nu știu unde l-au pus. Dar nu apucă să-și dea răspunsul și cele două drăgălașe apariții, deabia văzute bine o clipită, își ascund fețele în palme, vestmintele lor se înserează, genunchii lor se frâng!... Maria îndrăznește să se întoarcă pe jumătate, dar fără să se scoale... Cine i-a surprins și spăimântat pe acești misterioși (și pare că atât de favorabili) cunoscători ai furtului? Un bărbat stă în picioare în dreptul Magdalinei. — Femeie, de ce plângi? pe cine cauți? Maria ezită... Dureros de dulce, plângător și privind în pământ, ea răspunde cu inima strânsă de durere și de bănuială. (Nu cumva chiar acest grădinar o fi cel care a furat pe Învățătorul?...): Domnule, de l-ai luat tu, spune-mi unde l-ai pus și eu îl voi ridica. *Marie!* răsună

vocea mult iubită. Maria e în genunchi! și brațele ei zboară înainte: — Rabboni!

Aceasta este clipa pe care voesc s'o capturez în tabloul meu. Caut printre diferitele schițe în cari am încercat să fixez această clipă, dar nu găsesc nici o schiță care să mă mulțumească și după care să pot să ți-o descriu. De aceea, îți voi zugrăvi-o după... natura ei cea impalpabilă, trăitoare în ochii mei.

Privește mai întâi pe Magdalina. În figura ei, lacrimile și durerea sunt tăiate de o fericire superlativă. Un rest de umbră pe obraji, două diamante aninate în gene, o fugă de durere peste gura întredeschisă... dar fulgerul certutindinii pe fruntea liberată brusc din părul leonin, în ochii cari recunosc pe Invățătorul adorat, în transportul și încordarea brațelor întinse!... — de sigur, o splendidă problemă de pictură: multiplă, lunecoasă, mințitoare, în stare să te chinuiască ani de zile și să te satisfacă mediocru sau de loc. Această apariție de durere în stingere și de surprindere topită în iriantă bucurie răsare, în tabloul meu, celui ce o privește, aproape față către față. Cu totul de profil și deabia atingând pământul, Mântuitorul plutește în fața Magdalinei, într'un vestmînt indefinit, pare-că de in, pare-că de spumă. Lumina care-l înconjoară în elipsă ai zice că e scutul aurorei, căci într'adevăr, departe, pe ultimele

planuri ale pânzei și pe creștetele munților Moab, zorii „primei zile a săptămânii” au ridicat până la luceafăr sulite de mărgean.

Suprema scenă are loc pe o terasă, din ale cărei margini grădina Mormântului se prăvale în pantă repede către zidul Cetății. Chiparoși și terebinți împrejmuesc terasa, descrescând dela stânga spre dreapta, adică plantând în preajma peșterei un mănunchi viguros și deșirându-se apoi devale, buchete-buchete. La dreapta — perspectiva Ierusalimului. Orașul sacro-sant înfige în răsărit o siluetă sumbră, încovoiată, colțuroasă, din care ici și colo proeminează marile edificii: Palatul lui Irod, circul lui, încheind în uriașe catarâmi de bronz centuroanele-i de granit, Cetatea Antonia, imperioasă și lapidară și însfârșit celebrul templu, moșneag paralitic, pironit în scaun de pridvoare și purtând, pe capu-i alb ca neaua, un diadem de aur. În fundul zării, printre crestele de azurită ale Moabului: adâncătura Mării-Moarte.

Acesta e tabloul meu — ce va să fie — „Rabboni!”

* * *

Știi că sunt cap în care totul trăește și valorează mai întâi sub raportul formei și al culorii. Ți-am mărturisit adesea că

filosofia (cu sitele ei logice, cu valțurile ei demonstrative și cu toată curelăria-i de subtilități șerpuitoare) îmi dă, vecinic, impresiunea unui interior de fabrică, în care m'am sfiit și mă sfiesc să intru. Darul meu este să prind frumoasa formă vie, faldurii și fiorii acestei existențe, în oglinzi înmărmurite; darul d-tale este să te întrebi de unde aceste forme, reală ori nu această existență și de ce acești fiori la suprafața ei. Zadarnic m'ai tot încredințat, cu câteva ocaziuni și pe temeiul câtor va răspunsuri, la cari m'ai constrâns, că aș putea și eu să silabisesc catechismul vreunui filosof...

*„Sunt hughenot născut
Și n'am să mor catolic!...”*

Neputința mea ca să gândesc, chiar și gândurile cele mai abstracte, altfel de cât în cojocul imaginii, mi-a legat mie însu-mi despre mine icoana unui cioban cu totul nechemat la asemenea lucruri boerești. Îmi simt ideile, subț frunte, crescînd atât de rămuroase și atât de încărcate cu noduri de imagini, în cât niciodată — gândesc eu — nu voi putea să scot din ele riglă de geometru întru ale filosofiei, sau cot de măsurat pânză metafizică. Departate de mine ca să-mi pară rău de această incapacitate; căci dacă ea însemnează o față a medaliei mele sufletești, cealaltă, drept despăgubire, ori drept consecință, e bătută cu efigia lui Apollo.

De ce cred necesar să-ți recapitulez acest paragraf familiar? Pentru un întreit motiv: 1) Ca să trag o brazdă cu putere de hotar între ce este al meu și ce nu este. În scrisorile mele de mai departe, mă voi menține cu luare aminte pe ogorul propriu: *al faptului* bun de pus în cadru, al lucrului *văzut și vizibil*; iar d-ta trebuie să știi aceasta din capul locului. 2) Vreau să te feresc de bănuiala că (mai știi!) de când sunt în Germania îmi va fi căzut drag vreun sistem filosofic și de acolo: o regretabilă confuziune, în capul meu numai de pictor. N'am uitat și nu voi uita niciodată, scumpă Hypatie a vremii mele, ceea ce îmi spuneai uneori, întristată, a-nume că, în filosofie, semifilosofii sunt o pricină permanentă de încurcătură și de certuri fără noimă. Te încredințez că voi simți totdeauna față cu d-ta o rușine salutară și că nu te voi indispune niciodată cu cine știe ce produse filosofice falsificate. În fine 3) în această materie, când voi avea nevoie, nu-ți voi aduce martoră altă autoritate de cât pe a d-tale. Probe, iată imediat.

Adesea, când amurgul îmbrăca în doliu sur atelierul meu de la Șosea, și când depunem paleta, d-ta — cea sosită un moment mai înainte — îmi mărturiseai subțirea decepțiune prin care, ca printr'un văl, priveai peste cetatea înțelepciunii omenеști. Munca

d-tale de peste zi, atâtea file puse la cântar, atâtea gânduri răscolite te mulțumeau mult mai puțin de cât pe mine, în aceiași zi, umerii, vadul sau crysanthemele pe cari le pictasem. Ca de pe vârful unui deal, îmi arătai devale, sub ochii minții d-tale, cutare ori cutare domă, cutare ori cutare creastă de templu filosofic și făcându-mă să admir frumoasa lui înfățișare, arta care-l concepute, planul care-l prezidase, îmi spuneai, ca între patru ochi, defectul lui ascuns și incurabil, dintele de ruină, zidit în temelie-i. Câte nume celebre: atâtea erori inițiale, atâtea puncte de vedere cu valoare numai personală, atâtea fragile ipoteze.

Făcându-mi fără de rezervă așa destăinuri, făceai, specialității d-tale, pentru mine unul, un foarte rău serviciu. M'ai deprins să văd în oricare sistem speculativ, vechiu ori nou, 95% zgură și eroare și deabia ce mai rămâne: argint și adevăr, afară de aceasta: să leg noțiunii de „sistem„ — iremediabil! — imaginea unui laț care se stânge. Un „sistem“ filosofic a ajuns să însemneze, pentru mine, un ștreang pe gâtul Existenței. Mi se pare că, prin definițiune, un „sistem“ nu poate să fie altceva decât un laț care taie ori sugrumă ceea ce a impresurat. Deplorez efectul lecțiilor d-tale asupra mea!

O convingere care-și făcea loc, zi cu zi, în cugetul d-tale, acum pe urmă, era că, pe domeniul speculațiunii pure nu se poate

sămăna nimic, nu se poate recolta nimic. Rezultatele cercetării înalt filosofice, ziceai d-ta, sunt deadreptul negative și disolvante. Pe garanția unui profund cugetător modern, mă asigurai că platoul cel mai înalt al Cordilierilor Filosofiei, după cum l-au judecat ochii acelui condor (poate singurul care a zburat până acolo) este sterp, pustiu și jalnic, ca nu știu ce tarâm de prin povești. Nici o viață, nici o frumusețe, nici un adevăr de hrană sufletului nostru nu se pomeneste la acea înălțime. Bizar impresionată de atât deșert și atâta secetă, cari sunt partea și descoperirea unor explorări atât de eminente, erai adusă să gândești că poate geniul omenesc greșește direcțiunea orientării sale și caută prea departe ceea ce pare-că ar trebui să se găsească mai aproape de noi, mai la îndemâna noastră. O lege adâncă voește ca elementele și bunurile neapărat trebuincioase vieții să fie risipite împrejurul nostru, pentru ca să le putem agonisi cu oare care înlesnire.

Aerul, lumina, apa, roadele pământului... sunt cu noi și lângă noi. Ce-ar fi dacă lumina și aerul ar trebui căutate pe vârfurile munților, dacă izvoarele n'ar voi să se coboare până în văile noastre și dacă grâul ar crește numai printre crăpături de stâncă?... Acest suflet omenesc vrea și el: siguranță, adevăr. Să crească, oare, această pâine pe niște culmi atât de pră-

păstioase și de neajunse? Să gălgâie această apă numai în pâlnia vulcanilor?...

Mi se pare că aceste considerații rezumă nimerit una din convorbirile noastre de pe urmă, ori mai bine una din acele conferințe, la cari te mulțumeai numai cu un ascultător — cu mine.

În contrast cu acel imperiu glacial — al înțelepciunii pure — îmi așezai imperiul înțelepciunii practice și al inimii noastre în genere, căruia începusei să-i acorzi luare aminte și reflexiune. Era și timp! Lecturile și fecunda d-tale meditare proprie te purtaseră atâta de departe că, privind de acolo înapoi, lumea și tot ce e pe ea ți se părea ca un fum ce se târăște pe o țară incendiată de Barbari. Legile mari și mici cari ne stăpânesc, ordinea subt al cărei cer primim binefacerile soarelui și transparențele de lună, însuși Centrul către care simțim cum converg în taină spițele nepriceputei roate a tot ce este și a tot ce suntem: ajunseseră să ți se pară: primele — problematice, a doua — iluzorie, acest din urmă — dislocat și risipit neantului.

Din această sinistră depărtare, bunul d-tale simț te chema, din ce în ce mai mult, la strămoșescul cămin al înțelepciunii practice. Te atinsese bănuiala că, deși subt cele mai riguroase garanții ale cugetării, calea de pe care reveneai la pas se putea

să fie o stranie cale a rătăcirii. Erăi în preziua presupunerii (aceasta e impresiunea cu care am plecat de lângă d-ta), că izvoarele certitudinii și ale adevărului s'ar putea să fie chiar în valea noastră, în pieptul vreunei stânci familiare, la îndemâna cerințelor și a setei sufletelor noastre.

Certitudine și adevăr !... Ceva pe care să-l putem coprinde și cu inteligența și cu simțirea, ceva care să ne subjuge prestigiului său numărat, constatat, întemeiat pe fapte (până unde putem pricepe) tainic, covârșitor, extraordinar (de aci înainte), ceva care să curgă răcoros, mângâietor și drag, în conca inimii, brobonând-o cu lacrimi și cu diamante, și care, în acelaș timp, prin țevi de fier ! să țâșnească în atriul vieții noastre, revărsându-ne fără scădere : pacea, temeinicia și bravura — iată ceea ce nu cunoaște, nu posedă, nu e în stare să ne dea înțelepciunea pură.

Simforoză, ideala mea prietenă, eu am găsit Certitudinea și Adevărul.

(Literatură și Artă Română, 1905).

TABLA DE MATERIE

	<u>Pag.</u>
<i>Pe Calea Mării :</i>	
«Iată, ne suim în Ierusalim!» . . .	7
Pe vaporul «Dacia»	12
Bosforul se ascunde în ceață ! . . .	17
În fața Stambulului	22
Seara, pe Marmara	27
Vânt puternic în Arhipelag	32
Pe Mediterana	37
<i>În Pământul Făgăduinței :</i>	
La picioarele Carmelului	43
Orientul palpabil...	51
În sus, pe Carmel	57
Între două lumi	65
Dela Haifa la Iafa	71
În Tell-Aviv	78
Imagini de prosperitate.	83
Șaronul	90
La porțile Tale, Ierusalime !	96
Dincoace de zidurile sfinte.	102
Între Eterodocși	108
În Sfântul Labirint	115
Vecernie Ierosolimitană.	123
Universitatea Ebraică	129
«Cetatea Marelui Împărat»	135
Azi și Odinioară	141
Căminul căutat	147
Un salon diplomatic.	153

	<u>Pag.</u>
Zidul Plângerilor	157
Prin Betania lui Lazăr	161
Până la Marea Moartă	167
Iordanul	172
Ierichonul	179
În Biserica Sf. Mormânt	185
Procesiune Patriarhală	191
O plimbare pe ziduri	198
Mai înainte de a pleca în Samaria	204
Dela Ierusalim la Nablus	210
Muntele Garizim și Samaritanii	217
Sub feeria luni	221
Phoenixul ce renaște	226
Intrăm în Emek	232
În Colonia Aîn-Harod	237
Gospodării individualiste	244
Galileia în amurg	251
Sfârșit — Dela Haifa iarăși la Haifa	257

Anexă :

Întâia scrisoare către Simforoza	263
--	-----

INDREPTARI:

La pag. 111,	citește :	<i>James Moffatt.</i>
„ „ 112	„	<i>ale unui principe eclesiastic</i>
„ „ 113	„	<i>dau afară</i>
„ „ 115	„	<i>nedecorat</i>
„ „ 116	„	<i>însoțeau</i>
„ „ 119	„	<i>în Via Dolorosa</i>
„ „ 119 (jos)	„	<i>cu intimă părere de rău</i>
„ „ 120	„	<i>linteo tersit</i>
„ „ 121	„	<i>geme de ei</i>
„ „ 126	„	<i>Eram la porțile</i>
„ „ 137	„	<i>lespedea violetă</i>
„ „ 143	„	<i>Moria</i>
„ „ 162	„	<i>Siloe</i>
„ „ 168	„	<i>mai dese și mai asemănătoare</i>
„ „ 172	„	<i>pâlcuri de pini</i>
„ „ 174	„	<i>au căzut</i>
„ „ 178	„	<i>depărtările bărăganului</i>
„ „ 180	„	<i>a bisericilor latine</i>
„ „ 187	„	<i>Mă ridică din genunchi</i>
„ „ 187 (jos)	„	<i>Revenim</i>
„ „ 191	„	<i>se împărtășesc arhieriei</i>
„ „ 227	„	<i>în Anglia</i>
„ „ 232	„	<i>pereții strlați</i>

Citiți noua colecție a romanelor clasice, apărute
în Editura «Cugetarea» :

OAMENII MĂRII

de

VICTOR HUGO

2 vol. Lei 90

M U N C A

de

EMILE ZOLA

2 vol. Lei 90

O T R A V A

de

EMILE ZOLA

2 vol. Lei 110

EDITURA „CUGETARE A“

Diracția: P. C. GEORGESCU-DELAFRAS

AUTORI ROMANI:

<i>G. Chelaru și Cr. Popescu</i>	Noua ortografie a Aca-	I et	
	demiței Române, ed. III-a	«	22.—
<i>N. Crevedia:</i>	Bacalaureatul lui Pușu	«	50.—
—	Dragoste cu termen redus	«	60.—
<i>Mircea Damian:</i>	Două și-un cățel	«	45.—
<i>Sidonia Drăgușanu:</i>	Intr'o gară mică		50.—
<i>Mircea Eliade:</i>	India	«	60.—
<i>Pușu Gărcineanu:</i>	Lângă Schitul lui Tărăță	«	50.—
<i>Al. Lascarov-Moldovanu:</i>	Mamina, ed. II-a	«	50.—
<i>E. Lovinescu:</i>	Memorii	«	70.—
<i>Gib. I. Mihăescu:</i>	Zilele și nopțile unui		
	student întârziat	«	90.—
<i>V. Monda</i>	Urechea lui Dionys	«	50.—
<i>Horia Oprescu:</i>	Floare Neagră	«	50.—
<i>Ion Pas:</i>	Veșnicul Invins	«	50.—
<i>Cezar Petrescu:</i>	Apostol, ed. III	«	70.—
—	Oraș patriarhal, 2 vol. ed. II	«	125.—
—	Fram, ursul polar	«	50.—
<i>Marta Rădulescu:</i>	Clasa VII-a A	«	50.—
<i>Eugen Relgis:</i>	Prietenii lui Miron	«	35.—
<i>Eugeniu Speranția:</i>	«Papillons» de Schumann	«	75.—
<i>Damian Stănoiu:</i>	Fete și Văduve, ed. II	«	60.—
—	Alegere de stareță, ed. II	«	60.—
<i>Grigore Tăușan:</i>	Dincolo de Cotidian	«	50.—
<i>Ioan Ilmuș:</i>	Transiberiana	«	40.—
<i>I. Valahu:</i>	Istoria Românilor	«	70.—
<i>V. Vălcovici</i>	Conferințe la Radio	«	50.—

AUTORI STRAINI:

<i>Casanova:</i>	Memorii I, II, III, IV, V	«	50.—
<i>Lew Gumilewsky</i>	Stradela Cânilor	«	50.—
<i>Emil Ludwig:</i>	De vorbă cu Mussolini	«	50.—
—	Conducătorii Europei	«	60.—
<i>Iacob Wassermann</i>	Eitel Andergast, 2 vol.	«	120.—
—	Cazul Maurizius, ed. II-a		
	2 vol.	«	100.—
<i>Guido da Verona:</i>	Cântecul de totdeauna	«	55.—
<i>Stefan Zweig:</i>	Marie Antoinette, ed. III	«	55.—
—	Casanova	«	35.—
—	Fouché, ed. II	«	55.—
—	Amok	«	50.—

IN CURS DE APARIȚIE:

<i>Emil Ludwig</i>	Fiul omului		
—	De vorbă cu Masaryk		
—	Wilhelm II		
<i>T. Mușatescu</i>	Mica Publicitate		
<i>Cezar Petrescu</i>	1907 (Răscoalele)		
<i>N. Crevedia</i>	Dragoste completă în opt		
<i>V. Hugo</i>	Mizerabilii (operă completă)		